

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Urška Kralj

Mednarodno diplomatsko reševanje iranskega jedrskega vprašanja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Urška Kralj

**Mentor: doc. dr. Milan Brglez
Somentor: doc.dr. Iztok Prezelj**

Mednarodno diplomatsko reševanje iranskega jedrskega vprašanja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Velika zahvala mojemu mentorju in
somentorju za vso izkazano pomoč, strokovne
nasvete in pripombe.

Posebna zahvala gre moji mami in očetu -
HVALA, ker sta verjela vame in mi stala ob strani
ves čas študija in ob nastajanju diplomskega dela
ter mi nudila pomoč in podporo, ko sem jo
potrebovala!

Hvala tudi vsem mojim prijateljicam in
prijateljem, ki so me s svojo pozitivno
energijo spodbujali.

MEDNARODNO DIPLOMATSKO REŠEVANJE IRANSKEGA JEDRSKEGA VPRAŠANJA

Diplomsko delo obravnava iranski jedrski program, ki je za mednarodno skupnost sporen predvsem z vidika iranskega bogatenja urana in plutonija z namenom izdelave jedrskega orožja. Iran je sicer od leta 1968 podpisnica Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, vendar pa so nekateri mednarodni akterji, ki so posredno ali neposredno vpleteni v reševanje vprašanja, mnenja, da iranski jedrski program predstavlja nevarnost globalni varnosti. Mednarodni akterji, ki si prizadevajo za reševanje spornega vprašanja, so Mednarodna agencija za jedrsko energijo, Evropska unija, Varnostni svet Združenih narodov. Združene države Amerike so le posredno vpletene v reševanje spora, saj so ameriško-iranski diplomatski odnosi prekinjeni vse od izbruha iranske revolucije leta 1979. Iran meni, da so največja nevarnost mednarodni skupnosti prav Združene države Amerike in njihova zunanja in varnostna politika, s katero želijo po mnenju iranske vrhovne oblasti, podjarmiti svetovno politiko in jo prirediti lastnim interesom. Vlogo glavnega posrednika med sprtima stranema je prevzela Evropska unija, ki je vpeljala tako imenovano diplomacijo z elementi mehke moči, multilaterarega pogovora med akterji in strategiji spodbudb ter nagrajevanj.

Ključne besede: Diplomacija, neširjenje jedrskega orožja, moč, iranski jedrski program, Evropska unija.

INTERNATIONAL DIPLOMATIC SETTLEMENT OF IRANIAN NUCLEAR ISSUE

This thesis focuses on Iranian nuclear programme. International community perceives the programme as controversial due to Iranian activities towards enriching uranium and plutonium for the military purposes. Although the Islamic Republic of Iran is signatory of the Non-Proliferation Treaty since 1968, only few international actors, which are directly or indirectly involved in peaceful settlement of Iranian nuclear issue, believe that Iranian nuclear programme does not represent danger towards global security. International actors, which are endeavouring for peaceful settlement of this international dispute, are International Atomic Energy Agency, European Union, Security Council of United Nations Organization The United States of America are only indirectly involved due to interrupted diplomatic relations with Iran since outbreak of the Iranian revolution in 1979.

On the other hand, Iran believes that the United States of America and its foreign policy represent real and the greatest danger to the international community. In Iranian government's opinion the objective of US policies is to subjugate world politics in order to achieve its own interests. European Union has assumed the role of the main mediator in this international dispute. The EU introduced so-called diplomacy with the elements of soft power, multilateral discussions among actors and stimulation and reward strategy.

Key words: Diplomacy, nuclear nonproliferation, state power, Iranian nuclear programme, European Union.

KAZALO VSEBINE

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	8
1 UVOD	10
2 OPREDELITEV TEMELJNIH TEORETIČNIH POJMOV	14
2.1 Moč držav skozi vidik teorij mednarodnih odnosov	14
2.1.1 Opredelitev pojma moči držav	14
2.1.2 Razumevanje moči v teorijah mednarodnih odnosov	19
2.2 Diplomacija	27
2.2.1 Opredelitev pojma diplomacija	27
2.2.2 Naloge diplomacije	29
2.2.3 Multilateralna diplomacija	30
2.3 Problematika jedrskega vprašanja	32
2.3.1 Bogatenje urana in izdelava jedrskega orožja s pomočjo plutonija	32
2.3.2 Pojmovanje jedrske države in jedrskega orožja	33
2.3.3 Motivi za uporabo jedrskega orožja	35
2.3.4 Mednarodni mehanizmi za neširjenje jedrskega programa in orožja	39
3 IRANSKI JEDRSKI PROGRAM	47
3.1 Iranski politični sistem	47
3.1.1 Izvor iranskega jedrskega programa	48
3.2 Problematika iranskega jedrskega programa	50
3.2.1. Iranska jedrska infrastruktura	50
3.2.2 Opredelitev problematike iranskega jedrskega programa	53
4 ODNOSI MED ZDA IN IRANOM	56
4.1 Obdobje do iranske revolucije in vladavine ajatole Homeinija ter zajetje iranskih talcev	56
4.2 Iraško-iranska vojna	57
4.3 Sodobni režim pod okriljem predsednika Ahmadinedžada	58
5 DIPLOMATSKO REŠEVANJE IRANSKEGA JEDRSKEGA VPRAŠANJA	60
5.1 Uspešnost oziroma neuspešnost diplomacije v reševanju mednarodnih sporov	60
5.1.1 Leto 2005	62
5.1.2 Leto 2006	64
5.1.3 Leto 2007	66
5.1.4 Leto 2008	67
5.1.5 Leto 2009	69
5.2 IAEA in reševanje iranskega jedrskega vprašanja	70
5.2.1 Analiza uspešnosti IAEA pri reševanju iranskega jedrskega vprašanja	72
5.3 VS OZN in reševanje iranskega jedrskega vprašanja	76
5.3.1 Analiza uspešnosti VS OZN pri reševanju iranskega jedrskega	80
5.4 EU kot mediator v reševanju iranskega jedrskega vprašanja	81
5.4.1 Začetna faza pogajanj med Iranom in EU (december 2002–oktober 2003)	84
5.4.2 Druga faza pogajanj med Iranom in EU (oktober 2003–avgust 2005)	85
5.4.3 Tretja faza pogajanj med Iranom in EU (avgust 2005–februar 2006)	85
5.4.4 Četrta faza pogajanj med Iranom in EU (od februarja 2006 dalje)	85
5.4.5 Analiza uspešnosti EU kot mediatorja pri reševanju iranskega jedrskega vprašanja	86
6 SKLEPI	887
6.1 Verifikacija tez	88
7 LITERATURA	92
8 PRILOGE	109
Priloga A: Prikaz strukturne moči v obliki tetraedra	109

Toc264351585

Priloga B: Postopek verižne reakcije	109
Priloga C: Prikaz jedrskega reaktorja v prerezu	110
Priloga Č: Iranski politični sistem	110
Priloga D: Iranski jedrski objekti	111

KAZALO SLIK IN TABEL

Tabela 2.1: Prikaz držav podpisnic in nepodpisnic Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja in imetnic in neimetnic jedrskega orožja.....	34
Tabela 2.2: Vzroki in prepreke za jedrsko oboroževanje držav.....	38
Slika 2.1: Komponente režima neširjenja jedrskega orožja.....	40
Tabela 2.3: Konvencije in pogodbe, podpisane v sklopu mednarodnega režima neširjenja jedrskega orožja	41
Tabela 2.4: Cilji Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja	43
Tabela 3.1: Dokumenti Mednarodne agencije za jedrsko energijo v zvezi z iranskim jedrskim programom.....	72
Tabela 3.2: Dokumenti VS OZN v zvezi z iranskim jedrskim programom.....	78
Tabela 3.3: Dokumenti EU v zvezi z iranskim jedrskim programom	82

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

AEOI	<i>Atomic Energy Organization of Iran</i> (Iranska organizacija za jedrsko energijo)
ang.	v angleškem jeziku
BDP	Bruto družbeni proizvod
CTBT	<i>Comprehensive Nuclear-Ban-Test Treaty</i> (Pogodba o prepovedi obsežnih jedrskih poskusov)
čl.	člen
DKDO	Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih
DKKO	Dunajska konvencija o konzularnih odnosih
EU	Evropska unija
EU3	EU trojka, ki jo sestavljajo Francija, Nemčija in Velika Britanija
GS OZN	Generalna skupščina Organizacije združenih narodov
IAEA	<i>International Atomic Energy Agency</i> (Mednarodna agencija za atomsko energijo)
JAR	Republika južna Afrika
NAM	<i>Non-aligned movement</i> (Gibanje neuvrščenih)
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika
OECD	<i>Organization for Economic Co-operation and Development</i> (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)
OZN	Organizacija združenih narodov
TNT	Trinitrotoluen
U235	Izotop urana 235
U236	Izotop urana 236
U238	Izotop urana 238

UF₆	Uranov heksafluorid
UL OZN	Ustanovna listina združenih narodov
VB	Velika Britanija
VS OZN	Varnostni svet Organizacije združenih narodov
WTO	<i>World Trade Organization</i> (Mednarodna trgovinska organizacija)
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

"Iran se nikoli več ne bo pogajal o svoji neodtujljivi pravici do jedrske energije."

Mahmud Ahmadinedžad, 7. september 2009

Islamska republika Iran¹ je že od nekdaj predstavljena kot dežela skrivnosti, kot je opisana v pripovedki Tisoč in ena noč. Z vidika zahodnega sveta je to dežela protislovij, skrivnostnosti in svojevrstne politike. Njena neodvisnost in samostojnost se še danes ne želi podrediti vodilnim svetovnim akterjem in jim želi celo nasprotovati in tekmovati z njimi. Eden izmed elementov njihove zunanje politike in načinov obrambe pred svetovnim redom je tudi razvijanje njihovega jedrskega programa, ki dosedaj še nikoli ni bil popolnoma razkrit.

Iran razvija svoj jedrski program že od konca 50-ih let prejšnjega stoletja, ko je šah predvidel načrt gradnje 23 jedrskih reaktorjev. Sumi Zahoda o resnih namelih Irana in o uporabi jedrske tehnologije za bogatenje urana so se začeli pojavljati šele v času iranske revolucije leta 1979 in ob koncu iransko-iraške vojne. Uradne oblasti v Iranu trdijo, da sta jedrska moč in tehnologija pomembni za domačo energijsko porabo in ne za proizvodnjo polnila za orožje. Zahodna politika tem trditvam ne verjame in vidi v iranskem jedrskem programu grožnjo tako regiji kot tudi grožnjo celotnemu zahodnemu svetu (Spector in Smith 1990, 200).

Večina zahodnih strokovnjakov s področja jedrskega oboroževanja je mnenja, da sam iranski program ni toliko obremenilen. Sporno naj bi bilo domnevno tajno jedrsko oboroževanje in prizadevanje Irana za izgraditev obogatitvenih in predelovalnih jedrskih zmogljivosti.

Iran je sicer država podpisnica Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja iz leta 1968, vendar pa številni preiskovalci in inšpektorji pod okriljem Mednarodne agencije za jedrsko energijo (IAEA) ne morejo z gotovostjo trditi, da Iran ne uporablja obogatene urana samo za miroljubne namene. Nezaupanje zahodnih držav se je dodatno povečalo predvsem po letu 2005, ko je Iran začel s ponovno bogatitvijo urana in z dejavnostmi jedrskega gorivnega kroga. Po navedbah IAEA Iran prav tako mnogokrat ni izpolnil svojih obveznosti v skladu s Pogodbo o neširjenju jedrskega orožja, niti priseg, da bo upošteval določila in načela Dodatnega protokola k Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja.

Evropska unija (EU) oziroma tako imenovana EU trojka (EU3), ki jo sestavljajo Velika

---

¹ Iranska republika je uradni naziv države. V nadaljevanju bom uporabljala uveljavljeno poimenovanje države, in sicer Iran.

Britanija (VB), Nemčija in Francija, si v zadnjem obdobju prizadeva za diplomatsko reševanje vprašanja domnevnega iranskega jedrskega oboroževanja. EU3 poskuša doseči rešitev na podlagi pogajanj, hkrati pa tesno sodeluje tudi z IAEA, ki opravlja nadzoruje in inšpekcijsko pregleduje delovanje in izvrševanje potez iranske oblasti. EU3 pri tem poudarja, da je cilj popolno zaupanje v namene države, upoštevanje resolucij IAEA, kot tudi resolucij Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov (VS OZN). Cilj resolucij po njihovem mnenju ni kaznovanje Irana, pač pa ga prepričati v razmislek o izkazovanju politične volje pri reševanju omenjenega problema in o ponovnem zasedanju in pogajanju tako s članicami VS OZN, kot tudi z pogajalci s IAEA in EU3.

V diplomski nalogi preučujem vlogo diplomacije v reševanju spora med zahodnimi državami in Iranom o vprašanju širjenja in bogatenja urana v sklopu iranskega jedrskega programa. Preučujem tudi vpliv in moč držav ter mednarodnih organizacij kot subjektov mednarodne skupnosti pri nadzoru nad bogatenjem urana za jedrsko uporabo. Predvsem me zanima uspešnost oziroma neuspešnost ter dinamika diplomatskega delovanja mednarodnih organizacij in političnih entitet, kot so IAEA, VS OZN in EU, pri reševanju omenjenega vprašanja. Merilo uspešnosti oziroma neuspešnosti delovanja diplomacije pri reševanju mednarodnega spora temelji na pregledu strategij posameznih držav in mednarodnih organizacij, nato sledi podrobnejša analiza in iskanje povezav in vrzeli med cilji, ki so zapisani v strategijah, ter dejanskim stanjem reševanja iranskega jedrskega vprašanja. V preučevanje vključujem tudi percepcijo iranskih groženj o uporabi jedrskega orožja s strani zahodnih držav.

Na podlagi analize in preučevanja literature sem izoblikovala sledeče cilje diplomske naloge:

- podrobno predstaviti iranski jedrski program in vzroke za izdelavo jedrskega orožja, na podlagi katere Iran vodi svojo nacionalno in zunanjo politiko;
- poudariti pomen diplomacije pri reševanju iranskega jedrskega vprašanja ter sodelovanja med državami in mednarodnimi organizacijami na področju režima mednarodne skupnosti za preprečevanje širjenja jedrskega orožja, pri čimer bom predstavila predvsem njihovo uspešnost oziroma neuspešnost;
- prikazati bistvene argumente določenih držav, ki zagovarjajo upravičenost nacionalne politike, ki je pogojena s številnimi dejavniki, kot so religija, ekonomski, gospodarski interesi.

Pri iskanju odgovorov in postavljanju ciljev diplomske naloge me vodijo naslednje teze:

Teza 1: Moč ZDA se v boju proti osovražni državi Iranu kaže kot boj za prevlado in za

dominantni položaj znotraj mednarodne skupnosti. Svojo dominantnost skušajo ohraniti predvsem na gospodarskem, vojaškem, političnem in kulturno-ideološkem področju.

Teza 2: Vloga EU pri reševanju iranskega jedrskega vprašanja temelji predvsem na vlogi posrednika, pri čemer EU do Irana uporablja tako imenovano mehko moč.

Teza 3: Tako ZDA, kot tudi Iran uporabljata politiko moči, pri tem pa ju na ekonomskem in ideološkem področju še dodatno vzpodbujajo njune zaveznice.

Delovno vprašanje: Zanima me predvsem uspešnost oziroma neuspešnost mednarodnih akterejev, ki so vpeti v reševanje iranskega jedrskega vprašanja. V kolikšni meri so posredniki, kot so EU, IAEA in VS OZN, uspešni oziroma neuspešni pri diplomatskem reševanju iranskega jedrskega vprašanj, da bi rešil sporna vprašanja in v kolikšni meri je Iran pripravljen popustiti mednarodni skupnosti?

Diplomska naloga je sestavljena iz šestih poglavij. V uvodu predstavljam temo in cilje diplomskega dela, opredelim problematiko preučevanja, prav tako predstavljam tudi uporabljeno metodologijo in teze naloge.

Drugo poglavje opredeljuje temeljne teoretične pojme, s pomočjo katerih definiram koncepte, ki so relevantni za natančno razumevanje celotne analize v tem diplomskem delu. V prvem delu poglavja se osredotočam na opredeljevanje pojma moči, ki ga razlagam skozi vidik treh temeljnih teorij mednarodnih odnosov, in sicer skozi vidik realizma, liberlizma in konstruktivizma. Vsako izmed teh teorij ponazorim tudi z njihovimi razlagami uporabe jedrskega orožja. Drugi del poglavja opredeljuje pojem diplomacija, ki je primerna in osnovna metoda za nadaljnje reševanje iranskega jedrskega vprašanja. Poleg opredelitve predstavljam tudi naloge diplomacije in opredeljujem multilaterarno diplomacijo. V tretjem delu drugega poglavja obravnavam tudi problematiko jedrskega programa. V sklop predstavljanja problematike vključujem bogatenje urana in izdelavo jedrskega orožja na osnovi plutonija, prav tako prikazujem tudi argumente za uporabo jedrskega orožja, ki jih posamezne države uporabljajo za upravičevanje in izvrševanje svojih nacionalnih varnostnih politik.

Tretje poglavje obravnava iranski jedrski program ter njegov izvor, zgodovino in sosledje dogodkov v razvijanju jedrske energije v Iranu. Prav tako je v tem poglavju predstavljena iranska jedrska infrastruktura, kjer naj bi potekalo domnevno bogatenje urana za vojaške oboroževalne namene. V nadaljevanju analiziram odnose med Iranom in ZDA skozi posamezna zgodovinska obdobja, kot so obdobje po drugi svetovni vojni, v času iraško-iranske vojne in v sodobnem času pod vodstvom iranskega predsednika

Mohameda Ahmadinedžada, in sicer v obeh mandatih².

V drugem delu tretjega poglavja opredeljujem diplomatsko reševanje iranskega jedrskega vprašanja. Osredotočam se predvsem na dinamiko reševanja vprašanja s strani mednarodnih organizacij, kot na primer Organizacije združenih narodov (OZN), IAEA, VS OZN in EU kot entitete. Vlogo EU lahko opredelimo kot most med ZDA in Iranom, saj naj bi bila EU predstavljena kot mediator med obema stranema, ki sta v posrednem in neposrednem mednarodnem sporu. Analiza vloge EU je usmerjena v analizo uspešnosti oziroma neuspešnosti diplomatskega krmiljenja med zahtevami in interesi obeh strani. Izpostavljena je tudi vloga IAEA in njeno diplomatsko reševanje vprašanja s pomočjo elementov miroljubnega reševanja sporov ter vloga VS OZN, resolucij katerega Iran ne priznava.

Tretje poglavje obravnava tudi pomen ekonomskih sankcij za Iran, ki naj bi po mnenju ZDA prispevale k dokončni rešitvi, saj naj bi Iran ekonomsko in finančno prisilile k zaustavitvi domnevne proizvodnje jedrskega orožja. Kot ena izmed možnosti za zaustavitev širjenja jedrskega orožja in izvrševanja jedrskega programa se pojavlja tudi mednarodno sodelovanje, zlasti z mednarodnimi organizacijami. Le-te imajo v sklopu lastnih režimov posebne norme in pravila, ki se jih morajo držati vse države, ki pristopijo k posameznemu režimu. Eden izmed teh je tudi režim IAEA, ki si že od samega nastanka prizdeva za neširjenje jedrskega orožja in trgovanja z jedrskim orožjem.

V nadaljevanju poglavja analiziram uspešnost oziroma neuspešnost diplomatskega reševanja vprašanja s strani VS OZN in njegovih resolucij, namen katerih je zaustaviti domnevno širjenje in proizvodnjo iranskega jedrskega orožja.

V svojem diplomskem delu uporabljam konceptualno analizo in interpretacijo primarnih in predvsem sekundarnih virov. Primarni viri, ki sem jih vključila v svoje raziskovanje, so predvsem resolucije VS OZN, resolucije in poročila IAEA, resolucije Evropskega parlamenta ter skupna stališča in pravila Evropskega sveta. Gre za dokumente s področja miroljubnega reševanja sporov iranskega jedrskega vprašanja.

V diplomskem delu, ki je v osnovi delno teoretično, delno pa analitično, sem uporabila primerjalno metodo. V poglavju o teorijah mednarodnih odnosov in diplomaciji z njuno pomočjo primerjam misli različnih teoretikov ter njihove razlike in podobnosti. Prevladujoča metoda diplomskega dela je analiza in interpretacija primarnih in sekundarnih virov. V tretjem poglavju v zgodovinskem pregledu razvoja iranskega

---

² 1. mandat med letoma 2005 in 2009, 2. mandat od junija 2009 naprej.

jedrskega programa uporabljam zgodovinsko metodo, v drugem delu tretjega poglavja pa primerjalni pristop, s katerim primerjam vsebine različnih mednarodnih dokumentov njihovo realizacijo.

2 OPREDELITEV TEMELJNIH TEORETIČNIH POJMOV

2.1 Moč držav skozi vidik teorij mednarodnih odnosov

2.1.1 Opredelitev pojma moči držav

Ko opredeljujemo odnose med posameznimi akterji, se ne moremo izogniti pomenu koncepta moči. Norberto Bobbio (1991, 66–7) je ugotovil, da vse politične teorije, tako posredno, kot neposredno, izhajajo iz opredelitve moči oziroma iz analize pojava moči. Moč je mogoče opredeliti kot sposobnost dejavnika A, da vpliva na vedenje dejavnika B. Dejavnik A izvaja svojo moč v tolikšni meri, kolikor je sposoben doseči, da bo dejavnik B storil nekaj, kar želi dejavnik A in česar v prvotem stanju dejavnik B ne bi storil (Della Porta 2003, 11).

Dahl opredeljuje moč kot pojem, pri čimer akter A posredno ali neposredno vpliva na dejanje in možnosti izbire akterja B oziroma vpliva na preference, želje in mišljenje akterja B. Akterja A razume kot na akterja, ki ima možnost vplivanja na delovanje akterja B, medtem ko akterja B predstavlja kot na akterja, ki je podvržen vplivu akterja A. Splošne definicije o moči pa po njegovem mnenju na področju mednarodne politike ni (Clegg 1979, 36–7).

Med politologi velja konsenz, da je v razpravah o mednarodnih odnosih potrebno poudariti tako vidik in vlogo moči v mednarodnih povezavah, kot tudi poudariti nezadovoljivo stanje opredeljevanja pojma moči (Baldwin v Clarsnaes 2005, 13).

Moč ni več opredeljena kot monolitna in enodimenzionalna, pač pa kot multidimenzionalna. Taka opredelitev dopušča možnost, da lahko moč v eni dimenziji obratnosorazmerno narašča v primerjavi z drugo dimenzijo. Dimenzije, ki opredeljujejo moč so naslednje:

1. **Področje:** nanaša se na vidik vedenja akterja B, na katerega ima vpliv akter A. Tako je mogoče, da ima akter A na enem področju večjo moč, kot na drugem področju.
2. **Delovno področje:** predstavlja število akterjev, na katere lahko akter A vpliva.

3. **Teža moči:** nanaša se na možnost vpliva akterja A na delovanje in vedenje akterja B. Omenjeno dimenzijo lahko poimenujemo tudi kot zanesljivost vpliva akterja A.
4. **Stroški:** se nanaša na vprašanje stroškov vplivanja akterja A na akterja B.
5. **Sredstvo:** opredeljuje sredstva za dosego moči akterja A.

Baldwin tako uvršča sredstva vpliva v naslednje kategorije:

- a) simbolna sredstva – mednje uvrščamo pozive, normativne simbole in ključne informacije, s pomočjo katerih uveljavljamo moč;
- b) ekonomska sredstva – se nanašajo na zviševanje ali zmanjševanje dostopnosti dobrin in storitev, kar posledično kaže moč akterjev pri uveljavljanju njihove volje;
- c) vojaška sredstva – predstavljata jih dejanska vojaška sila in zastraševanje držav;
- d) diplomatska sredstva – diplomacija vključuje širok spekter diplomatskih sredstev, kot so pogajanja, prepričevanje, diplomatski pogovori na multilateralni ravni in podobno.

Multidimenzionalna narava moči otežuje izpostavljanje ene same dimenzije, ki bi v večji meri vplivala na samo težo moči akterja (Baldwin 2005, 177–8).

Oblike moči, ki jih Baldwin (2005, 186–88) navaja, so naslednje:

- soft power oziroma tako imenovana mehka moč:

Koncept mehke moči je razvil Nye (1990, 31–2). Mehka moč naj bi predstavljala sposobnost vplivnega subjekta, da pripravi druge subjekte do tega, da si želijo tisto, kar od njih pričakuje oziroma želi on. Tako obliko moči lahko uveljavimo preko kulture, ideologije in državnih institucij in je ne enačimo z vojaško ali ekonomsko močjo.

- pozitivne sankcije:

Pozitivne sankcije se dejanske in obljubljeni nagrade za določeno dejanje subjekta. Med njih uvrščamo predvsem zmanjševanje carinskih tarif, subvencij za uvoz in izvoz, zagotavljanje pomoči, podeljevanje licenc, garancije vlaganj in spodbujanje zasebnega izvoza ali uvoza kapitala (Russet in Starr 1996, 268). Vendar je potrebno poudariti, da se veliko študij mednarodnih odnosov nanaša na negativne sankcije - to so dejanske kazni, kot na primer embargo, bojkot, kvote, damping, črna lista, odvzem pomoči, nadzor ali celo zamrznitev uvoza in izvoza - in premalo poudarjajo pomen pozitivnih sankcij (Russet in Starr 1996, 267).

- vplivne tehnike:

To so različne državniške tehnike, med katere uvrščamo diplomatske, vojaške, ekonomske in simbolne tehnike, ki se obravnavajo posamezno. Brez primerjave med omenjenimi tehnikami raziskovalci mednarodne politike nimajo veliko informacij o stopnji

vpliva teh tehnik na odločitve akterjev. Prav tako jih zanima tudi, kako uspešna je posamezna tehnika glede na interese in cilje posameznih akterjev ter v primerjavi z ostalimi tehnikami.

Moč opredeljuje tudi Susan Strange, ki pravi, da obstajata v politični ekonomiji dve vrsti moči, in sicer strukturna moč in relacijska moč. Relacijska moč po njenem mnenju izhaja iz odnosov, ki jih zagovarjajo predstavniki realizma. Je moč, ki jo ima subjekt A, s katero vpliva na subjekt B, da stori nekaj, česar v predhodnem stanju ne bi storil. Teorijam mednarodnih odnosov očita, da so preveč osredotočene na odnose kot jih predstavlja realistična teorija mednarodnih odnosov (Strange 1995, 30).

Trdi, da realistična šola vztraja, da vojaška moč in sposobnost države doseči poslušnost in ubogljivost ostalih vedno prevladata, vendar vsaka odločitev države ni vedno in nujno sprejeta pod takim pritiskom (Strange 1995, 36). Zato Strageova predstavi nov vidik razumevanja moči, tako imenovano strukturno moč. Prepričana je, da strukturna moč seže dlje kot relacijska, saj je mogoče z njo oblikovati in opredeljevati strukture globalne politične ekonomije, znotraj katere delujejo posamezne države, njihove politične ustanove in manjše državne entitete, navsezadnje tudi posamezniki. Strukturna moč pomeni moč odločanja o tem, kako opraviti določene zadeve, kako in na kakšen način oblikovati okvire, znotraj katerih bodo posamezne države delovale in znotraj katerih se bodo vzpostavljali odnosi med državami, podjetji in ljudmi (Strange 1995, 30–1).

Strukturna moč je sestavljena iz štirih različnih, a medsebojno povezanih struktur. Sama si je postavitev teh struktur zamišljala kot tetraeder, kjer se ploskve držijo druga druge³. Štirje viri moči so tako:

- nadzor nad varnostjo, ki je povezana z razmerami v svetu;
- nadzor nad proizvodnjo, ki spodbuja družbene in politične spremembe;
- nadzor nad posojili, s pomočjo katerih je mogoče pridobiti kupno moč, ne da bi za to delali ali trgovali;
- nadzor nad znanjem, prepričanji in idejami, ki se lahko izmika dometu avtoritete državne in drugih političnih oblasti.

Vsaka struktura vpliva na preostale tri, vendar ni nujno, da dominira. Med njimi vlada tako imenovana soodvisnost oziroma medsebojno vplivanje. Vsaka struktura je temelj ostalim za normalno delovanje (Strange 1995, 34–6).

Strukturno moč imajo tisti, ki nazdorujejo, in pri tem spreminjajo obseg možnega

---

³ Glej prilogo A.

izbora, vendar pri tem ne izvajajo neposrednega pritiska na druge, z namenom da bi sprejeli neko odločitev. Strukturna moč je manj vidna, je latentna. Število opcij, ki jih nadzornik ponuja, se večajo, če damo tistim, ki sprejemajo odločitve, možnost izbire, ki jih drugače ne bi imeli (Strange 1995, 36).

Eno od pomembnejših vprašanj v znanosti o mednarodnih odnosih je tudi vprašanje o zmožnosti posameznih držav, da uveljavijo svojo moč oziroma nezmožnost vlad držav pri realizaciji in uresničevanju svojih zastavljenih ciljev in namenov. Baldwin se sprašuje, kakšni so učinki nenamernih dejanj. Čeprav so nameni pogosto zgrajeni na temelju moči, ni nujno vedno tako (Baldwin 2005, 180). Avtor dopušča možnost, da je možno razlikovati med situacijo, v kateri akter A namerno povzroča spremembo v delovanju akterja B in med situacijo, v kateri akter A nenamerno vpliva na delovanje akterja B (Frey 1989, 188; Baldwin 2005, 181). Avtor je prepričan, da morajo biti katerakoli nenamerna dejanja velikih sil, ki bi bila koristna ali ki bi determinirala interese izkoriščenih držav, obravnavana empirično in ne preko določenih trditev oziroma izjav.

Razprave o konceptu moči so se dotaknile tudi težav pri preučevanju nacionalne moči držav. Ena izmed težav pri opredeljevanju pojma moči je nadomestljivost moči, pri čimer se nadomestljivost nanaša na vire moči, ki so uporabni na enem področju in jih je mogoče uporabiti tudi na drugih področjih svetovne politike. Baldwin (2005, 180) moč enači z denarjem na gospodarskem področju. Ugotavlja, da moč igra pomembno vlogo v svetovni politiki, tako kot denar pri trgovanju. Poudarja tudi, da stopnja nadomestljivosti oziroma likvidnosti politične moči lahko variira, medtem ko so čas, denar in informacije veliko bolj obstojne in jih je mogoče uporabiti na različnih področjih hkrati.

V znanosti o mednarodnih odnosih obstaja želja po merjenju moči med državami. Države svojo moč merijo v eni sami dimenziji, kar dovoljuje možnost rangiranja držav (Baldwin 2005, 181).

Nacionalne značilnosti in zmogljivosti države močno vplivajo na izbiro razpoložljivih dejavnosti in na dejavnike moči. Poznamo oprijemljive elemente, ki se nanašajo predvsem na velikost in zmogljivost. Čeprav sama velikost ni nujna za opredelitev, kako močna je država, velikost lahko predstavlja tudi sorazmerno večje število prebivalcev, veliko zalogo hrane in drugih naravnih virov ter velikost industrijske baze. Teoretiki so poskušali izmeriti gospodarsko moč tudi z izračunavanjem bruto domačega proizvoda (BDP), vendar sta bogastvo in gospodarska rast države v veliki meri povezana in odvisna tudi od dosegljivosti in dostopnosti naravnih virov. Vrsta zmogljivosti je tudi vrednost blaginje, ki jo Laswell in Kaplan imenujeta omika. Oba sta mnenja, da je gospodarska moč v veliki

meri odvisna od dostopa do znanstvenega znanja (Russet in Starr 1996, 224–9). Osrednji vidik zmogljivosti posamezne države, ki je za realiste eden izmed glavnih kazalcev merjenja moči, je vojaška zmogljivost. Vojaška zmogljivost posamezne države je odvisna tudi od višine BDP, ki je namenjen vojaškim izdatkom. To naj bi pomenilo, da bodo imele države z velikimi gospodarstvi tudi višje vojaške izdatke, saj je za močno vojaško ureditev potrebno močna gospodarska osnova (Russet in Starr 1996, 234).

Poznamo tudi nekatere neprejemljive elemente zmožnosti in sposobnosti držav, ko so spretnost države, da vpliva na odločitev drugih držav s pomočjo diplomatskega pogajanja in kupčevanja. Med omenjene elemente pa štejemo tudi spretnost oziroma predvsem učinkovitost državne birokracije (Russet in Starr 1996, 239–41).

Frey poudarja, da je bila moč vedno definirana preko virov, kot so zmožnost mobilizacije, lastništvo nad viri moči in podobno (Frey 1989, 7–8). Merritt in Zinnes sta poudarila, da je iskanje pravega kazalca, ki bi opredeljeval nacionalno moč, osnovano na podlagi predpostavke o iskanju skupne politične vrednosti. Strokovnjaki naj bi po njunem mnenju morali osnovati absolutno lestvico, ki bi določila moč nacionalnih držav (Merritt in Zinnes 1988, 142).

Večina kazalcev, ki naj bi opredeljevala celostno nacionalno moč, se primarno sklicuje na BDP, kateremu so dodana še demografska in vojaška merila. Merila za merjenje moči akterja A do akterja B oziroma na njegovo vedenje je mogoče opredeliti na naslednji način:

1. možnost privolitve in popustljivosti akterja B;
2. hitrost privolitve akterja B;
3. število zadev, ki so obravnavane v sklopu akterja A;
4. magnituda pozitivnih oziroma negativnih sankcij, ki jih izvaja akter A;
5. stroški akterja A;
6. stroški akterja B;
7. število možnosti, ki so dostopne akterju B (Clegg 1979; Frey 1989, 177–91).

V tem poglavju je predstavljenih nekaj vidikov različnega pojmovanja moči držav. V nadaljevanju bo poudarek predvsem na pojmovanju moči akterjev mednarodnega prava, zlasti držav, ter njihovega doumevanja moči v primerjavi z močjo drugih držav skozi prizmo teorij mednarodnih odnosov, in sicer skozi vidik realizma, liberalizma in konstruktivizma. Ob vsaki mednarodni teoriji dodajam še razlago uporabe jedrskega orožja s strani posamezne teorije moči.

2.1.2 Razumevanje moči v teorijah mednarodnih odnosov

2.1.2.1 Realizem

Politični realizem kot teorija mednarodnih odnosov se je razvil v obdobju med obema svetovnjima vojnama, in sicer med letoma 1919 in 1939. Po koncu prve svetovne vojne so politični realisti v svojih delih opisovali posledice in vzroke vojne. Pred prvo svetovno vojno je bil razmislek o mednarodni stvarnosti in o mednarodnih odnosih le del filozofije, mednarodnega prava, zgodovine in drugih družboslovnih ved (Brglez 1998, 21; Dunne in drugi 2007, 206). Za tri glavne predhodnike političnega realizma označujemo Tukidida, Machiavellija in Hobbesa⁴.

Realizem je prevladujoča teorija v znanosti o mednarodnih odnosih, njegova osrednja ideja je obstoj držav v stanju anarhije; posledica tega je, da njihova varnost ni nikoli zagotovljena. V takih razmerah je za države razumno, da tekmujejo za moč in lastno varnost. Z anarhijo realisti označujejo stanje, ko v svetovni politiki ne obstaja glavna osrednja oblast nad skupino suverenih držav. Koncept anarhije ne pomeni popolnega kaosa oziroma brezvladja, pač pa stanje, za katerega je značilno, da svetovna politika nima osrednje oblasti. Suverene države tako same sebe štejejo kot najvišjo oblast in ne priznavajo nobene višje avtoritete, ki bi jih lahko vodila.

Glavna prioriteta državnikov je zagotavljanje preživetja svojih držav, kar v anarhičnem okolju ni mogoče. Zato realisti trdijo, da imajo države z večjo močjo večjo verjetnost preživetja, kot države z manjšo močjo. Znotraj anarhičnega sistema države delujejo po načelu samopomoči, saj je vsak državni akter odgovoren za to, da zagotovi svojo dobrobit in preživetje. V skladu z načelom samopomoči pa mora država v primeru ogroženosti povečati svoje vojaške zmogljivosti. Vendar v primeru, ko posamezna država nima dovolj zmogljivosti in zmogljivosti, se uveljavi načelo ravnotežja moči. V primeru, da obstoj manjše države, ki nima dovolj zmogljivosti, ogroža hegemonška država, se mora manjša država povezati z drugimi državami, vzpostaviti formalno zavezništvo in poskušati obraniti in ohraniti svojo neodvisnost (Baylis in Smith 2007, 204–20).

trije osrednji koncepti političnega realizma so državocentričnost, preživetje in samopomoč. Državocentričnost (ang. *statism*) je osrednja značilnost realizma. Za realiste je država glavni subjekt mednarodnih odnosov in suverenost je njena značilnost. Državocentričnost je tako prepričanost, ki zagovarja organiziranost človeštva v posamezne skupnosti, vrednote in prepričanja te skupnosti pa ohranja država. Drugo načelo je trditev,

---

⁴ Med predstavnike realizma uvrščamo tudi Rousseauja, Morgenthau pa je predstavnik političnega realizma (Dunne in drugi 2007, 206).

da je v mednarodni politiki potrebno preživetje. Ta predstavlja predpogoj za doseganje vseh ostalih ciljev države. Realistična razlaga samopomoči je, da v anarhičnem okolju države ne morejo predpostavljati, da bodo brez zavezništev pridobile kakršnkoli pomoč s strani drugih držav, zato so v večji meri odvisne od samopomoči. Tudi njihova varnost je odvisna od samopomoči (Baylis in Smith 2007, 225).

Utemeljitelj realistične teorije mednarodnih odnosov je H. Morgenthau, ki je s šestimi načeli izoblikoval identiteto političnega realizma. Prvine njegove politične filozofije so opredeljene v temeljnem delu *Politika med narodi*.⁵ Delo je izšlo leta 1948 in je v zgodovini realizma pustilo velik pečat v realistični teoriji in v teretskem razmišljanju v znanosti o mednarodnih odnosih nasploh (Benko 1997, 63–4).

Načela realizma po Morgenthau (1995, 74–87) so:

1. Politični odnosi se izoblikujejo na podlagi objektivnih zakonov, ki so ukoreninjeni v človeški naravi. Teh načel ne moremo spreminjati, vendar jih je treba razumeti in skladno z njihovim razumevanjem voditi politiko. Objektivnost zakonov tako predstavlja temelj za oblikovanje racionalne teorije
2. Pri reševanju zunanjepolitičnih problemov je potrebno razmisliti, katere so tiste racionalne alternative, s pomočjo katerih je mogoče reševati problem.
3. Koncept nacionalnega interesa je opredeljen kot moč. Ta ustvarja možnost za ovrednotenje dejanj političnih državnikov. Moč je tako družbeni odnos, ki omogoča nadzor človeka nad človekom in njegovimi dejanji.
4. Koncept interesa, definiranega kot moč, je glavno vodilo realistične teorije in političnega realizma pri preučevanju svetovne politike.
5. Politično dejanje mora biti presojeno s strani splošnih moralnih načel. Politične moralnosti brez politične preudarnosti, kot so politične posledice, ne more biti.
6. Politični realizem se povsem razlikuje od preostalih teoretičnih šol. Realisti razmišljajo v okviru nacionalnega interesa, ki ga opredeljuje kot moč, pri čimer ohranjajo avtonomnost politične sfere.

2.1.2.1.1 Realizem in uporaba jedrskega orožja

Razlage za pridobivanje in uporabo jedrskega orožja podaja predvsem realistična teorija. Po njihovem mnenju imajo države orožje in vojaško infrastrukturo z namenom ohranjanja lastnih vitalnih interesov, za ohranjanje obstoja, zlasti v anarhičnem sistemu. Anarhični

---

⁵ Ang. *Politics among Nations*.

sistem, ki nima osrednje vladajoče avtoritete, vzpostavlja sfero nezaupanja med državami; posledično se države bojijo primerov, ko se sosednje države vključujejo v različne vojaške akcije. Države so tako spodbujene, da se oborožijo in so predhodno pripravljene na kakršenkoli morebitni napad. Svojo varnostno politiko države oblikujejo na podlagi najslabših možnih scenarijev in na podlagi oboroženosti in vojaški ter tehnološki pripravljenosti sosednjih držav. Rezultat tega je nenehen trud za povečevanje njihovih vojaških in obrambnih zmožnosti, posledično države manj pozornosti posvečajo drugim področjem varnosti, kar privede do varnostne dileme. Realisti menijo, da si države v vedno večji meri prizadevajo za izboljševanje svojih vojaških zmožnosti, z namenom povečanja svojega ugleda, prestiža, moči in obvarovanja svoje samostojnosti (Paul 2000, 6–7).

Pozornost realistov je namenjena tudi hegemoniji držav. Hegemon, kot na primer ZDA, se vključuje v benigne, kot so gospodarske nagrade, ali v prisilne politike, kot na primer v gospodarske in vojaške sankcije, da si zagotovijo nadzor nad širjenjem jedrskega oboroževanja. Po mnenju realistov so režimi produkt obstoječega odnosa, ki temelji na moči, in se spreminjajo vzdolž držav, ki imajo vzvode za vzdrževanje moči, in držav, ki se z njimi pogajajo (Paul 2000, 7). Prav tako realisti trdijo, da je v stanju anarhije možnost sodelovanja med državami ne obstaja, kar je razvidno tudi v okviru nesodelovanja med državami na področju neširjenja jedrskega orožja. Države, ki imajo ali pa nimajo jedrskega orožja in so vključene v režim neširjenja jedrskega neširjenja, v te namene prenesejo del svoje suverenosti na višjo oblast. Očitno je, da je število držav, ki imajo jedrsko orožje, poleg petih s stalnim sedežem v VS OZN, tako majhno, da temu pravijo izjemnost oziroma anomalija. Vendar realisti trdijo, da v stanju anarhije, prevladuje strah pred izgubo varnosti in želja po pridobivanju vojaške, politične moči in moči nad preostalimi državami, ki se vključujejo v režim (Paul 2000, 8).

2.1.2.2 Liberalizem

Za liberalizem je mogoče trditi, da je zgodovinska alternativa političnemu realizmu. Immanuel Kant in Jeremy Bentham sta bila vodilna liberalistična filozofa v času razsvetljenstva. Oba sta se namreč odzvala brezpravnemu divajstvu in v svojih delih razgnila svoja načrta za večni mir v sistemu. Zgodnja razmišljanja liberalcev o mednarodnih odnosih so bila usmerjena v stališče, da so mednarodni red pokvarili nedemokratični voditelji in zastarele vrste politik, kot na primer politika ravnotežja moči. Takratni liberalisti so verjeli, da je mogoče doseči moralo s pomočjo uporabe uporabo razuma in ustanavljanjem ustavnih držav. Prav tako so menili, da bi neovirano gibanje

ljudi in dobrin omogočilo miroljubnejše mednarodne odnose. V dvajsetem stoletju je liberalistično mišljenje močno vplivalo na nekatere politične elite in s tem zamajalo koncept realizma (Baylis in Smith 2007, 238–41).

Prva svetovna vojna je liberaliste opozorila, da mir ne more biti samo naravno stanje, pač pa ga je nujno potrebno tudi vzpostaviti. Največji zagovornik zagotavljanja miru z ustanovitvijo mednarodne organizacije in hkrati tudi vplivnen ameriški politik, ki bi urejala mednarodno anarhijo, je bil ameriški predsednik Woodrow Wilson. Po njegovem mnenju varnosti ni bilo več mogoče zagotoviti samo na podlagi tajnih bilateralnih dogovorov in na ravnotežju moči, temveč je bilo sprva potrebno uvesti mir znotraj držav, da bi imela mednarodna skupnost sistem predpisov za obravnavanje kršitev in mednarodne sile, ki bi jo bilo mogoče uporabiti v primeru, ko bi nenasilno razreševanje konflikta spodletelo (Baylis in Smith 2007, 244).

Izkušnja z delovanjem Društva narodov je bila porazna. To je kritiziral tudi E.H. Carr, in sicer dvojna merila med državami članicami Društva narodov in liberaliste, ki jih je označil za idealiste, politični realizem pa predstavil kot najboljšo teorijo za razumevanje mednarodnih odnosov (Baylis in Smith 2007, 246; Dunne in Smith 2007, 90).

Liberalistično mišljenje v znanosti o mednarodnih odnosih je svoj vrhunec doseglo v obdobju med obema vojnama, ko so liberalisti trdili, da je vojskovanje nepotreben, predvsem pa zastarel način urejanja sporov med državami. Po letu 1945 so se liberalisti posvetili preučevanju mednarodnih institucij, ki naj bi izvajale tiste funkcije, ki jih države ne bi bile zmožne izvajati same, brez sodelovanja ostalih držav. Kljub usodnemu udarcu propada Društva narodov so ideje liberalizma še vedno živele. Liberalisti so se zavedali, da mora Društvo narodov nadomestiti nova organizacija z glavno nalogo vzpostavitve mednarodnega miru in varnosti. Tako je bila junija 1945 v San Franciscu podpisana Ustanovna listina združenih narodov (UL OZN). OZN se je od Društva narodov razlikovala predvsem v dveh točkah, in sicer v skoraj univerzalnem članstvu ter pravici veta velikih sil (Baylis in Smith 247–8).

Liberalizem je teorija vladanja znotraj države in tudi teorija dobrega vladanja med državami ter narodi. V liberalizmu se je uveljavila štiridimenzionalna Doylova definicija, ki temelji na štirih postulatih:

- vsi državljani so enakopravni pred zakonom in imajo temeljne splošne pravice;
- zakonodajni zbor države ima samo oblast, ki mu jo je podelilo ljudstvo in je zato ne sme izkoriščati;
- vsak posameznik je svoboden;

- najučinkovitejši sistem gospodarske izmenjave je tržno gospodarstvo.

Liberalizem skuša v anarhično mednarodno skupnost vpeljati še vrednote reda, svobode, pravičnosti in strpnosti. Državne in mednarodne institucije so potrebne, da vrednote ščitijo, ohranjanjo in izpoljujejo.

Osrednji koncepti liberalizma so posameznik in njegova svoboda, korporacije, organizacije in institucije. Liberalisti so mnenja, da tudi sodelovanje med državami, in ne samo konflikti, tvorijo mednarodne odnose (Jackson in Sorensen 2007, 125).

Liberalizem delimo na več smeri, in sicer:

- *socialni liberalizem*: preučuje odnose med vladaми ter tudi med posamezniki, skupinami in družbami. Glavna ideja socialnega liberalizma je, da so odnosi med posamezniki pristnejši in kooperativnejši kot odnosi med državami in njihovimi vladaми. Menijo tudi, da bi se mednarodni mir izpostavil v primeru večjega globalnega povezovanja;
- *neodvisni liberalizem*: modernizacija povečuje stopnjo soodvisnosti med državami. Pomembni so mednarodni akterji, saj kreirajo odnose med državami. Vojaška moč je manjšega pomena, prav tako tudi varnost, pomembno pa je stanje države. Taka neodvisna kompleksnost po njihovem mnenju predstavlja mednarodne odnose;
- *liberalni institucionalizem* / *institucionalni liberalizem*: mednarodne institucije so kot mednarodni subjekti, ki pospešujejo sodelovanje med državami, rešujejo mednarodne spore in probleme, hkrati pa gradijo na zmanjšavju vrzeli med državami ter spodbujajo k večji stopnji zaupanja med državami (Jackson in Sorensen 2007, 126).

Osnovne predpostavke liberalne teorije so pozitivistično razumevanje človeške narave, prepričanje, da lahko mednarodni odnosi temeljijo na sodelovanju in ne na konfliktu ter da je mogoče verjeti v proces napredka. Znotraj liberalne teorije se pojavljajo različni pogledi; socialni liberalci poudarjajo transnacionalnost nevladnih vezi med družbami, kot je na primer komunikacija med posamezniki in družbo, neodvisni liberalci menijo, da ekonomske vezi povezujejo vlade in posameznike znotraj neke družbe, liberalni institucionalisti pa posvečajo pozornost predvsem organizacijskemu sodelovanju med državami (Jackson in Sorensen 2007, 127).

2.1.2.2.1 Liberalizem in uporaba jedrskega orožja

Za liberalne institucionaliste so mednarodne institucije tiste, ki vzpostavijo oziroma

določijo red med državami in jih hkrati postavljajo pred izbiro v specifičnih zadevah, kot je tudi jedrsko oboroževanje. Šola neodvisnosti (angl *independence school*) poudarja dejstvo, da je naraščajoča ekonomska soodvisnost, skupaj z recipročnimi učinki medsebojne odvisnosti med državami, spodbija vojaško moč in zmanjšuje njeno prioriteto v državah. Države, ki so gospodarsko neodvisne, ne uporabljajo vojaške moči in ne napadajo drugih držav, zato imajo posledično manj možnosti za uporabo vojaške moči (Paul 2000, 9).

Analize liberalnih institucionalistov izhajajo predvsem iz režimskih teorij, še posebej iz funkcionalizma. Režimi in institucije po mnenju funkcionalistov uravnavajo vedenje posameznih držav, kaznujejo kršitelje norm, medtem ko norme hkrati zmanjšujejo kompleksnost vseh odločitev, ki se ustvarijo znotraj držav in med državami. Režimi naj bi prav tako oskrbovali države in njihove vlade z zbranimi informacijami in pomagali pri reševanju večjih težav v kolektivnih akcijah (Paul 2000, 10).

Liberalni institucionalisti so mnenja, da so se države začele odločati o izogibanju jedrskemu oboroževanju po letu 1970, zlasti po vzpostavitvi dveh stebrov režima neširjenja jedrskega oboroževanja, in sicer s Pogodbo o neširjenju jedrskega orožja⁶ in s sistemom varovalnega mehanizma, ki ga je uvedla IAEA (prav tam).

Omenjeni režim je določil in opredelil določene norme, pravila in standarde obnašanja, ki se nanašajo na pridobivanje jedrskega materiala za miroljubno uporabo in na omejevanje izdelave jedrskega orožja, ki veljajo za države, ki so vključene v režim. Glavno načelo režima je, da države ne smejo pospeševati prodaje jedrskega orožja. Pogodba državam brez jedrskega orožja prepoveduje sprejemanje jedrskega orožja, znanja in tehnologije za njegovo izdelavo. Država, ki postane del tega režima, je mednarodnopravno zavezana k neproizvajanju materiala za izdelavo jedrskega orožja oziroma k nesodelovanju v trgovini z jedrskim orožjem. V primeru kršitve mednarodnopravnih pravil in norm, bi bila deležna diplomatske izolacije, ekonomskih, gospodarskih, finančnih in morda tudi vojaških sankcij.

Režimski teoretiki trdijo tudi, da režimi do neke mere lahko spremenijo tako akterjeve interese in dejanja, kot tudi zmožnosti. Še vedno pa se pojavi vprašanje, kaj države privede do sprejetja oziroma nesprejetja režima in k upoštevanju oziroma neupoštevanju le-tega (Paul 2000, 10–1).

---

⁶ Pogodba o neširjenju jedrskega orožja je bila podpisana 1. julija 1968 v Washingtonu, Londonu in Moskvi, v veljavo pa je stopila 5. marca 1970.

2.1.2.3 Konstruktivizem

Nastanek konstruktivizma uvrščamo v osedemdeseta leta dvajstega stoletja, ko sta v ZDA med teorijami mednarodnih odnosov prevladovala neoliberalizem in neoliberalistični instistucionalizem. Oba sta poudarjala in zagovarjala predvsem materializem in individualizem (Dunne in Smith 2007, 167).

Za vzpon konstruktivizma so pomembni številni dejavniki, najpomembnejši pa je konec hladne vojne, ki je odprl nov intelektualni prostor za nekatere teoretske in znanstvene metode opredeljevanja pojma mednarodne moči (prav tam). Sprožile so se vrste nacionalnih razprav o o opredeljevanju interesov posameznika in države, ki so vezani na nacionalno identiteto. Konec hladne vojne je zmanjšal pomen tradicionalnih varnostnih tem in hkrati pritegnil pozornost na netradicionalne varnostne teme ter povečal pomen človekovih pravic in drugih tem, ki so bile blizu konstruktivizmu. Na vzpon konstruktivizma je vplivala tudi sociološka znanost, iz katere so konstruktivisti izhajali, saj so poskušali razjasniti pomen identitete in meril v svetovni politiki (Jackson in Sorensen 2007, 163).

Konstruktivizem je družbena in ne substantivna teorija svetovne politike. Družbena teorija se namreč ukvarja s tem, kako pojmovati razmerje med akterji in strukturami, medtem ko se substantivna ukvarja s trditvami in hipotezami o svetovni politiki. Konstruktivizem kot družbena teorija ponuja okvir za razumevanje razmerja med akterji in njihovim okoljem, pri čemer imajo akterji svoje neznane preference, ki jih skušajo maksimirati v omejenem okolju. Konstruktivizem podpira teorijo racionalne izbire, saj ne ponuja nobenih trditev o vzorcih politike. Konstruktivizem tako ni substantivna teorija, pač pa družbena (Goldstein 2003, 141–2; Jackson in Sorensen 2007, 164–5).

Konstruktivisti, kot sta Onuf in Ruggie, se ukvarjajo s človeško zavestjo; ideje posameznika obravnavajo kot strukturne dejavnike, na katere ima velik vpliv znanje, ki oblikuje interpretacijo in hkratno konstrukcijo družbene resničnosti v okolju akterjev. Zanima jih tudi kako akterji preko interpretacij materialne resničnosti ustvarjajo strukture in kako strukture ustvarjajo akterje. Konstruktivisti obravnavajo družbena pravila kot regulativna, ki urejajo že obstoječe dejavnosti, in tudi kot konstruktivna, ki omenjene dejavnosti omogočajo in jih hkrati definirajo. Koncept moči v konstruktivizmu je mogoče razumeti ne le kot sposobnost nekega akterja, da doseže, da drugi akter naredi nekaj, česar v dejanskem stanju ne bi, pač pa tudi kot ustvarjanje identitet in interesov, ki omejujejo sposobnost nadziranja svoje usode (Dunne in Smith 2007, 168; Jackson in Sorensen 2007, 167).

2.1.2.3.1 Konstruktivizem in uporaba jedrskega orožja

Konstruktivisti menijo, da v primeru uporabe jedrskega orožja ni pomembno vprašanje o obstoju jedrskega orožja, pač pa jih bolj zanima širši socialni kontekst, ki izpostavlja in daje pomen zmoglostim ter moči posamezne države. Kot primer lahko vzamemo dejstvo, da ZDA države, kot so Francija, VB in tudi Izrael, ki posedujejo jedrsko orožje, obravnavajo kot prijazne države in jih postavljajo v socialni kontekst držav zaveznic, ki ne predstavljajo nevarnosti napada z jedrskim orožjem. V nasprotju s tem ZDA Severno Korejo in Iran, ki prav tako imata jedrsko orožje, označujejo kot negativni državi oziroma so ju uvrstile na seznam držav Osi zla (Smith in Dunne 2008, 72).

Wendt (Wendt v Weber 2005, 65–7) pravi, da državam ni potrebno povečati svoje moči, da bi si zagotovile višjo stopnjo varnosti. Pravzaprav meni, da je socialni strah skonstruiran in ne naraven. Posamezne identitete so tiste, ki usvarjajo socialni strah in če je v interesu posamezne identitete, da ga ustvari, potem lahko nasprotna stran to razume kot grožnjo. Gre torej za intersubjektivno strukturo identitet in interesov posamezne države, ki je odvisna od razumevanja posameznih držav *vis-a-vis* interesom in identiteti druge države (Weber 2005, 67).

Waltz (1993, 73) v svojem delu Teorija mednarodne politike opredeli pomen jedrskega orožja kot alternativo bipolarnosti po letu 1945. Trdi, da je mir po drugi svetovni vojni utemeljen na dveh stebrih, in sicer bipolarnosti in jedrskem orožju. Eden od stebrov, to je jedrsko orožje, bo obstal, medtem ko se bo drugi počasi zrušil, zato je po njegovem mnenju potrebno primerjati možne težave glede ravnotežja moči v sodobnem jedrskem svetu (prav tam). Jedrsko orožje ima tako samo en cilj – napad na vitalne organe posamezne države. Zaradi strategije in cilja uporabe jedrskega orožja je koncept miru več desetletij ostal primarni pojem pri opredeljevanju mednarodnega sistema, medtem ko je pojem vojne ostal le na obrobju razlage in argumentiranja v znanosti o mednarodnih odnosih (Waltz 1993, 53).

Tannenwald v svojem članku o jedrskih tabujih meni, da racionalistični pristop, ki zagovarja stroške in koristi, in realističen pristop, ki poudarja pomen samoohranjanja in moči, ne dopolnjujeta razlage za neuporabo jedrskega orožja po letu 1945. Zato vpelje nov, konstruktivističen, pristop, ki predstavi bolj določene konstruktivistične termine, kot so politika zastraševanja, nacionalna identiteta, moralnost, legitimnost uporabe jedrskega orožja in norme. S tem pristopom želi poudariti, da omenjeni dejavniki konstruirajo samo okrepitev posamezne norme, med drugim tudi norme o neuporabi jedrskega orožja oziroma kot jo sama poimenuje – jedrski tabu. Tannenwald povezuje materialne dejavnike, kot je

jedrska bomba, z dejavniki, ki spodbujajo možnost predstav, kot so norme, prepričanja, vrednote in identitete. Povedano drugače, posedovanje jedrskega orožja je dejansko osnovano na podlagi kolektivne identitete med tistim, ki ima v lasti, in tistim, ki nima v lasti jedrskega orožja. Omenjena kolektivna zavest je delno in hkrati obojestransko sestavljena iz vlog razumevanja in obnašanja držav, ki nimajo v lasti jedrskega orožja, v okolici držav, ki ga posedujejo in obratno (Tannenwald 2005).

Tannenwald (2005) tako poudarja pomen *bottom-up* razlage jedrskega tabuja. Po njenem mnenju se tabu najprej pojavi v prepričanjih posameznikov in socialne družbe in se v naslednji fazi prenese v politični vrh. Od tu naprej se tabu institucionalizira v različnih dogovorih o omejevanju orožja in nadzora nad njegovo uporabo.

2.2 Diplomacija

2.2.1 Opredelitev pojma diplomacija

Pojem diplomacija ima številne in različne opredelitve, vendar se v bistvenih točkah med seboj ne razlikujejo (Benko 1997, 255). Nedvomno je ena izmed opredelitev diplomacije tudi kot poimenovanje za reševanje sporov s pogajanjem in z medsebojnim dialogom. V tem primeru je cilj diplomacije preprečiti konflikt oziroma ga rešiti na miroljuben način s pomočjo uporabe miroljubnih sredstev za reševanje sporov.

Benko opredeljuje diplomacijo kot eno izmed sredstev zunanje politike.⁷ Zanj je diplomacija »institucija družbe, organizirane v državo, ki je nastala s pojavom in razvojem mednarodnih odnosov, z nalogo, da na posredni in formalizirani ravni predstavlja državo in njene interese, jih prevaja v ustne in pisne dogovore ter z instrumentom pogajanj usklajuje kooperativna in razrešuje konfliktna razmerja med njimi« (Benko 1998, 40).

Vukadinović meni, da se »diplomacija najpogosteje enači z mednarodnimi odnosi, zunanji zadevami, vodenjem in uresničevanjem zunanje politike, uradnimi stiki med državami in vladami in s pogajanjem, oziroma je del vsega tega« (Vukadinović 1995, 108). Pravi tudi, da lahko diplomacijo konceptualno razumemo kot znanost, spretnost, sposobnost oziroma kot prakso, institucijo in kot funkcijo (Vukadinović 1995, 109). Izraz diplomacija se po njegovem mnenju uporablja, ko govorimo o pogajanjih, o komuniciranju

---

⁷ Zunanjo politiko Benko (1997, 256) razume kot »institucionaliziran proces dejavnosti – akcij«, ki jih v mednarodni skupnosti predstavniki oblasti držav izvajajo z namenom, da uresničijo svoje interese oziroma interese države in tako vplivajo na mednarodno skupnost. Zunanja politika je tako »sistem med seboj bolj ali manj medsebojno povezanih akcij, ki potekajo v mednarodni skupnosti.«

med državami in o usklajevanju različnih mnenj in interesov držav (Vukadinović 1995, 107).

Tehnike in sredstva, ki jih uporablja diplomacija, so po Vukadinoviću naslednje:

- pogajanje oziroma poskus usklajevanja nasprotnih si mnenj držav, ki sodelujejo v določeni razpravi;
- diplomatske sile, pri čimer država uporabi grožnjo s silo ali omejeno silo;
- zastraševanje, s čimer poskuša določena država prepričati drugo državo, da ji akcija, ki jo poskuša izvesti, ne bo uspela, predvsem zaradi možnosti protinapada ali prevelikih ekonomskih oziroma materialnih stroškov;
- krizno upravljanje oziroma reševanje kriz, ki je bila postavljeno v ospredje po hladni vojni (Vukadinović 1995, 176–86).

Podobno kot Vukadinović je tudi Nicholson diplomacijo označil za sinonim zunanje politike in zunanjih zadev, kakor tudi proces in potek pogajanj (Nicholson 1988, 3–4). K diplomaciji je prišteval tudi osebne veščine pogajalcev, medtem ko je Morgenthau diplomacijo opredelil kot vrsto zunanjepolitičnih aktivnosti, namen katerih je doseganje zastavljenih ciljev (Morgenthau 1995, 661–2).

Batora je diplomacijo opredelil na podlagi različnih elementov, ki jim je skupna transnacionalnost. Po Batori je diplomacija kot institucija poimenovana določena:

- s transnacionalno sprejetim formalnim nizom pravil (Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (DKDO) in Dunajska konvencija o konzularnih odnosih (DKKO)), ki določa, kdo so legitimni udeleženci, kaj je legitimno upravljanje in katere so pravice ter dolžnosti udeležencev;
- s transnacionalnim deležem profesionalnih vrednot, kjer se upoštevajo vedno iste metode rekrutiranja in socializacije na zunanjih ministrstvih;
- s transnacionalnim profesionalnim jezikom;
- s transnacionalnimi skupnimi vrednotami, normami in načeli, kot so medsebojno priznavanje, diplomatska imuniteta in ekstrateritorialnost;
- s transnacionalnimi delovnimi metodami in postopki, ki določajo standardni format pogajalske in pisne komunikacije (Batora 2003, 6).

Definicijo diplomacije poda tudi Ibler (Ibler v Nick 1997, 13), ki našteje pet pomenov pojma diplomacije, in sicer diplomacija je vodenje državniških poslov na področju zunanje politike preko odnosov z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami, je tudi oblika in vsebina odnosov med državami. K temu dodaja še, da gre pri diplomaciji prav tako za

znanje in sposobnost vodenja pogajanj med državami, za zunanje predstavljanje države, za kariero ter predanost poklicu diplomata. Diplomacijo lahko razumemo tudi kot politiko, s pomočjo katere nacionalne države in mednarodne organizacije dosegajo svoje cilje preko diplomatskih in drugih akreditiranih oziroma pooblaščenih agentov.⁸

Hamilton in Langhorne razumeta diplomacijo na nekoliko drugačen način, in sicer kot mirno vodenje odnosov med političnimi entitetami, med njihovimi voditelji in akreditiranimi agenti. Poleg tega poudarjata tudi nujnost organiziranega dialoga (Hamilton in Langhorne 1995, 1).

Stališče o opredeljevanju diplomacije poda tudi Brglez. Na podlagi lastnega preučevanja pojma diplomacija sklene, da »diplomacijo operacionalno lahko opredelimo kot instrument miroljubnega posredovanja med subjekti mednarodnega prava ter hkrati kot obliko in proces njihovega medsebojnega komuniciranja« (Brglez 1998, 61).

2.2.2 Naloge diplomacije

Russet in Starr (1996, 246–7) govorita o petih bistvenih funkcijah diplomacije. Po njunem mnenju so naloge diplomacije naslednje: 1. uravnavanje konfliktov (ang. *conflict management*); 2. reševanje problemov med dvema ali več vladami; 3. pogajanje in dogovarjanje o posebnih primerih, pogodbah in sporazumih; 4. pospeševanje in omogočanje medkulturne komunikacije in 5. celovito izvajanje programa zunanjepolitičnih ciljev neke države v odnosu do drugih.

Lahko govorimo tudi o funkcijah, ki jih Benko (1997, 258) opredeljuje skozi trojno shemo nalog diplomacije. To so predstavljanje, pogajanje in opazovanje.

Naloge diplomacije so po Morgenthau (1995, 661–2) sledeče: 1. diplomacija mora določiti svoje cilje glede na dejansko in potencialno moč, ki jo ima na razpolago za doseg teh ciljev; 2. diplomacija mora upoštevati tudi cilje in moč drugih narodov; 3. diplomacija mora postaviti določene meje, do katerih so ti cilji lahko sprejemljivi in do katerih so različni cilji med seboj primerljivi; 4. diplomacija mora uporabljati primerna sredstva, kot na primer prepričevanje, dogovarjanje, pogajanje, kompromis, ki so primerna za doseg zastavljenih ciljev.

Funkcije diplomacije pa so mednarodnopravno opredeljene v okviru DKDO. V 3. členu DKDO so navedene funkcije diplomatskih misij:

- a) predstavljanje države pošiljateljice v državi sprejemnici;

---

⁸ Opredeljuje jih 1. čl. DKDO. Odstavek a med drugim definira šefa misije kot »osebo, ki jo je država pošiljateljica pooblastila, da deluje v tej funkciji.«

- b) zaščita interesov države pošiljateljice in njenih državljanov v državi sprejemnici v mejah, ki jih dovoljuje mednarodno pravo;
- c) pogajanja z vlado države sprejemnice;
- d) ugotavljanje z vsemi dovoljenimi sredstvi o stanju in razvoju dogodkov v državi sprejemnici ter na podlagi tega poročanje o stanju vladi države pošiljateljice;
- e) pospeševanje prijateljskih odnosov med državo pošiljateljico in državo sprejemnico ter razvijanje njunih gospodarskih, kulturnih in znanstvenih odnosov (Feltham 1993, 3).

2.2.3 Multilateralna diplomacija

Vse večje število držav, mednarodnih konferenc, mednarodnih organizacij, mednarodnih režimov in *ad hoc* skupin pospešuje razvoj multilateralne diplomacije kot sredstva za multilateralno dogovarjanje na različnih nivojih odločanja. Institucionalni in organizacijski okvir delovanja multilateralne diplomacije tako vključuje mednarodne konference, mednarodne organizacije, mednarodne režime in *ad hoc* skupine.

Multilateralna diplomacija je fenomen 20. stoletja, njeni začetki pa segajo v čase plemenskih družb v stari Indiji in v čase družb v širšem grško-perzijskem svetu (Berridge 2006, 151). Razvijala se je zlasti v 19. stoletju, in sicer v času kongresov, kot sta bila berlinski leta 1878 in dunajski kongres leta 1815, ter v času mednarodnih konferenc, zlasti v času obeh haaških mirovnih konferenc, ki sta potekali leta 1899 in 1907 (Bohte in Sancin 2006, 200). Multilateralna diplomacija se je postopoma razvijala v okviru upravnih zvez in različnih komisij, v sklopu Društva narodov, nato pa v sodobnih mednarodnih organizacijah, kot so OZN, specializirane agencije OZN in druge mednarodne organizacije. V pogajalske procese niso bile vključene le države oziroma njihni pooblaščen predstavniki, pač pa tudi številni drugi akterji, kot so strokovnjaki, politične stranke, lobiji, družbene skupine, mediji in nevladne organizacije (Petrovski 1998).

Veliko sprememb v diplomaciji je prinesla tudi OZN, ki je, kot je omenil nekdanji generalni sekretar OZN Dag Hammarskjöld, dopolnila »normalen diplomatski sistem med vladami in v tem duhu nudil/a/ okvir za moderno multilateralno diplomacijo, ki postavlja standarde za mednarodno obnašanje ter kulturno in ideološko raznolik svet« (Hamilton in Langhorne 1995, 202). Multilateralna diplomacija danes deluje javno in preko množičnih

komunikacij vpliva na javno mnenje po svetu in obratno.⁹

Multilateralno diplomacijo opredeljuje tudi Janković, in sicer kot skupek sredstev in načinov, ki se jih države poslužujejo z namenom usklajevanja svojih mednarodnih in političnih programov z interesi celotne mednarodne skupnosti, pri čimer naj bi dosegle soglasja v skladu z mednarodnopravnimi načeli (Janković 1998, 143).

Vukadinović meni, da multilateralna diplomacija omogoča državam, da se vključujejo v mednarodna pogajanja in si tako pridobivajo nove diplomatske stike (Vukadinović 1995, 163).

Multilateralna diplomacija ima dve obliki, in sicer *ad hoc* diplomacijo, ki se pojavlja pri sodelovanju in pogajanjih držav na mednarodnih kongresih in mednarodnih konferencah, ter stalno multilateralno diplomacijo, ki se pojavlja v obliki pošiljanja in ustanavljanja stalnih predstavništev držav pri mednarodnih organizacijah. Temeljna razlika med obema je, da druga kontinuirano opravlja svojo dejavnost v širšem obsegu, ki večkrat presega interese lastne države in deluje na podlagi utrjenih, uveljavljenih in ustaljenih postopkovnih pravil ter načinov glasovanja.

Trdenjše vezi in trajnejši stiki med državami in mednarodnimi organizacijami so za države vse bolj pomembni za uspešno delovanje v mednarodni skupnosti in za ohranjanje diplomatskih stikov tako z mednarodnimi organizacijami kot tudi s preostalimi državami. V ta namen se države akreditirajo pri mednarodnih organizacijah in ohranjanje stalne misije pri mednarodnih organizacijah, kar jim omogoča Dunajska konvencija o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja (DKDMO) (Bohte in Sancin 2006, 201–2).

Multilateralna diplomacija, tako *ad hoc* kot tudi stalne multilaterarne konference, so po mnenju Berridgea vedno soočene z enakimi težavami. Gre za vprašanja:

- prizorišča: prizorišče ima sicer simbolni pomen, vendar ima lahko tudi druge posebne pomene, zlasti nevtralnost ozemlja pri reševanju določenih vprašanj;
- prisotnosti držav: vprašanje števila prisotnih držav na konferencah;
- dnevnega reda razprav: vprašanje postavitve prioritarnih točk na dnevni red razprave;
- samega postopka odločanja: multilateralna diplomacija omogoča sprejemanje

---

⁹ Avramova in Kreča menita, da je multilateralna diplomacija ena od oblik demokratizacije mednarodne politike, ki ima možnost prispevati k integraciji mednarodne skupnosti, vendar v pogojih vsesplošne povezanosti (Avramov in Kreča 1983).

odločitev z večinskim glasovanjem (Berridge 2005, 158–64).¹⁰

Cilj multilateralne diplomacije je uresničitev večjega dela interesov sodelujočih na podlagi posvetovanj in pogajanj, pri čimer naj bi se ustvarilo pozitivno in ugodno politično ozračje, ki bi omogočalo sprejetje skupnega predloga za reševanje obravnavanega problema in hkrati tudi implementacijo zasnovanih ciljev.

Multilateralna diplomacija tako razrešuje skupni problem vseh sodelujočih na srečanju z uporabo medsebojnega usklajevanja in išče ustrezne rešitve za posamezen problem mednarodne skupnosti (Simoniti 1995, 9).

Seveda se nam pri tem poraja tudi vprašanje o uspešnosti multilateralne diplomacije. Po Simonitiju je multilateralna diplomacija uspešna, ko prevladujoča večina akterjev meni, da jim delujoči sistem zagotavlja uresničevanje tako lastnih kot tudi skupnih interesov (Simoniti 1995, prav tam).

2.3 Problematika jedrskega vprašanja

2.3.1 Bogatenje urana in izdelava jedrskega orožja s pomočjo plutonija

Gorivo v jedrskih reaktorjih je obogaten uran. Naravni uran vsebuje le 0,71 % izotopa U-235 ter 99,29 % U-238, ki ni cepljiv oziroma ne sodeluje v procesu verižne reakcije. Zato se naravni uran običajno pretvarja v uranov heksafluorid (UF₆), ki vsebuje precej več omenjenega izotopa, od 4–5 %. Za ločevanje obeh izotopov urana (U-235 in U-238) je najbolj primeren uran v plinasti obliki (UF₆). Najbolj učinkovita metoda ločevanja je plinsko centrifugiranje. Cepitev U-235 se začne z absorpcijo nevtrona. Novo nastalo kratkotrajno jedro U-236 je zaradi porušenega ravnotežja sil znotraj jedra v vzbujenem stanju. Vmesni produkt U-236 sam po sebi razpade na stroncij in ksenon, pri cepitvi se sprosti tudi nekaj nevtronov, ki lahko cepijo nadaljnja jedra U-235, kar poimenujemo verižna reakcija.¹¹ Nevtroni imajo ob sprostitvi veliko hitrost, zato je potrebno, da bi jih uporabili za nove cepitve, zavreti. V reaktor je tako potrebno vgraditi veliko število lahkih atomov, kot na primer molekule vode in grafita. Zavrti nevtroni v procesu verižne reakcije dalje cepijo jedra U-235. Jedrsko verižno reakcijo se vzdržuje v jedrskem reaktorju.¹² Reaktor vsebuje jedrsko gorivo, moderator, hladivo in regulacijo za nadzor poteka verižne reakcije in moči jedrskega reaktorja (Istenič 2005, 22.–25. pogl.).

V rotirajočih centrifugah se različno težke molekule izotopov urana različno

---

¹⁰ Gre za glasovanje po načelu ena članica, en glas (Berridge 2005, 164).

¹¹ Glej prilogo B.

¹² Glej prilogo C.

razporejajo. Lažje molekule se zberejo okoli središča cilindrov, kjer jih izčrpajo. Iz obogatene urana so izdelane gorivne tablete, v katerih je uran v kemični obliki uranovega dioksida, ki je zelo odporen proti visokim temperaturam in kemičnim vplivom. Te tablete so zaprte v kovinski cevi, ki jo imenujemo gorivna palica. Iz omenjenih palic je sestavljen gorivni element (Nuklearna elektrarna Krško 2009a; Nuklearna elektrarna Krško 2009b). Plutonij nastane iz U-238 v procesu nevtronskega obstreljevanja U-238 v jedrskih reaktorjih. Pri najboljšem in najpomembnejšem izotopu, plutonij-239, zlahka pride do cepljenja jeder, zato se ga uporablja tako v civilne namene, kot na primer v proizvodnji električne energije, kot tudi v vojaške namene za proizvodnjo jedrskega orožja (Starič 1995, 79; ARSO 2008).

2.3.2 Pojmovanje jedrske države in jedrskega orožja

Jedrska država je država, ki je imetnica jedrskega orožja. Država, ki ima nadzor nad jedrskim orožjem oziroma si poskuša zagotoviti materialno zmogljivost za izdelavo omenjenega orožja, mora pridobiti zadostno količino cepljivega materiala, to sta predvsem plutonij in uran, konstrukcijski načrt jedrskega orožja, primerni strokovni kader, finančna sredstva, ki bi omogočala za sam zagon jedrskih reaktorjev in izdelavo jedrskega orožja (Lubi 1999, 22). Vendar kljub materialno-tehničnim zmogljivosti države še vedno ne morejo izdelati strategije in jedrskega orožja brez volje in zavestne odločitve za delovanje v jedrskem oboroževanju (Canizzo v Lubi 1999, 22). Na takšno odločitev države vplivajo številni dejavniki, tako notranjepolitični, kot tudi zunanjepolitični, ki bodo predstavljeni v nadaljevanju.

Države, ki so dejanske imetnice jedrskega orožja, so ZDA, VB, Rusija, Kitajska, Francija, Izrael, Pakistan, Indija in Republika Južna Afrika (JAR). Po Lubiju (1999, 50–60) obstajajo posebne klasifikacije, ki opredeljujejo tudi države, ki so možne imetnice jedrskega orožja, kot na primer Iran, Irak in Severna Koreja ter države, ki imajo možnost postati imetnice jedrskega orožja, kot so Argentina, Brazilija, Tajvan, Libija in Južna Koreja. Prav tako naj bi obstajale tudi države, ki nimajo oziroma ne želijo postati imetnice jedrskega orožja. To sta predvsem Kanada in Švedska (Cowen Karp 1991, 301). Podrobnejši prikaz držav imetnic in neimetnic jedrskega orožja je prikazan v Tabeli 2.1.

Tabela 2.1: Prikaz podpisnic in nepodpisnic Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja ter držav z in brez jedrskega orožja

¹ Država ima aktiven jedrski program, vendar nima namenov izdelave jedrskega orožja.

² Država z aktivnim jedrskim programom, v katere je vključena tudi možnost izdelave jedrskega orožja

DRŽAVE PODPISNICE POGODBE Z JEDRSKIM OROŽJEM		DRŽAVE NEPODPISNICE Z JEDRSKIM OROŽJEM	
Francija Kitajska Rusija Velika Britanija Združene države Amerike		Indija Izrael Pakistan	
DRŽAVE S PROGRAMI, KI SO BILI KONČANI PO PODPISU POGODBE		DRŽAVE S PROGRAMI, KI SO BILI KONČANI PRED PODPISOM POGODBE	
Argentina ¹ Avstralija ² Brazilija Republika Južna Afrika Jugoslavija Južna Koreja	Kanada ³ Romunija Španija ¹ Švica ² Tajvan Ukrajina	Egipt Italija ² Japonska ² Norveška ²	Švedska Zahodna Nemčija ⁴
DRŽAVE, KI SO PRED KRATIM KONČALE S PROGRAMOM		DRŽAVE, KI SO KONČALE S PROGRAMOV IZ PREJŠNIJH REŽIMOV	
Irak Libija		Belorusija Kazahstan Ukrajina	
DRŽAVE Z DOMNEVNIM JEDRSKIM OROŽJEM		DRŽAVE Z DOMNEVNIM JEDRSKIM OROŽJEM, KI NI POVSEM IDENTIFICIRAN IN POTRJEN	
Iran Severna Koreja		Alžirija Savska Arabija Sirija	

³ Kanada ima še vedno med 250 – 450 jedrskih orožij, ki so bile dobavljene s strani ZDA v 80.-ih 20. stoletja.

⁴ Kljub temu, da Zahodna Nemčija ni bila nikoli obravnavana kot država z jedrskim programom, je posedovala ameriško jedrsko orožje. Za uporabo tega orožja je bila potrebna izključna odločitev ameriškega predsednika.

Vir: Cirincione (2008, 49).

Vojni leksikon opisuje *jedrsko orožje* kot orožje, katerega delovanje je zasnovano na delitvi jeder atoma, in skupne značilnosti katerega so velika moč uničevanja, velik topotni efekt in radioaktivno sevanje (Ratković in Petrović 1981, 333). Tudi Siracusa omenja, da je bistvena razlika med konvencionalnim in jedrskim orožjem ta, da slednje povzroča veliko močnejše eksplozije, ki so lahko tudi do tisočkrat močnejše od eksplozij konvencionalnega orožja. Prav tako jedrsko orožje dosega velik topotni efekt, pri čimer se sprošča velik del

energije, ki posledično povzroča nereverzibilne posledice oziroma deformacije na koži in preostalih delih telesa. Jedrske eksplozije so pospremljene še z radioaktivnim sevanjem, ki sicer lahko traja le nekaj sekund, vendar pusti dolgoročne posledice za okolje in življenje v tem okolju. Približno 85 % jedrskih orožij ustvari močan zvočni pok in oddajanje termalne energije, medtem ko se preostalih 15 % energije sprosti kot različne vrste sevanj. Od tega 5 % predstavlja začetno jedrsko sevanje, vključujoč močne gama žarke, 10 % energije pa predstavlja kasnejše jedrsko sevanje, ki je dolgoročno in pušča posledice tudi na življenja nadaljnjih generacij (Siracusa 2008, 4–5).

Prav tako je pomembna tudi količina eksplozivne energije, ki jo lahko proizvede jedrsko orožje in je običajno izražena kot donos. Donos je v tem primeru primerjalni učinek, ki ga lahko povzroči konvencionalno orožje oziroma trinitrotoluen (TNT). Ena kilotona¹³ jedrskega orožja povzroči takšno eksplozijo energije kot tisoč ton TNT (Siracusa 2008, 6).

2.3.3 Motivi za uporabo jedrskega orožja

Na odločitve držav, ki imajo razvit jedrski program in so imetnice jedrskega orožja, v zvezi z jedrskim oboroževanjem, vplivajo številni dejavniki. Pri opredeljevanju dejavnikov oziroma motivov in vzrokov, se Lubi (1999, 61) osredotoča na dve merili, in sicer:

- a) na naravo ciljev držav, ki jih pri oblikovanju ciljev vodijo predvsem varnostne, politične, tehnološke, gospodarske, torej notranjepolitične spodbude ter
- b) na globalno mednarodno okolje, ki vpliva na državo, ko se odloča o jedrskem oboroževanju.

V večji meri notranjepolitični vzroki sovpadajo z zunanjepolitičnimi, saj se podoba države in njena samopercepcija proiicira v zunanjo podobo in s tem tudi v njeno zunanjevarnostne odločitve o oboroževanju in zagotavljanju nacionalne varnosti.

2.3.3.1 Notranjepolitični vzroki oziroma spodbude

Nestabilen političen položaj v državi je eden izmed primarnih notranjepolitičnih razlogov za spodbujanje jedrskega oboroževanja. V takšnem režimu in razmerah politiki upajo, da si bodo z demonstracijo znanstveno-tehnoloških sposobnosti in zmogljivosti države uspeli pridobiti večjo naklonjenost državljanov in njihovo legitimiziranje politike, političnega delovanja in režima kot takega ter hkrati odvrnili pozornost od bistvenih problemov, ki pestijo državo. Ti problemi so največkrat nizka stopnja rasti gospodarstva, visoka inflacija, visoka stopnja brezposlenosti, revščina, nevzdržni življenjski pogoji in

---

¹³ Kilotona (simbol kt) izraža rušilno moč razstreliva, zlasti jedrskega (Kocjan-Barle in Bajt 2004, 258).

podobno. Oborožitveni program naj bi po mnenju politikov, ki poskušajo prekriti realne razmere, predstavljal nov začetek, zlasti zaradi gospodarsko-razvojnih koristi, saj bi omogočal znižanje brezposlenosti v državi, večji dohodek, boljše razmere za državljane in izboljšanje gospodarske rasti (Lubi 1999, 62–3).

Lubi (1999, 63–5) piše tudi o tehnološkem in birokratskem determinizmu, ki ju štejemo med notranjepolitične vzroke, ki vplivajo na zunanjepolitične odločitve države, zlasti na področju jedrskega oboroževanja. Tehnoški determinizem govori o vplivu tehnologije na politično določanje. Ker tehnološka zmogljivost omogoča izdelavo jedrskega orožja, se mora država zaradi tega podati v oboroževalno tekmo z nasprotniki. Birokratski determinizem, pri katerem je glavni vzrok za jedrsko oboroževanje vpliv posameznikov iz različnih strok, kot so znanstveno-raziskovalna, jedrsko-tehnološka in varnostno-obrambna, na pomembnejše državniške odločitve. Vplivni in ugledni strokovnjaki tako lahko zagovarjajo jedrsko oboroževanje s poudarjanjem njegove funkcionalnosti in pomembnosti za varnost in obrambo države, vendar se za njihovimi stališči skriva osebna želja po krepitevi moči in ugleda v državi.

2.3.3.2 Zunanjepolitični vzroki oziroma spodbude

Vojaške zmožnosti države so bile vedno opredeljene kot vir in simbol ugleda in položaja države v mednarodni skupnosti. Enako velja tudi za jedrske zmožnosti države. Država želi z izkazovanjem svoje jedrske moči pridobiti ali ohraniti svoj mednarodni ali regionalni ugled in status. Pravzaprav se je prepričanje o moči jedrskih držav v mednarodni skupnosti razvilo do te mere, da ima država z jedrskim orožjem večje možnosti, da postane svetovna velesila, kot tista, ki ne poseduje jedrskega orožja. Kot primer lahko navedemo VS OZN, v katerem so vse stalne članice tudi imetnice jedrskega orožja (Shoettle v Lubi 1999, 66). Poleg želje po ohranjanju statusa in položaja, imajo države tudi veliko željo po ohranjanju svobode in po zagotavljanju varnosti, politične integritete in ozemeljske celovitosti. Posedovanje jedrskega orožja naj bi državam omogočala, da samostojno uresničujejo svoje zunanjepolitične cilje in interese (Lubi 1999, 66–7).

Med zunanjepolitične vzgibe štejemo tudi dejstvo, da se za jedrsko oboroževanje odločajo predvsem tiste države, ki imajo zaslepljeno in nezadovoljivo samopodobo. S pomočjo jedrskega orožja si te države skušajo pritegniti več mednarodne pozornosti. Prav tako se za jedrsko orožje odločajo tudi tiste revne države, ki se želijo postaviti ob rob bogatim in razvitim državam. Njihov namen je predvsem doseganje enakopravne porazdelitve politične moči znotraj mednarodne skupnosti. Države, ki so odrinjene iz

centrov moči v periferijo (obrobje), vidijo v jedrskem orožju sredstvo, s katerim lahko manipulirajo in uravnavajo odnose z razvitim svetom, torej s tistimi državami, ki so v središču porazdelitve moči (Lubi 1999, 70).

Malešič (1994, 73) pravi, da je v državah, ki imajo jedrsko orožje ali pa imajo vsaj zaveznico, ki ima jedrsko orožje, je načeloma manj možnosti za razvoj obsežnega programa civilne obrambe, saj verjamejo v možnost odvratanja ali pa so države skeptične glede možnosti civilno obrambnega programa.

2.3.3.3 Zunanjevarnostni vzroki oziroma spodbude

Politična integriteta in ozemeljska celovitost sta za države najpomembnejši. Za njiju velja, da sta v primeru posredne ali neposredne ogroženosti potrebni zaščite. V kolikor se posamezna država čuti ogroženo, reagira na različne načine, kot na primer s pomočjo uporabe diplomatskih sredstev ali tudi vojaške moči. Države imetnice jedrskega orožja lahko neposredno odgovorijo z grožnjo uporabe jedrskega orožja. Vendar vsaka država, ki se počuti ogroženo, ne odreagira nujno z uporabo jedrskega orožja. Zaznavanje stopnje ogroženosti je relativna in subjektivna ocena posamezne države. Da država začne razmišljati o uporabi jedrskega orožja, je po Lubiju (1997, 71–8) odvisno predvsem od naslednjih okoliščin:

- ko je soočena s sovražnikom, ki je bodisi sosednja država bodisi oddaljena država z veliko vojaško močjo, in s katerim je zapletena v ozemeljski, kulturni, etnični ali politični spor;
- ko pričakuje, da bo zaradi vse globljega spora privedlo do resnejših posledic, med drugim tudi izbruha oboroženih spopadov;
- ko potencialni sovražnik že ima ali pa razvija jedrsko orožje;
- če država, ki se počuti ogroženo, nima zaščite s strani zaveznikov oziroma jo ocenjuje kot nezadovoljivo in nezadostno;
- če je država na področju konvencionalne obrambe šibkejša od sovražnika oziroma se v tem primeru nahaja v podrejenem položaju, zato tako državo imenujemo pigmejska država;
- če ima država značilnosti tako imenovane parijske¹⁴ oziroma garnizijske¹⁵

---

¹⁴ Parijska država (ang. *Pariah State*) je država, ki je zaradi njenega vodstva, politične ideologije oziroma političnih dejanj označena kot država, ki krši mednarodno sprejeta načela in pravila diplomatskega vedenja. Parijsko državo največkrat poimenujemo tudi kot izobčeno oziroma rdečo državo (Keane 2005, 148).

¹⁵ Izraz garijska država (ang. *Garrison State*) označuje državo, v kateri so najvplivnejša in najmočnejša družbena skupina specialisti za izvajanje nasilja. Prav tako je država izredno odvisna od vojaške moči (Lasswell 1997, 23–24).

države, katerih skupne značilnosti so majhnost v primerjavi s sovražnikom glede na velikost države in njeno vojaško moč, status nestabilnega in nezavezniškega partnerja, nezanesljivost virov nabave konvencionalnega orožja ob skromnih resursih take države za lastno proizvodnjo ter pojav psihološkega sindroma samoizolacije kot posledice njene zunanje politike.

- če ima izvajanje politike zastraševanja namen odvratanja agresivnih namer sovražnika in ga zaradi groženj z uporabo jedrskega orožja odvrne od vojaškega napada, kljub temu da je vojaško sposoben, vendar ne želi tvegati posledic jedrskega napada.

Gardner (2007, 82) povezuje boj za dostop do zemeljskega plina in nafte ter moč jedrskih držav. Države iščejo moč v jedrskih sposobnostih, hkrati pa želijo zmanjšati odvisnost od uvoza nafte. Države, ki so energetske odvisne od drugih držav, so poskušale iskati druge vire energije, kot je na primer jedrska energija.

V Tabeli 2.2 so navedeni vzroki, ki spodbujajo posamezne države k jedrskemu oboroževanju, in prepreke, ki hkrati ovirajo države pri vzpostavljanju ali ohranjanju mednarodnega ugleda.

Tabela 2.2 Vzroki in prepreke za jedrsko oboroževanje držav

Vzroki za jedrsko oboroževanje	Prepreke za jedrsko oboroževanje
VARNOST: Države se poslužujejo jedrskega orožja, da bi zaščitile lastno suverenost.	VARNOST: Države se za jedrsko orožje ne odločijo, ker imajo različne interese in varnost rajši iščejo v okviru zavezništev.
UGLED: Države se poslužujejo jedrskega orožja, da bi izboljšale lastno samopercepcijo oziroma da bi ohranile status velikih držav.	UGLED: Se ne poslužujejo jedrskega orožja zaradi mednarodnih norm o neširjenju jedrskega orožja.
NOTRANJA POLITIKA: Vpliv določenih posameznikov na odločitve v državi.	NOTRANJA POLITIKA: Proti jedrskemu oboroževanju se lahko izreče javno mnenje, lahko se spremeni notranje politični režim ali mu nasprotujejo posamezniki, ki vplivajo na odločitve o uporabi jedrskega orožja.
TEHNOLOGIJA: Države so jedrsko sposobne.	TEHNOLOGIJA: Ko država ne razvije zadostne tehnologije oziroma ko nima dovolj sredstev za zagon reaktorjev.
GOSPODARSTVO: Po mnenju nekaterih naj bi bila jedrska obramba bistveno cenejša kot konvencionalna.	GOSPODARSTVO: Uporaba jedrskega orožja naj bi bila predraga in bi preveč obremenila proračun države in posledično tudi gospodarstvo.

Vir: Cirincione (2008, 49).

2.3.4 Mednarodni mehanizmi za neširjenje jedrskega programa in orožja

2.3.4.1 Mednarodni režimi o neširjenju jedrskega orožja in Pogodba o neširjenju jedrskega orožja

Sodelovanje med državami je neizpodbitno dejstvo, saj se države vedno znova soočajo z globalnimi problemi, ki jih same ne uspejo rešiti. Države tako sodelujejo na številnih področjih v okviru mednarodnih organizacij. Znotraj posameznih mednarodnih organizacij se širijo tudi mednarodni režimi, v sklopu katerih države sodelujejo. Nekateri režimi tako obravnavajo in uravnavajo monetarni sistem, kot na primer brettonwoodski režim, drugi režimi urejajo ravnanje na določenem geografskem območju, na primer režim za Antarktiko, nekateri režimi pa se dotikajo nadzora oboroževanja, kot na primer režim o neširjenju jedrskega orožja (Young 1989, 11).

Za poučevanje režimov je potrebna okvirna definicija režima. Opredelil jo je Krasner, ki pravi, da je definicija režimov standardna definicija, ki določa režime kot »sklop implicitnih ali eksplicitnih načel, norm, pravil in odločevalskih postopkov, okoli katerih se pričakovanja delovalcev na danem področju mednarodnih odnosov zblizujejo« (Krasner v Baylis in Smith 2008, 122). Krasner z definicijo pojasnjuje, da so režimi več kot le sklop pravil in s tem poudarja in predpostavlja visoko raven institucionalizacije.

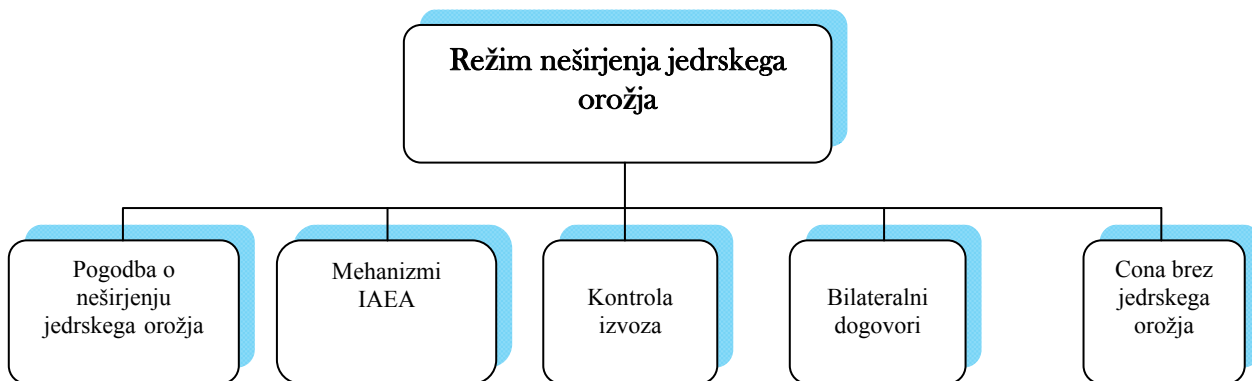
Tako liberalni institucionalisti kot realisti trdijo, da so režimi pomemben element mednarodnega sistema, vendar se njihova mnenja razhajajo pri vprašanju, zakaj mednarodni režimi nastanejo. Liberalni institucionalisti menijo, da režimi nastanejo, ker v anarhičnem mednarodnem sistemu vedno obstaja nevarnost, da bodo tekmovalne strategije akterjev prekosile sodelovanje med njimi. Nasprotno so realisti mnenja, da režimi nastajajo v razmerah, v katerih obstaja medsebojna želja po sodelovanju, vendar anarhija onemogoča oziroma predstavlja problem usklajevanja ter da liberalni institucionalisti v razlago ne vključujejo pomena moči (Baylis in Smith 2008, 131–3).

Miroljubna uporaba jedrske energije v povezavi s preprečevanjem širjenja jedrskega oboroževanja ter hkratno dopuščanje razvoja jedrskih programov in njihove uporabe v civilne namene je velik izziv za mednarodno skupnost. Vzpostavitev mednarodne mreže za preprečevanje širjenja jedrskega orožja in hkrati zagotavljanje globalne varnosti pred jedrskim spopadom sta zadnjih petdeset let tematiki razprav držav in mednarodnih organizacij. Konec petdesetih let prejšnjega stoletja sta bili ustanovljeni IAEA in OECD Agencija za jedrsko energijo v okviru Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj

(OECD),¹⁶ katerih mandat je bil preprečevanje širjenja jedrskega orožja oziroma eksplozivnih teles in zagotavljanje, da se jedrska energija uporablja le v miroljubne namene. Sinergija med preprečevanjem širjenja jedrskega orožja in zagotavljanjem globalne varnosti je bila vzrok za širjenje mednarodne mreže režima neširjenja jedrskega orožja.

Spodnja Slika 2.1 prikazuje komponente režima neširjenja jedrskega orožja, katerih temeljno načelo je kolektivna mednarodna iniciativa za boj proti širjenju jedrskega orožja in za njegovo popolno odpravo.

Slika 2.1: Komponente režima neširjenja jedrskega orožja

Vir: Preez (2003).

Spodnja Tabela 2.3 prikazuje nekatere konvencije in pogodbe, ki so bile podpisane v sklopu mednarodnega režima neširjenja jedrske energije in v sklopu mednarodnega režima zagotavljanja globalne varnosti. Potrebno je upoštevati dejstvo, da so bili v preteklih nekaj desetletjih podpisani tudi številni bilateralni dogovori in ustanovljeni nekateri regionalni pravno neobvezujoči mehanizmi, ki omogočajo prikaz najboljše prakse v boju proti širjenju jedrskega orožja, izkoriščanju jedrske energije v vojaške namene in harmonizaciji norm, načel in pravil na mednarodni ravni.

¹⁶ Agencija za jedrsko energijo je specializirana agencija pri OECD s sedežem v Parizu. Njene prioritete so delovanje ter razvoj ekonomsko varčne in okolju prijazne uporabe jedrske energije v miroljubne namene z mednarodnim sodelovanjem (Nuclear Energy Agency 2009).

Tabela 2.3: Konvencije in pogodbe, podpisane v okviru mednarodnega režima neširjeja jedrskega orožja

Pogodba	Datum uveljavitve	Namen pogodbe
Pogodba iz Tlatelolca o prepovedi jedrskega orožja v Latinski Ameriki in v Karibih (Tlatelolco pogodba)	25. april 1969	Pogodba med državami Južne Amerike in držav v Karibskem otočju o prepovedi uporabe orožja v vojaške namene.
Pogodba o neširjenju jedrskega orožja	5. marec 1970	Najuniverzalnejša pogodba o nadzoru jedrskega orožja, ki je osnovana kot varovalka za ohranjanje svetovnega ravnotežja med državami imetnicami in državami neimetnicami jedrskega orožja.
Pogodba o brezjedrskem območju v Južnem Pacifiku (Rarotonga pogodba)	11. december 1986	Zaradi strahu pred nadaljnjim preizkušanjem jedrskih sposobnosti držav – poligon za preizkušanje jedrskih bomb – so se entitete na omenjenem območju odločile za podpis pogodbe o neuporabi jedrskega orožja na tem ozemlju.
Konvencija o fizičnem varovanju jedrskega materiala	8. februar 1987	Edina konvencija, ki podpisnice mednarodnopravno zavezuje k fizičnemu nadzoru nad jedrskim materialom. Na podlagi konvencije so bili ustanovljeni in oblikovani mehanizmi za preprečevanje zlorabe in za kaznovanje zlorabe jedrskih snovi.
Pogodba o območju brez jedrskega orožja v Jugovzhodni Aziji (Bangkok pogodba)	27. marec 1997	Pogodba vsebuje točke o coni brez jedrskega orožja, ki vključujejo tudi morski greben in izključno ekonomsko cono držav podpisnic ter zagotovilo, da se države podpisnice med seboj ne bodo bojavale, še zlasti ne z jedrskim orožjem.

Mednarodna konvencija o zatiranju dejanj jedrskega terorizma	1. julij 2007	Njen namen je popolnoma preprečiti teroristična dejanja s pomočjo jedrskega orožja – omejevanje financiranja organizacij, ki podpirajo jedrsko oboroževanje in nadzor nad uporabo jedrske energije.
Pogodba o območju brez jedrskega orožja v Afriki (Pelindaba pogodba)	podpisana 11. aprila 1996, še ni stopila v veljavo	Pogodba je sestavilo 52 afriških držav, razen Madagaskarja, zaradi strahu pred izvajanjem francoskih jedrskih poskusov v Alžiriji. Pogodba ustanavlja območje brez jedrskega orožja v Afriki.
Pogodba o celoviti prepovedi jedrskih poskusov	podpisana 24. septembra 1996, še ni stopila v veljavo	Njen osnovni namen je prepoved poskusov z jedrskimi eksplozivnimi napravami.
Pogodba o območju brez jedrskega orožja v Srednji Aziji	podpisana februarja 2007, še ni stopila v veljavo	Zaradi strahu pred okoljskimi posledicami izvajanja jedrskih poskusov so nekatere centralnoazijske države podpisale omenjeno pogodbo.

Vir: Rauf (1999); Nuclear Energy Agency (2008, 274).

V nadaljevanju zaradi obsežnejše razlage o uporabi jedrske energije v miroljubne namene in o njenem morebitnem izrabljanju v vojaške namene predstavljam nastanek in ključne točke Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, saj slednja predstavlja velik menjik v razvoju mednarodnega režima neširjenja jedrskega orožja.

Pogodba o neširjenju jedrskega orožja, ki je bila osnovana v času hladne vojne, je bila s 95 glasovi za, 4 proti in z 21 vzdržanimi glasovi, v Generalni skupščini OZN (GN OZN) potrjena 12. julija 1968. Dokument je predstavljal pomembno prelomnico v zgodovini jedrskega razoroževanja, saj je bil podprt tako s strani Sovjetske zveze, kot tudi s strani ZDA. Pogodba je v veljavo stopila 5. marca 1970 (Singh in McWhinney 1989, 240–1). Je ena izmed najuniverzalnejših pogodb o nadzoru orožja in je osnovana kot varovalka za ohranjanje svetovnega ravnotežja med državami imetnicami in državami neimetnicami

jedrskega orožja. Najpomembnejša ideja same pogodbe je, da se države neimetnice jedrskega orožja odpovejo pravicam do kratko-, srednje- ali dolgoročnega posedovanja jedrskega orožja, v zameno za to pa se jim ponujata varnost pred napadi z jedrskim orožjem in možnost miroljubne uporabe jedrske energije za proizvodnjo električne energije, farmacevtsko in kmetijsko uporabo. Države imetnice jedrskega orožja se s podpisom in z ratifikacijo zavežejo, da ne bodo izvažale jedrskega orožja in tehnologije v preostale države in da bodo prenašale miroljubno jedrsko tehnologijo le na podlagi mednarodnopравnih norm in načel (Acronym Reports 2000).

Pogodba o neširjenju jedrskega orožja je tako zavezujoč mejnik mednarodnih multilateralnih pogodb, cilji katere so preprečevanje širjenja jedrskega orožja in jedrske tehnologije, pospeševanje sodelovanja v proizvodnji jedrske energije za miroljubne namene ter katere cilj je doseči popolno jedrsko razorožitev (Acronym Reports 2000). Osnovni cilji Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja so podrobneje predstavljeni v Tabeli 2.4

Tabela 2.4: Cilji Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja

Opomba: Prevod je avtoričin.

Cilji Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja	Členi Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, ki opredeljujejo posamezen cilj
<i>Zaustavitev jedrske oboroževalne tekme in doseganje jedrske razorožitve</i>	1. člen – Države, ki imajo v lasti jedrsko orožje, ne bodo posredno ali neposredno širile in ponujale svojega orožja ali pa na kakršenkoli način spodbujale države brez jedrskega orožja k proizvodnji jedrskega orožja in eksploziva; 2. člen – Države, ki nimajo jedrskega orožja, se prav tako zavezujejo, da ne bodo prejemale nikakršnih prenosnikov, ki bi posredno ali neposredno omogočali proizvodnjo jedrskega orožja;
<i>Zaščita jedrskega materiala in pripomočkov za širjenje jedrskega orožja</i>	3. člen – Države, ki nimajo jedrskega orožja, se strinjajo s sprejemanjem inšpektorjev IAEA na vseh infrastrukturah, ki so v kakršnikoli povezavi z jedrsko energijo;
<i>Pospeševanje in spodbujanje miroljubne uporabe jedrske energije</i>	4. člen – Skupno sodelovanje med državami podpisnicami na področju miroljubne uporabe jedrske energije ter v okviru mednarodnih norm in pravil;

<i>Spodbujanje razoroževanja</i>	6. člen – Dobra vera v smeri jedrskega globalnega razoroževanja.
----------------------------------	--

Vir: Bailey (1993, 5); Kayrouz in Kayrouz (2007, 53 – 54).

Pogodba je razdelila države na dva tabora, in sicer na države, ki so jedrsko orožje preizkusile pred oblikovanjem Pogodbe, to so ZDA, Sovjetska zveza, Kitajska, Francija in VB, in na preostale države, ki do podpisa še niso imele jedrskega orožja in zanje velja popolna prepoved pridobivanja jedrskega orožja (Diehl in Moltz 2007, 16).

Pomanjkljivosti Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, ki so jih zasledili politični analitiki, so naslednje:

– **Članstvo**

Ena izmed večjih pomanjkljivosti Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja je predvsem članstvo. Nekatere države, ki so imetnice jedrskega orožja, niso pristopile k Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja. V to skupino spadada članici VS OZN Kitajska in Francija. Kitajski se je vsebina pogodbe zdela nepravična, saj je razlikovala države z in brez jedrskega orožja. Francija ni želela nasprotovati državam tretjega sveta, prav tako pa se je zbala za trgovanje z lastno jedrsko energijo in arzenalom.

Nekaj držav pristopnic k Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja je kasneje od nje odstopilo. Severna Koreja je od pogodbe odstopila leta 2003, Iran,¹⁷ ki se v luči svojega jedrskega programa sooča z očitki zahodnih držav, pa nenehno grozi z odstopom od Pogodbe. Argentina, Brazilija, Pakistan, Indija in Izrael podpis pogodbe na drugi strani še vedno zavračajo. Kljub temu sta Brazilija in Argentina, ter med drugim tudi Bolivija, Čile, Mehika in Ekvador, podpisali tako imenovano Tlatelolco pogodbo (Bailey 1993, 5–6).¹⁸

– **Odklonitev**

Nekatere države kljub podpisu Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja še vedno kršijo pravila in ne upoštevajo samega duha pogodbe pri neširjenju jedrskega orožja. Te države so na primer Tajvan, Južna Koreja in po navedbah nekaterih drugih držav tudi Iran. Vse države so namreč podpisale Pogodbo o neširjenju jedrskega orožja, vendar v različnih

¹⁷ Iran je k Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja pristopil 2. februarja 1970, pogodba naj bi v Iranu stopila v veljavo 15. maja 1974 (Kile 2005, 1).

¹⁸ Ang. *The Treaty of Tlatelolco*. Pogodba je stopila v veljavo 14. februarja 1967, podpisana pa je bila s strani 33 držav v regiji Latinske Amerike in Karibskega otočja. Pogodba države širše regije obvezuje k neposredovanju jedrskega orožja ter prepoveduje razvoj in možnost proizvodnje jedrskega orožja. Pogodbi sta sledila tudi dva dodatna protokola, in sicer Protokol I, ki zavzema države izven Latinske Amerike z ozemlji na tem območju, ter Protokol II, ki vključuje vse države izven tega območja, ki imajo jedrsko orožje (Nuclear Threat Initiative 2009i).

stadijih razvijajo svojo jedrsko infrastrukturo, ki ni javna in v katero inšpektorji IAEA nimajo dostopa. Pregledi, ki jih v državah izvaja IAEA, so prostovoljni, države pa v veliki meri nadzorujejo gibanje inšpektorjev (Bailey 1993, 6).

– **Zagotovitev varnosti**

Države podpisnice, še zlasti tiste, ki nimajo jedrskega orožja, so se zdale za lastno ozemeljsko celovitost in politično integriteto zaradi uporabe moči držav, ki imajo jedrsko orožje. Države neimetnice so se tako počutile vojaško ogrožene, saj so menile, da bodo države imetnice izkoristile politično in vojaško moč. Prav zaradi tega so ZDA, VB in SZ pristale na potrditev Resolucije VS OZN 255,¹⁹ ki pravi, da bi agresija in uporaba jedrskega orožja proti državam neimeticam jedrskega orožja izzvala situacijo, v kateri bi moral VS OZN, ne glede na vse svoje stalne članice, v skladu z UL ZN takoj ukrepati (Bailey 1993, 9–10).

– **Odsotnost sankcij**

Pogodba ne predvideva nikakršnega splošnega mednarodnega konsenza o sankcijah za kršitev pogodbe. Omogočeno je samo poročanje IAEA VS OZN in javno neodobravanje posameznih članic (Bailey 1993, 10).

Pogodba, zlasti tretji odstavek 8. člena, omogoča revizijo delovanja, učinkovitosti, skladnosti delovanja in spoštovanja pogodbe vsakih pet let. Revizije delovanja, preverjanje skladnosti delovanja in implementacije pogodbe so se izvajale na konferencah, ki so se odvijale vsakih pet let. Vsaka konferenca je iskala rešitve in dogovor o končni deklaraciji, ki bi botrovala izvršitvi načel in določil pogodbe in hkrati dala priporočila o merilih za izvajanje pogodbe. Prva pregledna konferenca je bila leta 1995. Na njej so določili načela podpisnic Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, cilje neširjenja jedrskega orožja in razoroževanja ter definicijo obsega pogodbe (United Nations Office for Disarmament Affairs 2007a).

Naslednja pregledna konferenca je bila leta 2000, na kateri so bili sprejeti novi mehanizmi in koncepti, s katerimi so se strinjale vsa države podpisnice. Države so se sporazumno dogovorile o pomembnih vprašanjih, kot so neširjenje jedrskega orožja, razoroževanje, jedrska varnost in miroljubna uporaba jedrske energije. V zgodovini revizijskih konferenc je bila slednja prva, na kateri so države podpisnice dosegle enoten dogovor o tako imenovanem končnem dokumentu, ki je ponovno potrdil glavno vlogo Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja na področju reševanja vprašanja neširjenja jedrskega

---

¹⁹ Resolucija je bila sprejeta z desetimi glasovi za, pet članic (Alžirija, Brazilija, Francija, Indija in Pakistan) pa se je vzdržalo glasovanja (Bailey 1993, 9–10).

orožja in razoroževanja ter odražal konsenz vseh držav. Končni dokument je določal tudi, da bodo nove države, ki bodo pristopile k Pogodbi, obravnavane kot države neimeticne jedrskega orožja, ne glede na njihovo jedrsko sposobnost (United Nations Office for Disarmament Affairs 2007b).

Na pregledni konferenci leta 2005 v New Yorku sta se na novo pridružili še dve državi, in sicer Kuba in Vzhodni Timor. Države podpisnice so pozdravile njun pristop k Pogodbi in tako potrdila pomemben razvoj v smeri jedrskega razoroževanja in védenja o miroljubni uporabi jedrske energije. K Pogodbi niso pristopile Indija, Pakistan in Izrael, Dekomkratična republika Koreja pa je od Pogodbe odstopila. Države podpisnice so ponovno potrdile pomembnost in univerzalnost Pogodbe, neširjenje jedrskega orožja, razoroževanje, varnost in miroljubno uporabo jedrske energije. Na konferenci je bila obravnavana tudi Pogodba o prepovedi jedrskih poskusov (CTBT).²⁰ Vse od podpisa pa do pregledne konference, je Pogodbo podpisalo 174 držav, od katerih jih je 120 Pogodbo že ratificiralo (The 2005 Review Conference of the Parties on the NPT 2005). Na konferenci je bilo govora tudi o preprečevanju izdelave fuzijskega materiala za vojaške namene²¹ in o ustanovitvi Območja brez jedrskega orožja.²² Zadnje konference se je udeležilo 153 držav od 188 podpisnic (Johnson 2005a).

Razprava na pregledni konferenci je tekla tudi o Iranu in iranskem jedrskem programu. ZDA, Francija, VB in Nemčija so iskale končno diplomatsko rešitev za iranski jedrski program, ki naj bi vključevala prenehanje bogatenja urana in ki bi omogočala transparentnost delovanja. Nicholas Smith, luksemburški zunanji minister, je v imenu EU dejal, da mora Iran ponovno vzpostaviti zaupanje na podlagi Pariškega dogovora²³ in nekaterih resolucij IAEA, zlasti tistih, ki se dotikajo prenehanja bogatenja urana in aktivnosti v zvezi z ponovnim predelovanjem urana. Iranski zunanji minister dr. Kamal Kharrazi je dejal, da je Iran odločen vztrajati pri delovanju na vseh legalnih področjih

---

²⁰ CTBT (*Comprehensive Test Ban Treaty*) pogodbenice zavezuje sprejedo jedrskih poskusov, kot je to zapisano tudi v preambuli Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja (The 2005 Review Conference of the Parties on the NPT 2005).

²¹ Komisija OZN za pripravo CTBT je oblikovala globalno nadzorno mrežo. Sistem bo sestavljalo blizu 340 postaj v 89-ih državah. Postaje bodo opremljene s seizmičnimi, hidroakustičnimi in zvočnimi detektorji in bodo zmožne zaznati vsako premikanje podzemnih mas, v oceanih ali pa v atmosferi (Združeni narodi na trideset načinov izboljšujejo svet 2009).

²² Omenjeno Območje brez jedrskega orožja (*Nuclear free zone*) je bilo ustanovljeno z namenom preprečevanja vertikalnega širjenja, to je širjenja od držav imetic jedrskega orožja k državam neimeticam. Hkrati je bilo ustanovljeno tudi zaradi preprečevanja horizontalnega širjenja, to je v državah znotraj omenjenega območja, zato so se morale vse države v tem območju odreči pridobivanju, razvoju in izdelovanju jedrskega orožja (Spector in Smith 1990, 302).

²³ Dogovor med EU3 In Iranom, ki omogoča nadaljnje zaupanje do aktivnosti iranske oblasti na jedrskem področju in zagotavlja, da je vsebina iranskega jedrskega programa miroljubne narave (Fayazmanesh 2008, 158).

jedrske tehnologije, vključno z bogatenjem urana, ki pa so izključno miroljubne narave (Johnson 2005b).

3 IRANSKI JEDRSKI PROGRAM

3.1 Iranski politični sistem

Iranski politični sistem²⁴ je potrebno razumeti kot multipolarni politični sistem, ki ga lahko analiziramo skozi matrico treh pomembnih elementov, to so islamska ideologija, nacionalni interesi in frakcionistični sistem.

Po islamski revoluciji leta 1979 so se Iranci na volitvah odločili za novo ustavo in za hibriden politični sistem, ki združuje elemente demokracije, in sicer neposredne predsedniške in parlamentarne volitve, z neizvoljenim verskim vodstvom, ki v večji meri vodi državo.

Iranska ustava deli oblast na izvršno, zakonodajno in sodno oblast. Vse tri veje oblasti so podrejene fahihu²⁵ oziroma verskemu vrhovnemu poglavarju, ki je najvišja institucija politične in verske oblasti v državi. Prvi fahih je bil ajatola Homeini, ki je bil tudi voditelj revolucije. Fahihe voli 86-članska Skupščina strokovnjakov²⁶, ki jo sestavljajo verske starešine, izvoljeni na državnih volitvah. Po smrti ajatole Homeinija je Skupščina izvolila ajatolo Hameneja za naslednjega fahiha. (Library of Congress Country Studies – Iran 1987a ; Al Jazeera 2009).

Nosilec izvršne oblasti je iranski predsednik, ki je neposredno izvoljen na predsedniških volitvah za štiriletni mandat. Ustava določa, da mora biti predsednik nujno šiitski musliman in da je lahko izvoljen le dvakrat zaporedoma (Ustava Islamske republike Iran, 9. poglavje). Predsednik je zadolžen predvsem za izvrševanje javnih politik, njegova naloga pa je tudi oblikovanje predsedniškega kabineta, ki ga sestavljajo ministri in podpredsedniki. Ministre mora pred nastopom njihovega mandata potrditi tudi parlament (Ustava Islamske republike Iran, 133. in 137. čl.; Al Jazeera 2009).²⁷

---

²⁴ Glej prilogo Č.

²⁵ Fahih je odgovoren za pripravo splošne državne politike, za izbor vojaške službe, razglašá mir in vojno, ukazuje oborženim silam, nadzoruje radijsko in televizijsko mrežo, je vrhovni poveljnik islamske vojske in ima nadzor nad obveščevalno in varnostno agencijo (Ustava Islamske republike Iran, 110. čl.).

²⁶ Ang. *Assembly of Experts*.

²⁷ Iranski parlament je leta 2009 potrdil prvo žensko ministrico, in sicer Marzieh Vahid Dastjerdi na položaju ministrice za zdravje (Al Jazeera 2009).

Iranski parlament sestavljata Majilis in Svet varuhov.²⁸ Majilis sestavlja 290 neposredno izvoljenih predstavnikov, ki so izvoljeni na splošnih volitvah za štiriletni mandat. Ustava določa, da je pet sedežev namenjenih predstavnikom verskih manjšin, in sicer dva za armenske katolike na severu in jugu države, eden za asirske in kaldinske katolike, eden za jude in eden za zoroastrijance (Ustava Islamske republike Iran, 64. čl.). Svet varuhov je sestavljen iz dvanajstih odvetnikov, ki jih imenujeta parlament in fahih, vsak po šest članov. Naloga Sveta varuhov je predvsem nadzor nad izvajanjem zakonodajnih procedur in ugotavljanje skladnosti osnutka zakona z ustavo in islamskimi zakoni (Ustava Islamske republike Iran, 91. čl.). Za reševanje morebitnih nesporazumov ali sporov med Majilisom in Svetom varuhov je pristojen Prikladni svet (Al Jazeera 2009).²⁹

Najvišja sodna oblast v Iranu je Najvišje državno sodišče, sodnike katerega izbira fahih. Sodniki so izbrani za obdobje petih let in so hkrati tudi kandidati za pravosodnega ministra. Sodniki morajo biti strokovnjaki na področju islamskega prava (Library of Congress Country Studies – Iran 1987b; The World Factbook – Iran 2009).

3.1.1 Izvor iranskega jedrskega programa

Iranski jedrski program je bil osnovan leta 1957 na željo šaha Mohammeda Reza Shaha Pahlavija Shahanshaha. Šah je ob otvoritvi razstave v ameriškem Atomskem centru v Teheranu javno razglasil podpis Sporazuma o sodelovanju v raziskavah na področju miroljubne uporabe jedrske energije,³⁰ v katerem je bilo zapisano, da bodo ZDA Iranu pomagale pri tehničnih zadevah na področju raziskovanja v jedrski industriji, zlasti v medicini. Sporazum je med drugim dovoljeval, da ZDA dobavlja Iranu nekaj kilogramov šibko obogatene urana za miroljubno uporabo v jedrski industriji (Poneman 1982, 84). ZDA so tako celo desetletje oskrbovale Iran z jedrskim gorivom in z opremo, s pomočjo katere je Iran lahko zagnal svoj jedrski program. Vendar pa ZDA niso bile edina država, ki je nudila pomoč pri vzpostavitvi in zagonu prvih jedrskih reaktorjev v Iranu, saj je velik del tujih investicij prihajal tudi iz Francije in Nemčije. V sredini sedemdesetih let 20. stoletja, natančneje julija leta 1976, je šah podpisal pogodbi z zahodnoevropskima podjetjema, in sicer s francosko Framatome in nemško Kraftwerk Union AG. Framatome je omogočil gradnjo 900 megavat vodnega reaktorja na reki Karun v bližini mesta Ahvaz, medtem ko je Kraftwerk Union financiral izgradnjo 1.300 MW reaktorja v bližini

---

²⁸ Ang. *Guardian Council*.

²⁹ Ang. *Expediency Council*.

³⁰ Ang. *Atoms for Peace Agreement with Iran*.

Bushehra (Samore 2005, 11–2).

Sam jedrski program je bil formalno zapisan leta 1974 kot ena od komponent energetskega programa in je temeljil na optimalni uporabi energijskih virov, kot so nafta, zemeljski plin, voda in jedrska energija. Osnovna ideja tega programa je bila visoka diverzifikacija energetskih virov, ki bi Iranu omogočali veliko stopnjo neodvisnosti od dobave energije iz sosednjih držav. Cilj tega programa je bila tudi zagotovitev fleksibilnega sistema energetske dobave in dolgoročnega ohranjanja lastnih virov energije. Eden izmed razlogov za osnovanje jedrskega programa v času šahove vladavine je bil tudi proces hitre industrializacije, ki je potekal v državi. Zaradi tega je bil vsakršen tehnološki napredek zanimiv za iransko vrhovno oblast. Iran je nujno potreboval dostop do jedrske tehnologije, predvsem za doseg visokega tehnološkega nivoja v znanosti in tehnologiji. Obe panogi še danes uživata visok ugled v iranskem jedrskem programu (Cronini 2008, 13).

V prvi fazi razvijanja iranskega jedrskega programa se je uveljavilo iransko-ameriško sodelovanje. ZDA so Iranu zagotavljale osnovno jedrsko opremo, Iran pa je v tistem času, natančneje 1. julija 1968, podpisal Pogodbo o neširjenju jedrskega orožja. S tem so si ZDA zagotovile določen vpliv Perzijskem zalivu (Cronin 2008, 13–4).³¹

Odnosi med Iranom in ZDA so se začeli zaostrovati v času iranske revolucije leta 1979, ko se je politika podpore ZDA nekoliko spremenila in začela voditi svetovno opozicijo Iranu. Revolucija je hkrati predstavljala začetek druge faze razvoja iranskega jedrskega programa. Kljub temu, da sta bila jedrski program in razvoj jedrske moči za vrhovnega voditelja atajola Homeinija na dnu prioritete, se je Iran lotil razvoja skrivnega jedrskega programa, zlasti s pomočjo Pakistana (Nuclear Threat Initiative 2009a).³²

Po smrti voditelja Homeinija in po koncu hladne vojne je Iran razširil svoj jedrski program tudi na preostala področja, zlasti vojaška in politična. Začela se je tretja faza razvoja iranskega jedrskega programa. Velik del surovin za bogatenje urana je Iran dobival s strani Rusije in Kitajske,³³ zato so ZDA začele še bolj zaostrovati svojo politiko do Irana.

---

³¹ Iran naj bi po mnenju Croninija (2008, 13) podpisal Pogodbo v zameno za dobavljanje osnovnega materiala za razvoj jedrske infrastrukture s strani ZDA. ZDA pa so pri tem imele namen podpreti iransko oblast z namenom stabilizacije politike in zagotovitve miru na Bližnjem vzhodu ter zlasti zaradi iranskega največjega rivala v širši regiji, Iraka.

³² Leta 1987 je Iran s Pakistanom podpisal dolgoročno pogodbo o jedrskem sodelovanju, usposabljanju osebja in o obojestranski tehnični pomoči. Zahodne obveščevalne službe so sumile, da je Pakistan, ki je leta 1986 izdelal lastno jedrsko bombo, Iranu prispeval jedrski material za izdelavo orožja. Zahodni mediji so poročali o usposabljanju iranskih znanstvenikov v Znanstvenem laboratoriju D. A.Q. Khan-a, ki naj bi bil oče pakistanske jedrske bombe (Nuclear Threat Initiative 2009c).

³³ V dogovoru med Iranom in Rusijo je bilo zapisano, da bo Rusija Iranu dobavljala gorivo za reaktorje v zameno za že uporabljeno gorivo. Po dolgotrajnih pogajanjih in številnih srečanjih glede finančne in tehnične

Spremenjen iranski jedrski program je tako vključeval raziskave na področjih jedrske predelave, bogatenja urana in cepitve plutonija.³⁴ Iran je prav tako v tistem času začel graditi center za bogatenje urana v Natanzu (Cronini 2008, 14).

Za začetek četrte faze razvoja iranskega jedrskega programa štejemo leto 2002, ko je nekdanji ameriški predsednik George W. Bush Iran, skupaj z Severno Korejo in Irakom, označil za državo Osi zla.³⁵ ZDA so začele izvajati posreden in neposreden pritisk na iranske oblasti, zlasti z grožnjami, da bodo vprašanje jedrskega programa predložile VS OZN (prav tam).

V tem času je EU zavzela bistveno pogajalsko pozicijo kot posrednica med ZDA in Iranom. Iran je oktobra 2003 z VB, Francijo in Nemčijo oziroma s tako imenovano EU3 dosegel dogovor o večji transparentnosti izvajanja svojega jedrskega programa. V skladu z dogovorom je Iran razkril svoja prejšnja dejanja na področju jedrske energije, v skladu z Dodatnim protokolom dopustil vpogled inšpektorjem IAEA v skladu z Dodatnim protokolom in začasno prekinil bogatenje urana (Cronin 2008, 14–5).

Iran je 18. decembra 2003 podpisal Dodatni protokol, s čimer je iranska vlada potrdila sodelovanje z IAEA.³⁶ Vendar je ratifikaciji Dodatnega protokola v Majlisu nasprotovalo kar nekaj konzervativnih strank, saj naj bi podpis za Iran pomenil kapitulacijo oziroma poraz iranskega ponosa ter uklonitev zahtevam ZDA in Izraela. Kljub zavrnitvi ratifikacije v parlamentu so iranske oblasti podpisale Deklaracijo o poročanju aktivnosti Irana na jedrskem področju³⁷ in privolitev za dostop IAEA na širše območje jedrskih reaktorjev v Iranu (IAEA 2003; Kile 2005, 11).

3.2 Problematika iranskega jedrskega programa

3.2.1. Iranska jedrska infrastruktura

Iran svoj jedrski program razvija v številnih centrih po vsem ozemlju. Med znane

---

ureditve, sta Rusija in Iran 27. februarja 2005 podpisala Dogovor o dobavi goriva za iranske jedrske reaktorje (Kerr v Kayrouz in Kayrouz 2007, 78).

³⁴ Iranske oblasti so se sklicevale na 4. člen Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, ki pravi, da imajo vse države pristopnice, ki nimajo jedrskega orožja, neodtujljivo pravico do sodelovanja pri razvoju jedrske energije za miroljubne namene (Pogodba o neširjenju jedrskega orožja, 4. čl.).

³⁵ ang. *Axis of evil*.

³⁶ Zaradi napetih odnosov med ZDA in Izraelom na eni strani in Iranom na drugi strani, je EU3 izvajala pritisk na Iran, da bi podpisal Dodatni protokol, ki naj bi končal bogatenje urana in omogočal popolno razkritje iranskega jedrskega programa, hkrati pa bi Iranu omogočil uporabo jedrske tehnologije v miroljubne namene. Iran je v izjavi zapisal, da nima jedrskega orožja, da s svojim programom deluje samo v miroljubni proizvodnji jedrske energije in da bo s podpisom Dodatnega protokola pokazal polno sodelovanje z IAEA (Fayazmanesh 2008, 145).

³⁷ Deklaracija na bi bila neke vrste merilo za medsebojno zaupanje (Kile 2005, 11).

kapacitete sodijo institucije v krajih, navedenih v tem podglavju.³⁸

– *Bushehr oziroma Busheir*

Leta 1995 je Iran skupaj z ruskim ministrstvom za jedrsko energijo³⁹ začel graditi svoj prvi jedrski reaktor, ki naj bi imel od 30 do 50 MW in naj bi proizvedel približno dve toni urana na leto. Protokol, ki sta ga podpisali državi, naj bi ponujal možnost širjenja reaktorja in plinske centrifuge, zagotavljal pa naj bi tudi specializacijo iranskih strokovnjakov na Ruskem državnem centru za raziskovanje. Specializacija bi za iranske znanstvenike in inženirje pomenila možnost boljšega razumevanja uporabe jedrske tehnologije in materiala, omogočila pridobitev znanja za proizvodnjo potencialnega jedrskega orožja in za graditev novih jedrskih reaktorjev (Koch in Wolf 1998, 1).

V samo financiranje gradnje jedrskega reaktorja je posegla tudi nemška Kraftwerk Union, ki je z gradnjo začela leta 1974 in končala ob iranski revoluciji leta 1979. Med iraško-iransko vojno je Irak kar šestkrat napadel celotni osrednji del obeh reaktorjev, ki sta bila zato tudi popolnoma uničena. Iran je moral za nekaj časa reaktorja zapreti. Pri obnovitvenih delih naj bi na pomoč priskočila nekatera nemška, španska in argentinska podjetja, vendar so kmalu pomoč opustila, predvsem zaradi velikega pritiska s strani ZDA. Zaradi tega se je Iran za pomoč obrnil na Rusijo in Kitajsko, vendar je bila pomoč tudi z njihove strani zaustavljena zaradi tehničnih in finančnih težav. Iranska vlada je večkrat prosila nemško podjetje Siemens za dobavo reaktorskih komponent, saj je bilo po pravilih Mednarodne trgovske komisije⁴⁰ to dolžno storiti. Ker Siemens tega ni želel, je Iran na Komisiji vložil tožbo zoper podjetje. Primer še ni rešen, vendar je že povzročil razpad poslovnega partnerstva (Koch in Wolf 1998, 2–4).

– *Bonab*

80 km južno od mesta Tabriz leži Raziskovalni center za jedrsko energijo Bonab, v katerem izvajajo jedrske poskuse za kmetijske namene, in sicer za izdelavo gnojil, kemikalij, pesticidov in podobno. Center sicer ni pod nadzorom IAEA, vendar ga je leta 1997 obiskal bivši generalni direktor Hans Bilx. Kljub javnosti podatkov o delovanju centra nekatera poročila govorijo o skrivni gradnji jedrskega reaktorja v vojaške namene (Koch in Wolf 1998, 5).

– *Darkhovin (Ahvaz, Karun)*

Reaktor Darkhovin je lociran ob reki Karun. Zgrajen je bil v poznih sedemdesetih letih

---

³⁸Za zemljepisno lego objektov glej prilogo E.

³⁹Minatom.

⁴⁰Ang. *International Commercial Commission* (ICC).

prejšnjega stoletja. Njegovo gradnjo sta financirali Francija in Kitajska. Leta 1974 je Iran podpisal pogodbo s francoskim podjetjem Framatome, ki je pomagalo zgraditi dva 950 MW jedrska reaktorja. V času iranske revolucije je Iran prekinil pogodbo in nadaljeval z gradnjo v sodelovanju s Kitajsko, natančneje s kitajskim podjetjem Esteghlal. Vendar gradnja reaktorjev nikoli ni bila dokončana, ker Kitajska ni zagotovila tehničnega načrta za gradnjo. Obenem tudi Iran ni bil finančno sposoben za dokončanje gradnje jedrskega reaktorja. Projekt naj bi bil dokončan šele, ko bo Iran imel dovolj finančnih sredstev za konstrukcijo (Koch in Wolf 1998, 5–6).

– *Jedrski raziskovalni center na Univerzi v Teheranu*

Jedrski raziskovalni center v Teheranu je največji odprt iranski jedrski center, kjer se je izoblikoval tudi iranski jedrski program. Med drugim v njem potekajo predelava plutonija, lasersko bogatenje urana in raziskave ter razvoj na področju jedrskega orožja. Znotraj centra deluje tudi 5 MW reaktor, ki lahko na leto proizvede približno 600 gramov plutonija. Zahodni znanstveniki trdijo, da jedrski raziskovalni center pod pretvezo proizvodnje jedrske tehnologije za miroljubne namene izvaja raziskovalne in razvojne aktivnosti, ki so usmerjene v izdelavo jedrskega orožja (Koch in Wolf 1998, 10–3).

– *Moallem Kaleyah*

Severozahodno od Teherana je bila pred desetletjem predlagana lokacija za gradnjo 10 MW reaktorja, ki naj bi bil zgrajen s pomočjo Indije. Kljub temu da je uradni New Delhi zaradi političnih pritiskov s strani ZDA odpovedal gradnjo, to območje še vedno ostaja možna skrivna lokacija jedrske infrastrukture (Koch in Wolf 1998, 9–10).

– *Raziskovalni center v Isfahanu (Esfahan)*

Raziskovalni center v Isfahanu je bil zgrajen v poznih sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, v večji meri s pomočjo takratne francoske vlade. Zgrajen je bil, da bi se v njem izobraževali znanstveniki in inženirji iz centra v Busheheru. Sprva je bilo rečeno, da bodo v omenjenem centru poskušali zgraditi predelovalno tovarno za uran heksafluorid (UF_6), vendar gradnja reaktorja v Isfahanu, ki naj bi bil po mnenju strokovnjakov zmožen proizvesti večjo količino plutonija, ni bila nikoli realizirana predvsem zaradi tehničnih in finančnih težav. Kljub temu je gradnja povzročila veliko skrbi zahodnim državam, saj naj bi Iranci v omenjenem centru v Isfahanu vodili raziskave o obrambno-vojaški jedrski tehnologiji. Skrb naj bi še dodatno spodbudilo dejstvo, da je večji del centra zgrajen pod površjem (Koch in Wolf 1998, 6–7).

3.2.2 Opredelitev problematike iranskega jedrskega programa

Generalna skupščina je za uporabo jedrske energije v miroljubne namene sprejela in potrdila Pogodbo o neširjenju jedrskega orožja. Pogodba predstavlja velik premik v razvoju mednarodnega režima neširjenja jedrskega orožja. Njena najpomembnejša ideja je, da se države neimetnice jedrskega orožja odpovejo pravicam do posredovanja jedrskega orožja, v zameno za to pa se jim ponujata varnost pred napadi z jedrskim orožjem in možnost miroljubne uporabe jedrske energije, kot na primer za proizvodnjo električne energije, za kmetijsko ali farmacevtsko uporabo in podobno. Njene glavne naloge so doseganje jedrske razorožitve, pospeševanje in spodbujanje miroljubne uporabe jedrske energije ter skupno sodelovanje med državami podpisnicami, kar zahteva tudi popolno transparentnost znotraj držav podpisnic Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja (Kayrouz in Kayrouz 2007, 54).

Nerazkritje nekaterih iranskih jedrskih infrastruktur in nenadzor mednarodnih organizacij nad njimi postavljata trditve uradnega Teherana, da Iran ne proizvaja jedrske energije za vojaške namene, pod vprašaj. Možne rešitve za iransko jedrsko vprašanje so tako še vedno nejasne. Kljub netransparentnosti nekateri strokovnjaki trdijo, da Iran nima dovolj razvite tehnologije in finančne pomoči, da bi kratkoročno lahko izdelal jedrsko orožje. V zadnjih nekaj desetletjih je v izvrševanje iranskega jedrskega programa neposredno ali posredno posegala tudi politika ZDA (Brzezinski 2004, 9).

Brzezinski (2004, 10) meni, da so ZDA močno vpletene v politiko na širšem območju Centralne Azije in Bližnjega vzhoda. To območje je za ZDA geostrateškega pomena. Iran namreč meji na vzhodu z Afganistanom, na jugovzhodu z jedrskim Pakistanom, na severovzhodu s komunističnim Turkmenistanom, na severozahodu s tranzitskim Azerbajdžanom in sekularno Turčijo, na zahodu z Irakom ter na jugu s Kuvajtom in Saudsko Arabijo, ki imata v lasti velik delež svetovnih naftnih zalog.

Na zunanjepolitično strategijo ZDA do Irana sta vplivali predvsem dve zadevi, prvič, poročilo IAEA, v katerem je bilo zapisano, da Iran ne podaja transparentnih, resničnih in kredibilnih podatkov o lokacijah jedrskih reaktorjev, njihovih zmogljivostih in o jedrskih aktivnostih ter ovira dostop do relevantne dokumentacije; in drugič, vloga Irana pri reševanju iraške krize ter pri nadaljnjem razvoju iraškega političnega sistema po padcu režima Sadama Huseina (Brzezinski 2004, 11–2).

Beeman (2005, 132) trdi, da na politiko ZDA do Irana vpliva tudi dejstvo, da si ZDA želijo, da bi Iran ponovno sprejel načela zahodnega liberalizma in da bi iranska družba

postala bolj sekularna, ki bi se zavedala načel individualizma in odprte ekonomije. Minimalno, kar naj bi si ZDA želele, je, da bi se Iran obnašal kot demokratična država, ki bi spoštovala suverenost in stabilnost miru.

Z iranskega stališča sta jedrska energija in vojaška jedrska oborožitev bistvenega pomena za njen obstoj in prevlado v širši regiji. V svoji zunanjepolitični vlogi se Iran predstavlja kot osamljena entiteta, ki nima pravih zaveznikov in ki išče strateško neodvisnost na kateremkoli področju. Za razumevanje iranskih ambicij glede jedrskega programa je potrebno v ozir vzeti kompleksnost iranskih interesov. Lahko rečemo, da gre za menjavanje ter medsebojno prepletanje različnih motivacij, ki jih je mogoče opredeliti na treh področjih:

- varnost;
- status in vpliv v mednarodni skupnosti;
- legitimnost v očeh domače javnosti.

Iranska oblast je prepričana, da mora imeti vodilno vlogo na Bližnjem vzhodu, hkrati pa se počuti nekoliko ogroženo, predvsem zaradi prisotnosti ameriških sil v njegovi neposredni bližini. Oblasti so prepričane, da jim jedrski program zagotavlja določeno stopnjo legitimnosti, prestiža in tudi varnosti na širšem področju (Daalder 2006, 26).

Bogatenje urana v Iranu pa je po mnenju Slavina (2007, 36) vzrok večletnih slabih izkušenj in nezaupanja do drugih držav pri dobavi jedrskega goriva. Iran je namreč pred revolucijo podpisal številne pogodbe z nemškimi, francoskimi in ameriški podjetji, s katerimi se je dogovoril za gradnjo jedrskih reaktorjev in dobavljanje jedrskega goriva. Ker do tega zaradi izbruha revolucije ni prišlo, so se Iranci odločili, da bodo sami proizvajali jedrsko gorivo, saj naj bi bilo to po njihovem mnenju pravica vsake države.

Iranska zavest o lastnem prestižu in statusu je prisotna tudi v retoriki državnih voditeljev. Če izpostavimo govore iranskega predsednika Mahmuda Ahmadinedžada, opazimo, da se sklicuje na enotnost in neenotnost držav glede uprabe jedrske energije v miroljubne namene. Prav tako je mogoče zaznati, da za preprečevanje bogatenja v Iranu uporablja termin jedrski apartheid.⁴¹ Iran tako odločno nasprotuje jedrski diskriminaciji in podpira enotne pravice vseh držav do uporabe jedrske tehnologije in jedrske energije v miroljubne namene, saj ta ne bi smela biti pod ekonomskim monopolom nekaterih držav, ki imajo jedrsko orožje, vendar ne želijo, da bi v jedrski klub vstopile še druge države, še

---

⁴¹ Termin jedrski apartheid naj bi izrekel nekdanji iranski zunanji minister Manouchehr Mottaki in naj bi se nanašal na države, ki imajo jedrsko tehnologijo, s pomočjo katere preprečujejo preostalim državam, ki niso njihove zaveznice, uporabo jedrske energije in tehnologije, ter tako delujejo na diskriminatoren način (Iran Focus 2005; Howard 2007, 151).

zlasti ne tiste, ki ne upoštevajo želja ameriške politike (Howard 2007, 152).

Motive za izvajanje iranskega jedrskega programa lahko strnemo v naslednje točke:

- politična neodvisnost, želja postati hegemon na širšem področju Bližnjega vzhoda, zanašanje nase ter strateška pripravljenost za odziv na delovanje drugih držav;
- jedrsko orožje je lahko uporabljeno kot vojaško in tudi diplomatsko sredstvo, predvsem zaradi nacionalne ogroženosti, pomanjkanja zaveznikov;
- jedrsko orožje bi lahko omogočil Iranu status velesile, ki bi s tem povečal svoj vpliv pri reševanju regionalnih in svetovnih vprašanj;
- jedrsko orožje je predstavljeno kot neposredna grožnja ZDA in Izraelu kot odraz nasprotovanja njihovi imperialistični politiki;
- ustvarjanje pritiska na nasprotnika z namenom pokazati možnost uporabe orožja, če bo nasprotnik prestopil mejo sprejemljivosti;
- nadomeščanje šibkosti na področju konvencionalnih oboroženih sil;
- izpostavljanje in pritisk na nasprotnikove kritične in šibke točke;
- možnost manipuliranja v pogajanjih (Byman 2001, 7–11; Žabkar 2004, 318; Parsi 2007, 90–5).

Lubi (1999, 188–97) meni, da imata iranski jedrski program in možna uporaba domnevnega jedrskega orožja tako zunanjepolitičen in zunanjevarnostni, kot tudi notranjepolitičen pomen. Zunanjepolitični vzroki se kažejo v želji po povečevanju ugleda in moči v regionalnem in tudi v globalnem okolju, notranjepolitični pomen pa je viden predvsem v preusmeritvi pozornosti Irancev od notranjepolitičnih neuspehov, ki se kažejo predvsem v visoki stopnji brezposelnosti, visoki inflaciji in nizkemu življenjskem standardu. Zunanjevarnostni vzroki predstavljajo države, ki naj bi domnevno posredno ali neposredno ogrožale iransko politično integriteto in neodvisnost, med katere lahko uvrščamo ZDA, Izrael in Irak.

Iran je v zadnjih treh desetletjih izpostavljaval nevarnost Zahoda, saj se je posredno ali neposredno počutil oroženega s strani zahodnih držav, še zlasti ZDA. V nadaljevanju bodo zunanjevarnostni vzroki analizirani v sklopu odnosa med Iranom in ZDA, vse od obdobja revolucije do političnega režima iranskega predsednika Ahmadinedžada.

4 ODNOSI MED ZDA IN IRANOM

4.1 Obdobje do iranske revolucije in vladavine ajatole Homeinija ter zajetje iranskih talcev

Med letoma 1965 in 1976 je bilo v Iranu mogoče zaznati precejšnjo stopnjo politične stabilnosti in gospodarske ekspanzije. Iran je bil v tistem času tudi trdni zaveznik zahodnih držav, zlasti ZDA. Vendar se sam politični sistem ni spremenil. Ključni dejavnik, ki je vplival na izbruh množičnih protivladnih protestov, ki so pripeljali do narodno-revolucionarnih gibanj, je bil občutek nelagodja med Iranci. Le-ta je izhajal iz državnega despotizma in represije nad prebivalstvom, iz neizpolnjenih obljub o politični in ekonomski decentralizaciji, pa tudi iz padca gospodarske rasti med letoma 1976 in 1977, iz vladne korupcije, iz rastoče inflacije in posledičnega večanja razlik v bogastvu ter iz nezaupanja oblastem zaradi prevelikega vpliva ameriške oblasti (Flis 1979, 405; Keddie 2004, 214). Iran je tako zajel val protestov, ki so jih začeli predstavniki opozicije, vključno z nekaterimi intelektualnimi skupinami, ki so naslavljalje protestna pisma, v katerih so zahtevali spoštovanje socialnih in kulturnih pravic, kot so svoboda govora, zborovanja in mišljenja. Protestom so se pridružile tudi skupine odvetnikov in predstavnikov srednjega sloja, kasneje pa še verski protestniki. Zahtevali so, da se šah odpove prestolu, namesto njega pa naj državo vodi verski in duhovni poglavar Homeini.⁴² Kljub številnim pogajanjem s sekularno opozicijo, se je šah Mohamed Reza Pahlavi odločil, da bo odšel na krajše počitnice v Egipt, vendar je bila to samo krinka za resnični odhod iz nevzdržnega stanja v državi v času iranske revolucije. S prihodom preroka in stratega islamske revolucije Homeinija v rodni Iran se je končala petdesetletna vladavina kraljeve družine Pahlavi (Abrahamian 1982, 526).

Ena od pomembnejših prelomnic revolucije, ki je začela krhati odnose in povzročila trenja med Iranom in Zahodom, je bila zasedba ameriškega veleposlaništva v Teheranu. Mladi podporniki revolucije so zavzeli ameriško veleposlaništvo, za talce vzeli 66 ameriških državljanov in diplomatov in jih zadrževali kar 444 dni.⁴³ Akcijo mladih protestnikov je podprl tudi ajatola Homeijini, da bi pokazal svoje sovraštvo do izgnanega šaha in svojo moč nasprotnikom tako doma kot na tujem. Revolucionarna oblast je želela s pomočjo zasedbe veleposlaništva in ameriških talcev izsiliti šahovo vrnitev, vendar jim

---

⁴² Šah Reza Pahlavi je leta 1963 zaradi nestrinjanja in nasprotovanja reformam v državi izdal ukaz za aretacijo Homeinija, nato pa ga je izgnatil iz države. Preko Turčije je Homeini odšel v Irak. Vse do leta 1979 je ostal v Parizu, kjer je iz izgnanstva vodil skupino radikalistov, ki so vodili proteste proti šahu in njegovi proameriško usmerjeni politiki (Moin 1999, 74).

⁴³ Zasedba ameriškega veleposlaništva je trajala od 4. novembra 1979 do 20. januarja 1981.

omenjena akcija ni uspela. Administracija predsednika Carterja je bila deležna glasnih kritik ameriške javnosti, saj so mnogi menili, da je storila premalo za rešitev talcev v Teheranu, prav tako pa so bili mnenja, da ZDA počasi tonejo, tako v ekonomskem, kulturnem, političnem, kot tudi v vojaškem smislu (Faber 2005, 2–3). Iranska prizadevanja za vrnitev šaha v domovino, kjer bi mu sodili, so se izjalovila, zato so iranske oblasti talce spustile šele 20. januarja 1981, na dan prisege novega ameriškega predsednika Ronalda Reagana (Spletna demokracija 2009). Dogodek je močno skrhal odnose med ZDA in Iranom, kar je povzročilo tudi prekinitev diplomatskih odnosov, enostranske sankcije ZDA proti Iranu in negativno propagando zoper Iran, ki traja še dandanes.

4.2 Iraško-iranska vojna

Vojna med Irakom in Iranom, ki je trajala osem let, se je začela z iraško invazijo na Iran 20. septembra 1980 in končala 20. julija 1988 s sprejetjem Resolucije VS OZN št. 598. Vzroki za vojno so bili številni, med glavne pa uvrščamo predvsem boj za vojaško in ekonomsko premoč v širši regiji oziroma hegemonijo v regionalnem območju (Gieling 2006). Cilji iraškega napada, ki ga je vodil Sadam Husein, so bili zavzetje obmejne reke Šat al-Arab, povečanje lastne moči v celotni širši regiji ter zadušitev ideje o širjenju iranske revolucije v Irak. Še pred izbruhom vojne je bilo mogoče čutiti napetost v odnosi med Iranom in Irakom, zlasti med voditeljema Sadamom Huseinom na iraški strani in ajatolo Homeinijem na iranski strani. Ideologija iranske revolucije, ki jo je širil ajatola že iz Iraka, ko je bil tam v času v izgnanstva, naj bi se širila tudi v sosednji Irak, ki je večinsko šiitski, vendar državi vlada sunitska manjšina (Karsh 2002, 7).

Kljub temu da je omenjena ideologija pozivala vse muslimanske države k uporabi proti diktatorskim voditeljem, je iraško vodstvo to razumelo kot napad na njihovo suverenost in kot grožnjo sekularni iraški ideologiji in kot možnost za destabilizacijo države (Giegling 2006). Zaradi strahu pred sporom med šiiti in suniti je Irak, v sodelovanju z Savdsko Arabijo in Jordanijo, začel voditi politiko, cilj katere je bilo uničenje iranske revolucionarne ideologije. Ta pristop so podpirale tudi ZDA, zlasti v času Carterjevega režima, ki je odločno nasprotoval iranski revoluciji in njenemu širjenju v sosednje države, čeprav so morale prevzeti del bremena nase in podpreti politiko Sadama Huseina (Rajaei 1997, 49).

VS OZN se je 20. septembra 1980 v Resoluciji št. 479 zavzemal za miroljubno reševanje spora med državama, vendar resolucija ni imela učinka, saj se je vojna kljub pozivom še nadaljevala. Irak je sicer oznanil, da bo resolucijo podprl, vendar le pod

pogojem, da mu Iran preda sporna ozemlja Tudi Iran je oznanil, da bo resolucijo sprejel, če bo Irak prenehal z agresijo in napadi nanj in mu prepustil ozemlje. Obe državi sta se namreč sklicevali 51. člen UL ZN, ki govori pravici držav do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na državo članico OZN. Tudi druge akcije za reševanje spora med Iranom in Irakom, kot na primer s strani Organizacije islamske konference (OIC) in Gibanja neuvrščenih (NAM), so bile neuspešne (Giegling 2006).

Uradno stališče ZDA in zahodnoevropskih držav je bilo nevtrarno. Touse (1997, 49) meni, da so ZDA vodile tako politiko do Irana zaradi želje po uničenju in zadužitvi iranske revolucije ter s tem izkoristile Irak kot sredstvo za doseg tega cilja. Nekateri so videli prisotnost ZDA kot sredstvo za širjenje vojaške tehnike in poligon za njeno preizkušanje (Giegling 2006).

4.3 Sodobni režim pod okriljem predsednika Ahmadinedžada

Po izvolitvi ameriškega predsednika Georja W. Busha, so se že tako skrhani odnosi še dodatno poslabšali. Dogodki, kot so napad na ZDA 11. septembra 2001 in vojna v Afganistanu, govor ameriškega predsednika, v katerem je Iran označil kot državo Osi zla ter napad na Irak leta 2003, so predstavljali še dodaten pritisk na iranske oblasti. Naloga ZDA, ki so jo zasenčili padec režima Saddama Husseina in sledeča demokratična izvolitev državnega vodstva ter ohranjanje miru v Iraku, je bila preprečiti, da bi Iran v kratkoročnem obdobju izdelal jedrsko bombo. Da bi blokirala iranski jedrski program, je Busheva administracija posnemala Clintonovo, ki je izvajala pritisk na uradni Teheran, naj se odpove jedrskim ambicijam, in prepričevala mednarodno skupnost, naj zmanjša obseg trgovinske menjave in oslabi ekonomske odnose z Iranom (Howard 2007, 20–2).

Tudi iranske predsedniške volitve leta 2005 niso bile ugodne za nadaljnje odnose med državama. Na volitvah leta 2005 je sodelovalo sedem kandidatov, potrjenih s strani Sveta varuhov.⁴⁴ V prvem krogu volitev noben kandidat ni dobil večine, zato je bilo potrebno razpisati še drugi krog, v katerem sta se za stolček potegovala nekadanji predsednik Ali Akbar Hashemi Rafsajani⁴⁵ in teheranski župan Mahmud Ahmadinedžad. S prepričljivo večino, z 62 %, je zmagal Ahmadinedžad in brez večjih napadov opozicije 3. avgusta 2005 začel svoj mandat. Odnosi med ZDA in Iranom niso bili najboljši, še dodatno pa so se poslabšali po predsednikovi prvi izjavi na tiskovni konferenci po nastopu mandata, na

---

⁴⁴ Svet varuhov, ki bdi nad volitvami, je prepovedal kandidirati 3.605 kandidatov od 8.157, večinoma reformistov. Ta ukrep naj bi sprejeli zaradi domnevnega nespoštovanja islamske vere (RTVSLO 2004)

⁴⁵ Iranski predsednik med letoma 1989 in 1997.

kateri je poudaril pomembnost jedrske energije in bogatenje urana za miroljubne namene. Tako Ahmadinedžad kot njegov tesni zaveznik ajatola Ali Hamenej sta mednarodni skupnosti zagotavljala, da Iran nima nikakršne želje po izdelavi jedrske bombe, saj le-ta ni v skladu z načeli islamske vere. Obenem sta pozudarjala, da ima Iran neodtuljivo pravico do proizvodnje urana in njenega bogatenja za uporabo v miroljubne namene. Kljub temu je bila mednarodna skupnost na čelu z ZDA zaskrbljena zaradi bogatenja urana, predvsem zaradi netransparentnosti in oporekanju IAEA, ki je želela imeti nadzor nad jedrsko infrastrukturo (Hoenig 2008, 9–10).

Politični pritiski so se še stopnjevali leta 2006 in 2007, ko so ZDA Pakistanu, Izraelu in Indiji dale zeleno luč za uporabo jedrske energije, čeprav niso podpisnice Pogodbe o neširjenju jedrske energije. Nasprotno ZDA Iranu tega niso dovolile, pač pa so ga obsodile, da proizvaja jedrsko energijo za vojaške namene. Busheva administracija je Iran prav tako obsodila, da v Irak pošilja eksplozivna telesa (Barsamian 2007, 11–29).

Zadnje predsedniške volitve so potekale 12. junija 2009, na katerih je, kljub številnim protestom in nasprotovanju opozicije, ponovno zmagal Mahmud Ahmadinedžad. Po objavi izidov volitev, so po vsej državi, predvsem pa v Teheranu, izbruhnili nemiri, saj so številni podvomili v veljavnost volilnih izidov. Mnogi so bili prepričani, da bi morala zmaga pripasti opozicijskemu voditelju in nekdanjemu premierju Miru Hoseinu Musaviju, saj naj bi po mnenju opozicije oblasti prikrojile izzide. Odnosi med ZDA in Iranom so se zaradi vse večjih in številčnejših protestov še dodatno zaostri, zlasti po Ahmadinedžadovi obtožbi, da se ZDA vmešavajo v notranjepolitične zadeve Irana in v sam iranski volilni sistem. Ameriški predsednik Obama je po volitvah v Iranu dejal, da so bili njegovi upi o neposrednem dialogu z Iranom glede iranskega jedrskega programa prizadeti zaradi nasilnega zatrtja demonstracij, prav tako pa se ni želel opravičiti iranskemu predsedniku za domnevno vmešavanje ZDA v potek iranskih volitev. Odnosi med Iranom in ZDA so tako še vedno ostali zaostreni. Po mnenju nekaterih zunanjepolitičnih analitikov bo moralo zato preteči še nekaj časa, da se bodo odnosi otoplili in da se bo našel primeren čas za možnost nepsorednih pogajanj o iranskem jedrskem programu ter o odnosih med Iranom in ZDA (RTVSLO 2009a).

Dodatno zaostrovanje odnosov je spodbudilo ZDA in Izrael k izvedbi vojaške vaje, kjer so izvedli simulacije morebitnih napadov tujih napadalcev, med katere uvrščata predvsem Iran, Sirijo in Libanon. Ruski predsednik Medvedjev je pri izraelskemu predsedniku Peresu dobil zagotovilo, da ne bodo napadi Irana. Prav tako je mednarodno skupnost presenetilo govor novoizvoljenega ameriškega predsednika Obame, o preklicu postavitve

protiraketnega ščita na Poljskem in Češkem, s čimer si je ZDA zagotovila otoplitev odnosov z Rusijo in s tem tudi možnega zaveznika pri reševanju iranskega jedrskega vprašanja (RTVSLO 2009b). Iran je odnose z Zahodom še dodatno zaostрил, ko je Iran izvedel poskus izstrelitve rakete dolgega dosega Šahab 3, domet katere naj bi segal tudi do Izraela in ameriških oporišč v Perzijskem zalivu. To se je zgodilo le nekaj dni pred novimi pogajanji šesterice v Ženevi (RTVSLO 2009c).

5 DIPLOMATSKO REŠEVANJE IRANSKEGA JEDRSKEGA VPRAŠANJA

5.1 Uspešnost oziroma neuspešnost diplomacije v reševanju mednarodnih sporov

Za ocenjevanje oziroma vredotenje uspešnosti ali neuspešnosti diplomacije v reševanju iranskega jedrskega vprašanja je sprva potrebna razlaga ocenjevanja oziroma evalvacije diplomacije.

Vredotenje praviloma razumemo v ožjem smislu poimenovanja, torej kot dejanje vrednotenja, odločitev o vrednosti, pomembnosti ali utemeljenosti objekta vrednotenja. Vrednotno ali evalvacijo raziskovanje se tako ukvarja s sistematičnim zbiranjem podatkov in raziskovanjem in predstavlja ciljno usmerjeno raziskovanje. Evalvacijska raziskava se osredotoča na iskanje učinkovitosti (Kustec Lipicer 2006, 97).

Kustec Lipicer (2002, 144–9) klasificira evalvacijsko raziskavo na podlagi različnih kriterijev, in sicer glede na:

- *časovni vidik izvedbe evalvacije*: vanj uvršča predhodno oziroma *ex-ante* evalvacijo, ki zagotavlja ovrednotenje vseh rešitev in njihovih učinkov pred formalnim sprejetjem katerekoli politike, ter naknadno oziroma *ex-post* evalvacijo, ki zajema ovrednotenje dejanskih učinkov po sprejetju politike;
- *predmet raziskave*: vključuje evalvacijo javne politike oziroma programa in evalvacijo izvajalcev, ki so vpleteni in odgovorni za izvajanje politike;
- *vsebinski namen evalvacije*: vanj uvrščamo procesno evalvacijo, namen katere je ugotavljanje izvajanja politike oziroma programa glede na predhodno zastavljene smernice in cilje, ter evalvacijo vplivov oziroma učinkov, namen katere je ugotoviti obseg dejanskih sprememb politike oziroma programa glede na sprejet formalen načrt.

Temeljni namen vrednotenja oziroma evalvacije je podajanje razlogov za uspeh oziroma neuspeh programa ter za ocenjevanje dosežkov programa ali politike glede na zastavljene cilje in smernice. Evalvacija torej teži k doseganju objektivnosti, zanesljivosti in preverljivosti pri analizi, zbiranju in interpretaciji podatkov (Wright v Kustec Lipicer 2002, 114).

Evalvacija uspešnosti oziroma neuspešnosti diplomacije v procesu reševanja iranskega jedrskega vprašanja bo temeljila na kronološki analizi dogodkov, in sicer za obdobje od leta 2005 do oktobra 2009. Analizirala bom proces reševanja iranskega jedrskega vprašanja s strani IAEA, VS OZN in EU. V začetnem delu analize bom s pomočjo analize primarnih virov predstavila pooblastila in vzroke za diplomatsko reševanje posameznih akterjev, nato pa bom analizirala in evalvirala uspešnost ali neuspešnost strategij reševanja vprašanja *vis-à-vis* dejanskemu stanju v reševanju iranskega jedrskega vprašanja.

Na podlagi Ameriške deklaracije o vojni proti globalnem terorizmu so ZDA morale raziskati in oblikovati tudi svoje stališče do Irana, ki je bil že v začetku osemdesetih let 20. stoletja razglašen za državo, ki podpira mednarodni terorizem, in do domnevne izdelave iranskega jedrskega orožja (Shai 2005, 237). George W. Bush, takratni ameriški predsednik, je leta 2002 v svojem govoru izjavil, da je Iran označen kot država na Osi zla, da je torej država, ki podpira mednarodni terorizem in ki izdeluje orožje za množično uničevanje, v tem primeru jedrsko orožje. Tudi vojna v Iraku je pripeljala do izoblikovanja ameriškega stališča o Iranu. Prav tako si je tudi Iran izoblikoval stališče do napada na Irak, ki ga lahko strnemo v naslednje točke:

- Iran ni nikoli podpiral Huseinovega režima in je zato v času vojne zavzel nevtrarno stališče;
- kljub temu, da so ZDA želele odstaviti Sadama Huseina, enega največjih diktatorjev, Sadama Huseina, je Iran še vedno trdil, da gre za neko vrsto novega kolonializma, namen katerega je pridobiti oblast in nadzor nad dobavo nafte v ožji in širši regiji.
- prav tako niso podpirali sodelovanja med Irakom in ZDA pri prenovi političnega in vojaškega sistema (Shai 2005, 241).

K resnejši obravnavi iranskega jedrskega programa v ZDA je pripomogel tudi podatek, ki ga je razkril iranski svet za odporniško gibanje, da se v Natanzu nahaja obrat za

bogatenje urana, v Araku pa za izdelavo težke vode.⁴⁶ Kmalu zatem so obrat v Natanzu obiskali inšpektorji IAEA. Oktobra leta 2003 so se odnosi med Iranom in EU3 vzpostavili na osnovi sredstev zaupanja,⁴⁷ ki med drugim vključujejo tudi Dodatni protokol, ki predvideva večjo transparentnost iranskih jedrskih aktivnosti in tudi prostovoljno odpoved bogatenju urana. Vendar je bilo kljub sprejetim sredstvom še vedno mogoče opaziti, da Iran nadaljuje s svojim jedrskim programom. Iran je še vedno trdil, da sta proizvodnja in bogatenje urana namenjeni izključno za miroljubne namene. Kljub zagotovitvi Irana je bila mednarodna skupnost še vedno zaskrbljena zaradi obširnosti programa in jedrske infrastrukture. Iran je 18. septembra 2004 podpisal Pariški sporazum, s katerim se je zavezal, da bo omejil dejavnosti, povezane z bogatenjem urana. Pri tem se je vzpostavila osnova za dolgotrajna pogajanja z EU3, katere predpogoj je bila zagotovitev, da so jedrske dejavnosti miroljubnega namena (Shai 2005, 242–3).

Uspešnost oziroma neuspešnost diplomacije s strani mednarodnih organizacij in političnih entitet bom opisala skozi vidik strategij posameznih akterjev, ki so zapisane v različnih pogodbah in skozi vidiki realizacije omenjenih strategij. Preučevane bodo poteze akterjev in njihove posledice na odnose do ostalih akterjev. Na podlagi analize bo mogoče ugotoviti ali je diplomacija dovolj uspešna pri premagovanju še tako nepremostljivih razlik in ali je zmožna zgraditi odnos zaupanja med akterji, ki bi pripeljal do dokončne rešitve.

5.1.1 Leto 2005

V začetku leta 2005 je ameriški predsednik naznanil, da obstaja možnost vojaškega napada na Iran, če se bo ta še naprej izmikal pogojem mednarodne skupnosti v zvezi s transparentnostjo in razkritjem nekaterih podatkov o jedrskem programu. Odnosi med ZDA in Iranom so se močno zaostriili, Iran pa je izjavo ameriškega predsednika označil kot popolno provokacijo in izjavil, da se ne boji napada, saj lahko tudi sam v primeru napada dovolj hitro izdelava orožje za samoobrambo.

Uradni Teheran je izjavil tudi, da ZDA z grožnjo z napadom ne bo pripomogel k spodbujanju konstruktivnih pogajanj med Iranom in EU ter da želi, da bi se svetovno javno mnenje o iranskih jedrskih aktivnostih, ki je popačilo realno podobo Irana, izboljšalo. Ameriški predsednik je kot odgovor iranski izjavi na nacionalni televiziji dejal, da je Iran na vrhu posebne liste držav, ki njegovi administraciji povzročajo največ težav. Prav tako je

---

⁴⁶ Ang. *heavy water*. Težka voda je voda, v kateri prevladuje spojina devterija in kisika in ki pripomore k vezavi večje količine energije (Pojmovnik jedrske tehnike in varstva pred sevanji 2005).

⁴⁷ Ang. *confidence-building measures*.

menil, da se bodo ZDA vojni na Bližnjem vzhodu izognile le, če bo Iran upošteval pravila mednarodne skupnosti in če bodo diplomatska sredstva pripomogla k reševanju spora.

Nekateri politični strokovnjaki so menili, da so bile grožnje in retorika ameriškega predsednika uporabljene za pridobivanje pozornosti uradnega Teherana. Ker so se odnosi zaostrovali, je generalni direktor IAEA pozval Iran, naj priskrbi dodatne dokumente v zvezi z jedrskim programom. Predstavnik Irana pri IAEA je izjavil, da je stališče Irana odvisno od možnosti iniciativ, ki jih poda EU v sodelovanju z IAEA.

Iranski predstavnik je izjavil, da mora biti politično stališče naravnano k možnosti vzemi-daj in zaradi tega bo tudi iranski jedrski program še naprej osredotočen na uporabo za miroljubne namene. Konec marca 2005 je Iran zagrozil, da bo opustil vsa prostovoljna merila za izgradnjo zaupanja, če bo primer iranskega jedrskega programa postavljen pred VS OZN. Prav tako se je bil Iran pripravljen odpovedati tudi pogojem Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, s čimer je zagrozil zlasti konservativni del iranskega parlamenta. Tudi ajatola je posvaril ZDA, naj se ne vmešavajo v notranje zadeve Irana.

Pogovori o jedrskem programu so se kljub grožnjam z obeh strani nadaljevali. Konec maja 2005 so se v Ženevi sešli predstavniki EU3 in Irana. Razpravljali so o iranskem jedrskem programu. Takratni iranski predsednik Katami je dejal, da se Iran strinja z ukinitvijo občutljivih jedrskih dejavnosti v zameno za določene spodbude. EU3 se je zavezala, da bo do avgusta 2005 pripravila dodaten predlog, WTO pa bo nadaljevala s pogovori z Iranom. Tudi ZDA so se odločile za korak, ki naj bi pripomogel k otoplitvi odnosov, in so v naslednjih dneh umaknile veto na včlanitev Irana v WTO.

Na volitvah 21. julija 2005 je zmagal Mohamed Ahmadinedžad, ki je v svojem prvem govoru na položaju iranskega predsednika dejal, da Iran ne mara jedrskega orožja, vendar se ne bo predal in popustil številnim pritiskom Zahoda.

5. avgusta 2005 so nemški predstavniki EU3 predstavili dolgoročni okvir sporazuma z Iranom. EU3 naj bi bila odprta za kakršnekoli predloge, ki bi vodili k uspešnemu zaključku dolgotrajnih pogajanj. Osnutek dogovora naj bi vključeval politično in varnostno sodelovanje, dolgoročno podporo civilnemu delu jedrskega programa, ekonomsko in tehnološko pomoč. Prav tako je dokument zahteval, da Iran opusti bogatenje urana in prekine z dejavnostmi v reaktorjih v Araku (Nuclear Threat Initiative 2009d).

Iran je omenjen predlog takoj zavrnil, saj ni želel opustiti jedrskega programa in vseh z njim povezanih aktivnosti. Napeto ozračje, ki je bilo prisotno v prvi polovici leta 2005, je bilo pristono tudi na plenarnem zasedanju GS OZN, ki je potekal v mesecu septembru. Govor iranskega predsednika je bil v znamenju spodbujanja sodelovanja med

muslimanskimi državami, podpore tretjega sveta in predstavitve ZDA kot globalnega zatiralca in grožnje celotni mednarodni skupnosti. Mnenje Irana, ki ga je predstavil iranski predsednik, lahko strnemo v naslednje točke:

- Iran v skladu z načeli islamske vere obsoja jedrsko orožje;
- Iran verjame, da sta nujno potrebni revizija Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja in ustanovitev *ad-hoc* komisije, ki bi se bojevala proti širitvi jedrskega orožja in spodbujala miroljubno uporabo jedrske energije;
- Iran je še naprej pripravljen tesno sodelovati z IAEA, vendar le pod pogojem, da lahko še naprej proizvaja jedrsko energijo v miroljubne namene;
- uporaba jedrske energije je po mnenju Irana legitimna pravica vsake države, tudi Irana;
- Iran ne želi podpirati kakršnihkoli diskriminatornih pristopov k reševanju vprašanja, pač pa želi nadaljevati s pogajanjem z EU in IAEA.

Razmere so se ponovno zaostriale konec septembra, ko je iranski parlament sprejel osnutek direktive o opustitvi Dodatnega protokola. Odločili so se, da je v nacionalnem interesu, da Iran ne upošteva načel protokola, vse dokler mednarodna skupnost ne bo priznala neodtujljive pravice držav do uporabe jedrske energije v miroljubne namene (Nuclear Threat Initiative 2009d).

5.1.2 Leto 2006

Eden prvih korakov Irana pri sodelovanju z IAEA je bilo odprtje vrat jedrskih reaktorjev v Natanzu, Pars Trashu in Farayandu. Kasneje se je Iran zaradi mednarodnega pritiska odločil, da bo prekinil obisk inšpektorjev OZN in da se bo odpovedal sodelovanju z VS OZN. Države članice EU so zato pripravile resolucijo za IAEA in njen Svet guvernerjev. V osnutku resolucije je bilo zapisano, da mora Iran pojasniti nejasnosti v zvezi z možnimi jedrskimi aktivnostimi. Po zaključku sestanka so se na srečanju v Londonu sešli še predstavniki Kitajske, Francije, Nemčije, Rusije, VB in ZDA, kjer so govorili o jedrskih aktivnostih v Iranu. Zavzemali so se za nov pristop, ki je od Irana zahteval opustitev bogatenja urana, odprte pogovore z EU in možnost večjih pooblastil IAEA. Strinjali so se, da mora iranski primer pred VS OZN.

Iranski predsednik je v svojem govoru v odgovor na menjeno resolucijo izpostavil, da mora biti tako območje Bližnjega vzhoda kot tudi celoten svet brez jedrskega orožja. Poudaril je tudi, da Iran svoj jedrski program uporablja v miroljubne namene in da je

posedovaje jedrskega orožja v rokah supersil in okupatorjev na Bližnjem vzhodu, ki predstavljajo največjo nevarnost (Nuclear Threat Initiative 2009e).

29. marca je VS OZN podal izjavo o iranskem jedrskem programu, v kateri je VS OZN izrazil svojo zaskrbljenost nad Iranom in njegovim jedrskim programom, prav tako je bila prisotna tudi zaskrbljenost glede odločitve Teherana o ponovnem zagonu jedrskega bogatenja in prenehanju sodelovanja z IAEA v okviru Dodatnega protokola. Izjava se je zaključila s pozivom Iranu naj ponovno upošteva zahteve IAEA in sodeluje z njo, saj bi to pripomoglo k lažji rešitvi vprašanja po diplomatski poti. Glavi iranski pogajalec je v svoji izjavi dejal, da bo Iran prenehal s sodelovanjem, če se bodo v prihodnje izvajale ekonomske sankcije in, da vojaška intervencija zagotovo ne bo pripomogla k opustitvi programa. Iranski parlament je zagrozil, da bo Iran odstopil od Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, če bo Zahod v prihodnje nadaljeval s pritiski na iranske oblasti glede jedrskega programa (Nuclear Threat Initiative 2009e).

Dolgoletna odsotnost komunikacije med ZDA in Iranom je bila prekinjena 8. maja 2006, ko je iranski predsednik Mahmud Ahmadinedžad poslal ameriškemu predsedniku George-u W. Bushu pismo, v katerem je predlagal novo rešitev mednarodnega vprašanja in trenutne zaostrene odnose med državama. Med drugim se je v pismu dotaknil tudi jedrskega programa in njegovega izvrševanja. V pismu je Ahmadinedžad pojasnil, da razvoj jedrske tehnologije ne sme biti razumljen kot slabo ravnanje držav in grožnja zahodnemu svetu. Ameriška državna sekretarka Condoleezza Rice je naznaila, da so se ZDA pripravljene pogovarjati z Iranom pod pogojem, da opusti jedrske aktivnosti in dovoli prihod nadzornih organov in inšpektorjev. Posledično so se ZDA, VB, Francija, Rusija, Kitajska in Nemčija dogovorile o novi iniciativi, ki naj bi pritegnila pozornost Irana. Iniciativa naj bi obsegala dvotirno pogajanje, in sicer na eni strani spodbudo za sodelovanje in na drugi sankcioniranje za kršenje dogovorov (strategija nagrad in kazni).⁴⁸ V imenu EU 3 je novo iniciativo predstavil Javier Solana.

31. julija 2006 je VS OZN izdal Resolucijo VS OZN št. 1696, ki od Irana zahteva, da popolnoma opusti bogatenje urana ter privoli v sodelovanje z IAEA in Svetom guvernerjev. Resolucija naj bi po mnenju VS OZN prispevala k diplomatski in pogajalski rešitvi vprašanja in na tak način Iranu omogočala uporabo urana izključno za miroljubne namene (Nuclear Threat Initiative 2009e).

V odzivu na sprejeto resolucijo je iranski predsednik dejal, da se morajo nekatere

---

⁴⁸ Ang. *carrot in stick strategy*.

dvomljivosti *vis-à-vis* ponudbe ZDA in zahodnih zaveznikov objasniti in da Iran ne bo podlegel pritiskom zahodnega sveta. Ajatola je temu dodal še, da bo Iran svoje odločitve o jedrskih aktivnostih sprejemal po lastni presoji in po presoji ljudstva ter da bo po volji boga ter moči nadaljeval s svojim delovanjem (Nuclear Threat Initiative 2009e).

Francoski predsednik Jacques Chirac je menil, da niti resolucije VS OZN niti pritisk mednarodne skupnosti na Irani nista najboljša načina za reševanje omenjenega vprašanja. Menil je, da so najboljša rešitev pogajanja brez predhodnega pogojevanja. Predlagal je, naj v sklopu procesa pogajanj prihaja do popuščanj z obeh strani. Chirac je tako nakazal, da je za uspešen dialog med P5 + 1 in Iranom potrebno okolje, v katerem so možna pogajanja v dobri veri, na podlagi pozitivno naravnane politične volje in visoke stopnje fleksibilnosti vseh strani. S tem predlogom se je strinjal tudi iranski predsednik.

Po končanem srečanju P5 + 1 o možnih sankcijah zoper Iran, oktobra 2006 v Londonu je Iran znova zavrnil možnost prenehanja bogatenja urana, ker naj bi bile sankcije po mnenju govornika iranskega zunanjega ministrstva Mohammada Ali Hossija neučinkovito sredstvo za reševanje spora in za doseg dokončne rešitve (Nuclear Threat Initiative 2009e).

5.1.3 Leto 2007

Iran je kljub sankcijam VS ZN nadaljeval s postavitvijo 3000 podzemnih centrifug v Natanzu.

Zaradi vse večjega strahu mednarodne skupnosti sta se sešla direktor IAEA Mohamed el Baradej in iranski glavni jedrski pogajalec Ali Larijani. Teme pogovora so bile zadnje zaustavitve pomoči, sankcije OZN in o posledice nadaljnjega izvajanja jedrskega programa. IAEA je pred formalnim pogovorom opustila približno polovico projektov z Iranom, ki naj bi sicer zagotavljali tehnično in denarno pomoč, ker je želela s tem Iran prisiliti k sodelovanju (Nuclear Threat Initiative 2009f).

Glavni iranski pogajalec je zatrdil, da je uradni Teheran pripravljen sodelovati v formalnih pogajanjih o jedrskem programu, vendar brezpogojna opustitev bogatenja urana ne bi smela biti prvi pogoj za take pogovore. Iranski predsednik je v svojem govoru dejal, da bo Iran pripravljen opustiti program, če bodo tudi zahodne države pripravljene storiti enako (Nuclear Threat Initiative 2009f).

Kitajska je v tistem času naznanila, da podpira Iran pri sodelovanju z IAEA. Kot močan zaveznik in trgovski partner, je Kitajska pozvala Iran k premisleku o dostopnosti jedrskih infrastruktur inšpektorjem OZN, s čimer naj bi se v prihodnje izognila sankcijam VS OZN

in si tako ponovno pridobila tehnično pomoč IAEA.

Predstavnik Vrhovnega varnostnega sveta Irana Ali Larijani je maja 2007 izjavil, da poročilo IAEA navaja, da Iran sodeluje v okviru mednarodnega prava in uporablja pravico do miroljubnih jedrskih dejavnosti. V poročilu je bilo prav tako zapisano, da ni nikakršnih znakov o gradnji novih reaktorjev oziroma širjenju jedrske infrastrukture oziroma da Iran proizvaja izredno majhno količino jedrskega goriva, ki je nezadostna za proizvodnjo jedrskega orožja. Odnosi med Iranom in IAEA so se nekoliko otoplili, še posebej novembra 2007, ko je Iran IAEA izročil dokument, ki je prikazoval izdelavo jedrskega orožja, avtor katerega je bil oče pakistanskega jedrskega programa Abdul Qadeer Khan. Uradni Teheran je bil prepričan, da je taka gesta pokazatelj tesnega sodelovanja z IAEA (Nuclear Threat Initiative 2009f).

5.1.4 Leto 2008

Poročilo, ki ga je konec februarja 2008 izdala IAEA, pojasnjuje, da Iran ni popolno odgovoril na zastavljena vprašanja IAEA, saj ni pojasnil obstoja dokumentov in poročil o bogatenju urana ter o izdelovanju bojnih konic in jedrskega orožja. Tudi Busheva administracija si je prizadevala za javno objavo obveščevalnih dokumentov in podatkov, ki govorijo o razvijanju iranskega jedrskega orožja. Podatki, ki naj bi bili razbrani iz prenosnega računalnika, ki je bil ukraden v Iranu leta 2004, naj bi govorili o tako imenovanem Green Salt projektu.⁴⁹ (Nuclear Threat Initiative 2009g).

EU3 je pripravila nov paket za pogajanja z Iranom, vendar ZDA k temu niso želele pristopiti, pač pa so se odločile za nove sankcije VS OZN proti Iranu. VS OZN je tako v začetku marca potrdil tretje ekonomske sankcije, ki so vključevale prepoved uvoza in izvoza dobrin ter pregled vseh pošiljk, ki bi bile sumljivega izvora. Prav tako so bile sankcije usmerjene proti iranskim bankam, ki naj bi po mnenju ameriške administracije financirale iranski jedrski program. Iran se je ostro odzval na sankcije, rekoč, da jih zavrača, saj proizvaja jedrsko energijo za miroljubne namene.

K reševanju iranskega vprašanja je ponovno pristopila tudi Rusija z izjavo zunanjega ministra Sergeja Lavrova, da bo VS OZN z Nemčijo podrobneje preučil vse ekonomske, vojaške in tehnološke možnosti, ki bi omogočale, da Iran prepričajo k ustavitvi programa bogatenja urana. Diplomati zahodni držav so bili mnenja, da je taka iniciativa le

---

⁴⁹ Green Salt Project je prav tako znan kot Project 1-11 in se navezuje na skrivne podatke, ki naj bi razkrivali informacije o bogatenju urana v Iranu, o proizvodnji težkih eksploziv in jedrskega orožja. Ime samo izhaja iz uranovega tetrafluorida, ki naj bi izgledal podobno kot zelena sol (Schippert 2006).

modificirana verzija paketa iz leta 2006, ki ga je Iran že zavrnil (Nuclear Threat Initiative 2009g).

Visoki predstavnik EU za Skupno zunanjo in varnostno politiko (SZVP) Javier Solana je junija 2008 pripotoval v Teheran, da bi predstavil nov paket, ki ga je predlagala EU3. Iran je že pred njegovim prihodom napovedal, da bo paket zavrnil, če bo vseboval pogojo prekinitvi izvajanja jedrskega programa. Po predstavitvi paketa, ki je predvideval šesttedensko zamrznitev bogatenja in posledično tudi sankcij, je iranski zunanji minister Manouchehr Mottaki izjavil, da bodo predlog še preučili, vendar verjamejo, da bodo pogovori še naprej potekali na konstruktivni ravni. Tudi Solana je izjavil, da je bilo na sestanku mogoče opaziti premik v procesu pogajanj, vendar še vedno ni bilo jasnega odgovora. Razvidno je bilo, da Iran želi nadaljevati konstruktivne pogovore z visokim predstavnikom, vendar brez prekinitve bogatenja urana. Vendar so temu nasprotovali nekateri ameriški uradniki, ki so trdili, da je diplomastko vračanje žogice le nazadovanje in da se zaradi tega zadeva ne premakne z mrtve točke, Iran pa naj bi si s tem kupoval čas in še naprej razvijal svoje jedrsko orožje (Nuclear Threat Initiative 2009g).

Avgusta je iranska administracija poslala Javieru Solani pismo, v katerem je trdila, da je Iran pripravljen podati jasnen odgovor. Hkrati pa so zahtevali, da jim EU in preostale države odgovorijo na njihova vprašanja. Pismo ni vsebovalo nikakršnih zagotovil o začasni opustitvi bogatenja urana. Busheva administracija se je na pismo odzvala ostro in povedala, da pismo ne vsebuje nikakršnega odziva na zastavljen paket, zato bi bile potrebne še ostrejšše sankcije. V septembru so ZDA tako uvedle unilateralne ekonomske sankcije proti iranskemu varčevalnemu in finančnemu sistemu. Sankcije so omejevale kakršnekoli posle med ameriškimi podjetji z ekspiditom v Iranu (Nuclear Threat Initiative 2009g).

V diplomatske odnose med ZDA in Iranom je ponovno posegla Rusija z napovedjo, da se ne bo udeležila izredne seje GS OZN o novih ekonomskih sankcijah, ker ni videla razloga za njen sklic. Ameriško zunanje ministrstvo je na to odgovorilo, da je iz tega razvidno, da so le nekatere države iz skupine P5 + 1 pripravljene sodelovati, medtem ko se Rusija in Kitajska ne želita aktivno udeleževati v iskanju novih rešitev in oblikovanju nove resolucije o ekonomskih sankcijah zoper Iran (Nuclear Threat Initiative 2009g).

Iranski predsednik Ahmadinedžad je po ameriških volitvah novoizvoljenemu ameriškemu predsedniku Baracku Obami poslal pismo, v katerem mu je čestital za izvolitev, hkrati pa izrazil upanje, da bo njegova zunanja politika temeljila na manjšemu vmešvanjanju v notranje zadeve drugih držav. Ahmadinedžad je s takim dejanjem požel

kritike v Iranu, tako s strani konzervativcev kot tudi reformistov.

Novoizvoljeni ameriški predsednik je v svojem prvem govoru povedal, da je gradnja jedrske bombe nesprejemljiva za celotno mednarodno skupnost. Na to izjavo se je odzval nekdanji iranski jedrski pogajalec Ali Laidjani, ki je dejal, da je Obamova izjava le odsev prejšnjega Bushevega režima (Nuclear Threat Initiative 2009g).

Po izvolitvi ameriškega predsednika Baracka Obame ga je obiskal tudi predsednik IAEA Mohamed El Baradej. Njun pogovor je tekel predvsem o iranskem jedrskem programu. El Baradej je izjavil, da je Obamova volja za vzpostavitev neposrednih kontaktov in pogovorov izjemna vzpodbuda za bolj kooperativen odnos Irana z IAEA. V tem času se je sestala tudi skupina P5 + 1, vednar so bili mnenja, da se bo zadeva premaknila z mrtve točke šele ko bo predsednik Bush zaključil svoj mandat (Nuclear Threat Initiative 2009g).

Predstavnik iranskega parlamenta Ali Larijani je ob koncu leta dejal, da je Iran prejel že nekaj pisem ameriškega kongresa in senatorjev in da je sedaj pravi čas za dvostranska pogajanja. Medtem je Obamova administracija pripravila celoten načrt za nova izhodišča za koordiniranje odnosov z Iranom. Na nove položaje v zunanji politiki je Obama imenoval starejše diplomate, sodelavce z zunanjega ministrstva in nekatere strokovnjake s področij diplomacije, jedrskega oboroževanja in varnostnega sistema (Nuclear Threat Initiative 2009g).

5.1.5 Leto 2009

V začetku leta so se začeli intenzivni diplomatski pogovori z največjimi svetovnimi dobavitelji urana, da bi preprečili prodajo urana Iranu. Zahodne države so bile namreč prepričane, da bodo iranske zaloge urana povsem pošle v nekaj mesecih (Nuclear Threat Initiative 2009h).

V istem obdobju je svoj mandat začel tudi novi ameriški predsednik Barack Obama, ki naj bi, po mnenju nekaterih ameriških zunanjepolitičnih analitikov, prinašal nov sveženj in boljše diplomatske odnose, med drugim tudi z Iranom. ZDA so tako začele z iskanjem primernih rešitev, ki naj bi bile bolj neposredne in pozitivno naravnane, in predvsem z iskanjem primerne časa za ponovno vzpostavitev diplomatskih stikov z Iranom. Uradni Teheran je na pismo ameriškega predsednika odgovoril, da je potrebno počakati na izide volitev v Iranu. Obama je v svojem govoru v Egiptu, nekaj dni pred predsedniškimi volitvami v Iranu, dejal, da ima Iran, tako kot vsi drugi narodi in države, pravico do jedrske energije, vendar v okviru mednarodnih dogovorov. Prav tako je poudaril, da so ZDA

pripravljene na otoplitev odnosov z Iranom, vendar bo pot do ponovnega zaupanja težka in naporna (Dnevnik.si 2009).

V tem času so se odnosi med Izraelom in Iranom zaostri, saj je izraelski premier Olmert zatrdil, da Izrael ne bo dopuščal možnosti, da bi Iran proizvajal jedrsko orožje. Kljub temu ni zagovarjal možnosti vojaškega posredovanja, kot je to storil njegov predhodnik Metanjahu, ki je zagovarjal stališče, da je bogatenje urana in proizvodnjo jedrskega orožja v Iranu možno ustaviti le z vojaškim posredovanjem. V preteklosti je Izrael že bombardiral iraški jedrski reaktor v Osiraku leta 1981 in sirijski jedrski reaktor v Al-Kibar leta 2007.

Na iranskih volitvah 12. junija 2009 je bil ponovno izvoljen Mahmud Ahmadinedžad (konservativna stranka) in porazil edinega možnega nasprotnika Mir Huseina Musavija (reformistična stranka). Zaradi očitkov o nepoštenosti volitev in neveljavnosti nekaterih oddanih glasov je Iran zajel velik val protestov, zlasti v prestolnici. Kot vzroke za nezadovoljstvo lahko štejemo nestrinjanje z dominacijo konservativnih krogov, zlasti Vsrednjem sloju in med mladimi, pa tudi nezadovoljstvo s političnim in ekonomskim standardom v državi, kot so vžanje stopnje brezposelnosti, slabšanje ekonomskega položaja in brezperspektivnost mladih. (Nuclear Threat Initiative 2009h; RTVSLO 2009d). Številni so sklepali, da bodo nemiri povzročili novo iransko revolucijo, vendar so se po nekaj mesecih umirili.

Dogajanje v Iranu je bila tudi osrednja tema pogovorov držav skupine G8, ki so potekali 26. junija v Trstu v Italiji (RTVSLO 2009e). Na srečanju so se pogovarjali predvsem o nadaljevanju pogovorov z Iranom o bogatenju urana.

Pogovori o iranskem jedrskem programu so se nato nadaljevali v drugi polovici leta 2009, ko so se v Ženevi 1. oktobra 2009 stalne članice VS OZN in Nemčija z Iranom srečale na pogajalskem sestanku. Iran je po pogovorih s šesterico dovolil, da inšpektorji IAEA pregledajo jedrske objekte v Iranu, ter privolil v popolno sodelovanje z aIAEA (RTVSLO 2009f).

5.2 IAEA in reševanje iranskega jedrskega vprašanja

IAEA je bila ustanovljena leta 1957 v okviru družine OZN. Je samostojna mednarodna organizacija, vendar sodeluje tudi z OZN. Na podlagi Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja je IAEA vzpostavila svoj režim in sistem preverjanj, revizij in inšpekcij, ki jih

enotno imenujemo varovalni mehanizmi.⁵⁰ S pomočjo varovalnih mehanizmov IAEA preverja države, ki so hkrati tudi podpisnice Pogodbe, ali spoštujejo določila Pogodbe ter ostalih mednarodnih pogodb, ki se nanašajo na jedrsko tematiko. Varovalni mehanizmi delujejo kot mehanizmi zapupanja in zgodnjega opozarjanja držav o kršenju določb Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja (IAEA Bulletin 1997).

Cilji IAEA so zapisani v 2. členu Statuta, in sicer, da bo IAEA pospeševala in prispevala k uporabi jedrske energije v miroljubne namene ter zagotavljala nadzor nad uporabo jedrske energije z namenom preprečevanja zlorabe uporabe jedrske energije v vojaške namene. Naloge, ki so definirane v 3. členu Statuta, so predvsem pospeševanje raziskav in razvoja na področju miroljubne uporabe jedrske energije, izmenjava znanstvenih in tehničnih informacij, vzpostavitev in vzdrževanje sistema nadzora nad jedrskimi materiali ter priprava in sprejemanje varnostnih standardov v zvezi z uporabo jedrske energije, vključno s standardi varovanja pred sevanji (Statut IAEA, 2. čl.; 3. čl.).

IAEA je po odstavku 4-B 3. člena Statuta dolžna pošiljati redna poročila o delovanju in spoštovanju načel Statuta GS OZN in posebna poročila v primeru kršitve načel Statuta oziroma kadar je potrebno, tudi VS OZN. IAEA je dolžna zadevo predložiti VS OZN, saj je slednji v skladu z UL ZN glavni organ za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti.

Inšpektorji IAEA so tisti, ki na podlagi varovalnih mehanizmov preverjajo, ali države podpisnice uporabljajo jedrski material v vojaške namene.

Nekatere države lahko brez argumentov zavrnejo inšpektorje IAEA. Vprašanje, ki se postavlja pri tem, je, ali s tem države kršijo načela Pogodbe. 4. člen Pogodbe opisuje delo in cilje dela inšpektorjev. Vsaka država je tako dolžna sprejeti inšpektorje, ki nadzorujejo delovanje jedrskih reaktorjev in pri tem preverjajo, ali države ne proizvajajo jedrskega orožja in izpolnjujejo načela in dolžnosti, ki so zapisana v Pogodbi. Zbrana pravila so zapisana v Sistemu varovalnih mehanizmov,⁵¹ ki je osnova za dogovor med IAEA in državo podpisnico. IAEA ima tako pooblastilo za nadzor nad skrivnimi dejavnostmi, ki so povezane z izdelavo jedrskega orožja v državah neimetnicah. Inšpektorjem je omogočen vpogled v nadzorstvene objekte, stavbe, opremo, okolico in podobno. Usposobljeni so tudi za odkrivanje skrivnih dejavnosti, ki so povezane z izdelavo jedrskega orožja (Bunn 2007).

Sumi o uporabi jedrskega materiala in o razvijanju vojaškega jedrskega programa so se pojavili že leta 2002, ko je Iran objavil, da bo gradil nove jedrske objekte in jedrsko infrastrukturo. Pogovori med IAEA in Iranom so vse od leta 2002 do danes nanašali na

---

⁵⁰ Ang. *safeguards*.

⁵¹ Ang. *The Agency's Safeguards System*.

neširjenje jedrskega orožja in na odvrnitev Irana od jedrskega programa, ki naj bi domnevno vključeval bogatenje urana in s tem tudi razvoj jedrskega orožja.

5.2.1 Analiza uspešnosti IAEA pri reševanje iranskega jedrskega vprašanja

Svet guvernerjev⁵² je v zadnjih nekaj letih sprejel vrsto resolucij, ki se nanašajo na nesprejemljivost iranskega jedrskega programa. Predstavljene so v spodnji Tabeli 3.1.

---

⁵² Sestavo in naloge Sveta guvernerjev določa 6.člen Statuta IAEA. Svet je sestavljen iz 35 predstavnikov držav članic, ki se petkrat letno srečujejo na sedežu Agencije. Naloge Sveta guvernerjev so raziskovanje, preučevanje in podajanje priporočil o proračunu, programu in imenovanju novih članic Agencije. Prav tako potrjujejo tako imenovane varnostne mehanizme za države, ki proizvajajo jedrsko energijo. Med njihovimi nalogami pa je sprejemanje resolucij za države, ki ne sledijo pravnozavezujočim pravilom Agencije, podajajo mnenje generalnemu direktorju Agencije ter predstavijo resolucijo VS OZN, v primeru kršitev določil (O Mednarodni agenciji za jedrsko energijo 2009).

Tabela 3.1: Dokumenti IAEA o iranskem jedrskem programu

Datum sprejema	Ime dokumenta	Vsebina dokumenta
12. september 2003	Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran oziroma o varovanju jedrskih materialov v Islamski republiki Iran	<ul style="list-style-type: none"> * zahteva po transparentnosti poročanja iranskih oblasti o proizvodnji in uporabi jedrskih materialov, infrastrukturi in dejavnosti, ki so v skladu s Sporazumom, * potrditev prisotnosti visokoobogatene urana v Nantanzu * priznavanje neodtujljive pravice vseh držav članic do razvoja jedrske energije v miroljubne namene, * IAEA Iranu predlaga podpis, ratifikacijo in izvrševanje določil Dodatnega protokola.
29. september 2004	Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran oziroma o varovanju jedrskih materialov v Islamski republiki Iran	<ul style="list-style-type: none"> * zahteva popolno prenehanje bogatenja urana, kar je pogoj za izpopolnjevanje nadaljnjih pogovorov in kot merilo gradnje stopnje zaupanja med akterji, * pozdravlja idejo Irana, da nadaljuje z opuščanjem bogatitve urana in z njo vse povezane dejavnosti
11. avgust 2005	Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran oziroma o varovanju jedrskih materialov v Islamski republiki Iran	<ul style="list-style-type: none"> * za zagotavljanje zaupanje mora Iran nemudoma prekiniti vse dejavnosti, povezane z bogatenjem urana, kot je bilo zapisano že v prejšnjih resolucijah, * poudarja pomembnost varovalnih mehanizmov proti uporabi jedrske energije za nedovoljene namene, * zahteva, da generalni direktor IAEA nadaljuje z podrobnim nadzorom stanja proizvodnje jedrske energije in informira Svet guvernerjev o kakršnikoli spremembi.
24. september 2005	Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran oziroma o varovanju jedrskih materialov v Islamski republiki Iran	<ul style="list-style-type: none"> * sklicuje se na 4. člen Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, ki govori o neodtujljivi pravici držav pri proizvodnji, razvoju in uporabi jedrske energije v miroljubne namene, * ponovno opozarja na nekatere nepravilnosti in pomanjkljivo izpolnjene obveznosti v zvezi s Sporazumom o varovalnih mehanizmih oziroma o varovanju jedrskih materialov v Iranu, * poudari, da je generalni direktor v svojem poročilu 2. septembra pozdravil napredek pri vzpostavitvi odnosov med Iranom in IAEA, kljub temu še ostajajo nekatera odprta vprašanja,

		<ul style="list-style-type: none"> * ponovno spodbuja Iran, da podpiše in ratificira Dodatni protokol in podaja transparentne podatke ter dokaze o uporabi jedrske energije v miroljubne namene.
4. februar 2006	Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran oziroma o varovanju jedrskih materialov v Islamski republiki Iran	<ul style="list-style-type: none"> * sklicuje se na 4. člen Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, torej o neodtujljivi pravici držav do uporabe jedrske energije v miroljubne namene, * kljub večletnemu raziskovanju o iranskem jedrskem programu, IAEA še vedno ne more podati končnega stališča o transparentnosti iranskega jedrskega programa in zaključka o tem, da Iran ne proizvaja jedrske energije za izdelavo jedrskega orožja, * generalni direktor IAEA zahteva popolnoma transparentno podajanje podatkov in dokazov, * ponovno zagotavlja vključevanje Sveta guvernerjev v nadaljnje iskanje diplomatske rešitve za iransko jedrsko vprašanje, * priznava, da je rešitev iranskega jedrskega vprašanja ključnega pomena in da prispeva k globalnemu neširjenju jedrskega orožja ter uresničuje cilje o coni brez orožja za množično uničevanje na območju Bližjega vzhoda, * zahteva tudi, da Iran ratificira Dodatni protokol in preuči morebitne posledice v primeru nadaljevanja gradnje reaktorjev.
27. november 2009	Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran oziroma o varovanju jedrskih materialov v Islamski republiki Iran	<ul style="list-style-type: none"> * sklicuje se na vse do sedaj sprejete resolucije s strani IAEA in VS OZN, * IAEA ima pomembno vlogo pri reševanju jedrskega vprašanja, Svet guvernerjev pa pri iskanju diplomatske rešitve iranskega jedrskega vprašanja, * poudari pomen Sporazuma med IAEA, Francijo, Rusijo in Iranom o bogatenju urana v tujini, * poudari resnost posledic v primeru gradnje reaktorja v Kumu, saj bi to zmanjšalo stopnjo zaupanja, * generalni direktor IAEA je večkrat poudaril, da ne more potrditi dejstva, da se točke iranskega programa ne izvajajo samo v miroljubne namene, * zahteva upoštevanje določil Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, * spodbuja Iran, da ratificira Dodatni protokol in deluje v skladu z določili protokola,

		* če iranska stran ne bo sprejela določil te resolucije, je generalni direktor dolžan zadevo predložiti VS OZN.
--	--	---

Vir: IAEA reports and other documents (2010).

Sklepe vseh sprejetih resolucij s strani Sveta guvernerjev IAEA bi lahko strnili v naslednje točke:

- vse resolucije Sveta guvernerjev zahtevajo popolno opustitev vseh dejavnosti, povezanih z bogatenjem urana, na prostovoljni in pravno nezavezujoči podlagi, kot prostovoljen in pravno nezavezujoč ukrep za vzpostavljanje zaupanja, kar mora IAEA preveriti;
- uporaba Dodatnega protokola k Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja, kljub temu, da ga Iran še ni ratificiral;
- upoštevanje obveznosti v skladu z določili varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja o poročanju o jedrskem materialu, njegovi obdelavi in uporabi, kakor tudi o prijavi objektov, kjer je potekala obdelava tega materiala in kjer je bil shranjen;
- poziv Iranu k polnemu sodelovanju z inšpektorji IAEA in k izvajanju ukrepov za preglednost, ki segajo preko formalnih zahtev varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja in dodatnega protokola k Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja ter vključujejo dostop do posameznih oseb in dokumentacije o preskrbi;
- poziv Iranu k premisleku o izgradnji raziskovalnih reaktorjev s težko vodo in o možnosti sprejemanja ukrepov v IAEA v primeru dokončne izgradnje;
- poziv k ratifikaciji Dodatnega protokola k Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja, saj bodo tovrstni ukrepi pripomogli k nadaljnjem razvijanju zaupanja v izključno miroljubno naravo iranskega jedrskega programa;
- poziv k osvežitvi pogovorov v sproščenem ozračju z veliko mero zaupanja med državami in brez groženj in možnega izsiljevanja;
- priznanje, da ima Iran pravico do razvoja jedrskega programa v skladu s 4. členom Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, ki govori o neodtujlivi pravici držav o uporabi jedrske energije v miroljubne namene.

Diplomatske pogovore so spremljali številni vzponi in padci. IAEA je na podlagi

inšpekcijskih nadzorov napisala številna poročila, ki so govorila o nejasnosti in netransparentnosti jedrskega programa. Iran svoje stališče do izvrševanja jedrskega programa in uporabe jedrske energije argumentira s 4. členom Pogodbe o neširjenju jedrske energije in se mu za nobeno ceno ni pripravljen odpovedati. Iranske oblasti se v prihodnje ne nameravajo odpovedati proizvodnji jedrske energije, prav nasprotno, mednarodni skupnosti ob morebitnem zaznavanju globalnega strahu sporočijo, da bodo v prihodnje gradile nove reaktorje, ki so potrebni za proizvodnjo dodatne energije. Iranske oblasti se ne počutijo niti malo ogrožene, ko mednarodna skupnost naznani, da bo uvedla nove sankcije, ki bi ogrozile iransko gospodarstvo.

IAEA od Irana prav tako večkrat zahtevala, naj ratificira Dodatni protokol k Pogodbi o neširjenju jedrskega programa, vendar Iran tega do danes ni izpolnil. Dodatni protokol IAEA namreč dovoljuje večji nadzor nad iranskimi jedrskimi aktivnostmi in zahteva tudi prostovoljno odpoved bogatenju urana, vendar je Iran že večkrat opozoril, da se mu nikoli ne bo odpovedal.

Zaradi ustvarjanja konfliktnih situacij, neupoštevanja navodil IAEA in zaradi morebitnega povečevanja stopnje ogroženosti v mednarodni skupnosti, je IAEA že večkrat opozorila Iran, da bo s sprejetjem resolucije na zasedanju Sveta guvernerjev določila ultimat glede napotitve zadeve pred VS OZN. Mera zaupanja med akterji, ki so vpeti v reševanje vprašanja, se tako le še manjša.

5.3 VS OZN in reševanje iranskega jedrskega vprašanja

VS OZN je organ, ki nadzoruje izvrševanje načel in členov Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja in je hkrati tudi organ, ki ima jasno opredeljeno legitimnost delovanja v mednarodni skupnosti.

VS OZN je leta 2006 na podlagi sedmega poglavja UL ZN sprejel Resolucijo VS OZN št. 1696.⁵³ Za tak korak se je odločil na podlagi resolucije GOV/2006/14, ki jo je sprejel Svet guvernerjev IAEA. IAEA kljub številnim prizadevanjem ni zmogla zagotoviti, da Iran ne proizvaja jedrske energije samo za miroljubne namene, zato je VS OZN sprejel omenjeno resolucijo. Obe resoluciji naj bi prispevali k diplomatski rešitvi iranskega jedrskega vprašanja, saj njuna vsebina poudarja gradnjo zaupanja med ključnimi državami. Obenem predlaga rešitve za določena nerazjasnjena vprašanja glede iranskega jedrskega programa in njegovega izvrševanja ter s tem hkrati spodbuja Iran k ponovnemu zagonu

---

⁵³ Za Resolucijo 1696 je glasovalo 14 držav za in 1 proti – Katar.

pogovorov z mednarodno skupnostjo in k sodelovanju z IAEA pri reševanju vprašanja.

Iran je sprejeto resolucijo zavrnil s pojasnilom, da Iran ne proizvaja jedrskega orožja, pač pa izkorišča jedrsko energijo izključno za miroljubne namene, pri čemer ne ogroža varnosti mednarodne skupnosti in določenih držav, s katerimi je v sporu. Prav tako je uradni Teheran poudaril, da ima Iran po Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja neodtujljivo pravico do izkoriščanja jedrske energije za miroljubne namene in da tega nikakor ter pod nobenim pogojem mednarodne skupnosti ne misli opustiti.

Zaradi vse večjega pritiska ZDA v zvezi z izvajanjem iranskega jedrskega programa je VS OZN 23. decembra 2006 sprejel še eno resolucijo, in sicer Resolucijo št. 1737, ki je uvajala ekonomske sankcije zoper Iran, med drugim tudi prepoved uvoza in izvoza občutljivih jedrskih snovi in zamrznitev finančnih dotokov, ki naj bi podpirali razvoj sistema izdelave jedrskega orožja. Resolucija nalaga Iranu nemuden umik od razvijanja občutljivih jedrskih materialov oziroma prekinitev vseh aktivnosti, povezanih z bogatenjem urana, vključno z deli, ki so znanstvenega ali razvojnega pomena. Nadzor nad umikom naj bi izvajala IAEA.

VS OZN je v omenjeni resoluciji predvidel preproed kakršnekoli dobave jedrskega materiala in opreme, ki naj bi prispevale k procesu bogatenja urana. V ta namen je VS OZN ustanovil tudi novo komisijo, naloga katere je bil nadzor nad izvajanjem z resolucijo predvidenih dejanj in odobritev novih sankcij za tiste, ki se napisanih pravil ne držijo. Njene naloge so med drugim tudi odgovor na kršitve sankcij, pisanje poročil o izvrševanju sankcij in o upoštevanju pravil. VS OZN je menil da bo resolucija prepričala Iran v zaustavitev jedrskega programa in v ponovni začetek pogajanj (Letno poročilo komisije Varnostnemu svetu o izvajanju sankcij 2007).

Predstavnik iranske strani je zavrnil resolucijo z argumentom, da je s to resolucijo Iranu odvzeta pravica do uporabe jedrske energije, ki mu pripada po Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja. Opustitev programa po mnenju uradnega Teherana tako ni najboljša, pač pa je le začasna in nerealna rešitev (Iran Watch 2006).

Prepričanje o dokončni opustitvi iranskega jedrskega programa je bilo vodilo tudi za sprejetje naslednje resolucije VS OZN, in sicer Resolucije 1747.⁵⁴ Z omenjeno resolucijo so bile uvedene sankcije, kot sta prepoved izvoza orožja in zamrznitev dobičkov ter prepoved potovanja za posameznike, ki so sodelovali pri bogatenju urana. V skladu z določili resolucije bi moral Iran brez možnosti podaljšanja popolnoma opustiti vse

---

⁵⁴ Resolucija je bila sprejeta s 14 glasovi za in enim vzdržanim glasom (Katar).

aktivnosti in procese, povezane z bogatenjem urana in izdelavo jedrskega orožja, ter sprejeti nadzor IAEA nad izvajanjem jedrskega programa. Omenjena resolucija je po vsebini dokaj podobna prejšnji, razlikuje se predvsem v bolj diplomatskem pristopu, ki naj bi pripomogel k reševanju vprašanja. V njej je mogoče zaznati več mednarodne volje, ki naj bi pozitivno vplivala na reševanje spora in naj bi spodbujala Iran k odločitvam, ki so v skladu z mednarodnopravnimi pravili. Iran je resolucijo zopet zavrnil, saj je menil, da nekatere države, tudi članice VS OZN, še vedno uživajo določene pravice, ki naj bi bile Iranu z imenjeno resolucijo odvzete. Uradni Teheran je trdil, da je resolucija VS OZN popolnoma nelegalna, neupravičena in nepotrebna akcija zoper miroljubni jedrski program, ki ne predstavlja nikakršne nevarnosti za mednarodno skupnost. Prav tako je bilo poudarjeno, da pristik ne bo vplival na odločitve najvišjih iranskih vodij o spremembi programa ali k celo njegovi ukinitvi (Iran Watch 2007).

VS OZN je 3. marca 2008 na podlagi prejšnjih Resolucij VS OZN št. 1696 (2006), 1737 (2006) in 1747 (2007) sprejel novo resolucijo 1803⁵⁵ z novim sklopom sankcij zoper Iran in z zahtevo po popolni ukinitvi bogatenja urana in prekinitvi projektov v zvezi z ohranjanjem in oživljanjem reaktorjev težke vode.

VS OZN je pozdravil tudi dogovor med Iranom in IAEA, ki velja za enega izmed ključnih korakov pri reševanju iranskega jedrskega vprašanja. V poročilu je bilo zapisano, da je volja Kitajske, Francije, ZDA, Nemčije, Rusije in VB usmerjena v spodbujanje diplomatskih vezi med omenjenimi državami in Iranom ter v spodbujanje dialoga, z namenom iskanja dolgoročnih rešitev, ki bi dovolila širši spekter sodelovanja med državami, *inter alia*, za začetek neposredni dialog med državami.

V primeru, da Iran pokaže določen interes in voljo pri uresničevanju in izvrševanju določil resolucij, namerava VS OZN ukiniti sankcije zoper Iran (Iran Watch 2008a).

Na podlagi 15. septembra 2008 izdanega poročila IAEA, ki je sporočal, da Iran še vedno vztraja pri svojem jedrskem programu, je VS OZN 27. septembra 2008 sprejel novo Resolucijo VS 1835. Resolucija je predvidevala zgodnjo pogajalsko rešitev, ki je osnovana na tako imenovani dvotirni diplomaciji,⁵⁶ ki naj bi Iranu omogočila določene finančne, gospodarske, politične in varnostne priložnosti ter ugodnosti, če bo upošteval določila resolucije (Iran Watch 2008b).

---

⁵⁵ Resolucija je bila sprejeta s 14 glasovi za in enim vzdržanim glasom (Indonezija).

⁵⁶ ang. *two-track diplomacy*

Tabela 3.2: Dokumenti VS OZN o iranskem jedrskem programu

Datum sprejema	Številka in ime resolucije	Vsebina resolucije
31. avgust 2006	Resolucija VS OZN št. 1696, sprejeta v okviru 40. člena VII. poglavja UL ZN	<p>* VS zahteva od Irana, da v roku enega meseca, torej do 31. avgusta 2006, popolnoma zaustavi vse aktivnosti, povezane z proizvodnjo jedrske energije, sicer bodo uvedene diplomatske in ekonomske sankcije;</p> <p>* zahteva tudi popolno sodelovanje z mednarodno skupnostjo in IAEA;</p> <p>* podpira pomembno vlogo IAEA pri nadaljnjem reševanju iranskega jedrskega vprašanja.</p>
23. december 2006	Resolucija VS OZN št. 1737, sprejeta v okviru 41. člena VII. poglavja UL ZN	<p>* zaradi neupoštevanja ukazov VS OZN o popolni opustitvi vseh aktivnosti, povezanih s proizvodnjo jedrske energije, je VS OZN uvedel prepoved uvoza in izvoza jedrskih surovin in zamrznitev finančnih sredstev, ki bi omogočala pospeševanje in rast sistema trgovine z jedrskim orožjem;</p> <p>* od generalnega direktorja IAEA zahteva poročilo o nadaljnjih korakih reševanja iranskega jedrskega vprašanja;</p> <p>* ustanovi nov odbor, naloga katerega je nadzor nad izvrševanjem določil resolucije.</p>
24. marec 2007	Resolucija VS OZN št. 1747, sprejeta v okviru 41. člena VII. poglavja UL ZN	<p>* prepoved izvoza orožja, zamrznitev dobičkov in prepoved potovanja za posameznike, ki sodelujejo pri razvoju bogatenja urana;</p> <p>* zahteva popolno ustavitev jedrskih reaktorjev v Iranu pod nadzorom IAEA;</p> <p>* jedrske aktivnosti Irana so nezakonite, nepotrebne in</p>

		neupravičena dejanja; * Iran mora v roku 60 dni izpolniti zahteve, sicer mu grozijo sankcije po 41. členu UL ZN.
3.marec 2008	Resolucija VS OZN št. 1803, sprejeta v okviru 41. člena VII. poglavja UL ZN	* nov sklop sankcij zoper Iran, vključno s popolno ukinitvijo vseh finančnih stikov z Islamsko republiko Iran; * zahteva popolno ukinitvev bogatenja urana in prekinitev projektov v zvezi z ohranjanjem in oživljanjem reaktorjev težke vode; * poudarja pomembno vlogo Mednarodne agencije pri reševanju spora; * predlaga Iranu upoštevanje resolucije, saj bi se v tem priemru sankcije nemudoma prekinile.
27. september 2008	Resolucija VS OZN št. 1803, sprejeta v sklopu VII. poglavja UL ZN	* predlaga pogajanja z IAEA oziroma s Svetom guvernerjev; * predlaga strategijo dvotirne diplomacije.

Vir:IAEA Resolutions (2010).

5.3.1 Analiza uspešnosti VS OZN pri reševanju iranskega jedrskega

Iransko jedrsko vprašanje je bilo zaradi neupoštevanja določil IAEA in pravil mednarodne skupnosti prvič obravnavano pred VS OZN marca 2006. VS OZN je nato s številnimi resolucijami, skupna točka katerih je zahteva po neširnitvi jedrskega programa in prenehanju bogatenja urana, zoper Iran uvedel ekonomske, finančne potovalne sankcije, ki so vplivale tudi na iransko gospodarstvo in vsesplošno vzdušje v državi. Kljub sankcijam je Iran še naprej izvajal svoj jedrski program. Še več, Iran je mednarodni

skupnosti v intervalih sporočal, da gradi nove objekte in jedrsko infrastrukturo in s tem mnogokrat ujezil mednarodno skupnost.

Resolucije tako, razen ekonomskega pritiska in zmanjšane dotoka tujih investicij v Iran, niso prinesle ugodnih rezultatov, ki so to sprva predvidevale države članice OZN, še zlasti določene stalne članice VS OZN, in sicer Francija, VB in ZDA. Rusija in Kitajska sta bili ob sprejetju resolucij proti Iranu dostikrat zadržani oziroma sta skušali diplomatsko reševati vprašanje. Razlog za njuno zadržanost je predvsem v njunih nacionalnih intereseh, saj obe državi z Iranom povezujejo moče gospodarske vezi.

Iran, kljub opozorilom in sankcijam ne upošteva mnenja mednarodne skupnosti in ne priznava instituta VS OZN, saj meni, da so v njem države, ki imajo jedrski program in proizvajajo tudi jedrsko orožje ter zasledujejo svoje nacionalne interese, vključno s širjenjem moči in vpliva v mednarodni skupnosti, natančneje na Bližnjem vzhodu. Iran ne priznava in ne sprejema sankcij VS OZN predvsem zaradi določil, ki so zapisana v Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja. Določila namreč dopuščajo, da ima vsaka država podpisnica pravico do uporabe jedrskega goriva, vendar v miroljubne namene. Uradni Teheran trdi, da deluje v skadu s Pogodbo in da uporablja jedrsko energijo in bogatenje urana izključno za miroljubne namene. Prav tako trdi, da so bile sankcije VS OZN sprejete na podlagi nacionalnih interesov posameznih držav in zaradi pritiska ZDA in njihovih zaveznic. Iran trdi, da nima jedrskega orožja in da ga v prihodnosti tudi ne potrebuje, kar naj bi bilo zapisano tudi v dokumentih njihovega jedrskega programa.

5.4 EU kot mediator v reševanju iranskega jedrskega vprašanja

»Iran ve, kaj pričakujemo od njega.«

Javier Solana, 12. februar 2007

Evropska unija se je nevarnosti orožij za množično uničevanje zavedala že ob ustvarjanju skupne zunanje in varnostne politike v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja. Teroristični napad na ZDA 11. septembra 2001 in vojna v Iraku pa sta bila pomembna vzroka za oblikovanje varnostne strategije (Kile 2005, 27).

Evropski svet je tako 13. decembra 2003 sprejel prvo Evropsko varnostno strategijo, v kateri so navedena možna orožja za množično uničevanje. Evropska varnostna strategija

presega tritebrno strukturo skupnih evropskih politik, saj identificira grožnje in odzive s področij drugega in tretjega stebra EU. Bistveni del strategije je proaktivno delovanje EU v smeri preprečevanja nastanka kriz in konfliktov. Strategija poudarja tudi dejstvo, da vsaka grožnja s seboj prinese še zahtevno in specifično kombinacijo izvrševanja elementov EU. Širjenje orožja za množično uničevanje in mednarodni terorizem prepoznava kot osrednjo grožnjo evropski varnosti (Prezelj 2005,466).

V strategiji je navedeno tudi, da je potrebno okrepiti varnostnega področja, ki bi temeljil na mednarodnih organizacijah in na nadaljnem razvoju mednarodnega prava v okviru OZN. EU se v Evropski varnostni strategiji zaveže tudi, da bo uresničevala svoje cilje na podlagi političnih, diplomatskih, ekonomskih, vojaških sredstev in razvojne moči Evropski svet isti dan sprejel tudi Strategijo EU proti širjenju orožja za množično uničevanje. Cilj strategije je preprečevanje, odvracanje in odstranjevanje orožja za množično uničevanje. Strategija je sestavljena iz uvoda, v katerem je širjenje orožja za množično uničevanje predstavljeno kot vse večja grožnja mednarodnemu miru in varnosti, in treh poglavij. V prvem poglavju so predstavljeni izzivi in grožnje mednarodni skupnosti, drugo poglavje se osredotoča na odzive držav EU, zadnje poglavje pa vsebuje akcijski načrt v primeru soočenja z orožjem za množično uničevanje.

Omenjeni dokumenti so, vključno s cilji skupne zunanje in varnostne politike ter evropske varnostne politike EU, ključni za nadaljno analizo odnosov med Iranom in EU v procesu reševanja iranskega jedrskega vprašanja. V nadaljevanju najprej analiziram kronološki potek pomembnih dogodkov v odnosih med Iranom in EU glede reševanja iranskega jedrskega vprašanja, nato pa bom na podlagi primarnih dokumentov (glej Tabelo 3.3) ovrednotila diplomatske odnose med Iranom in EU.

Tabela 3.3: Dokumenti EU o iranskem jedrskem programu

Datum sprejema	Naslov dokumenta	Vsebina dokumenta
17. november 2005	Resolucija Evropskega parlamenta o Iranu	Bojkot sovražnega govora iranskega predsednika o izbrisu Izraela s svetovnega zemljevida, podpora sodelovanju in pogovorom glede jedrskega programa, človekovih pravic, boja proti terorizmu in ekonomskega sodelovanja.
19. april 2007	Pravila Evropskega sveta o Iranu	Okrepitev ekonomskih sankcij EU zoper Iran.
23. april 2007	Skupno stališče Evropskega sveta 2007/ 246/CFSP	Implementacija resolucije VS OZN št. 1373, uvedba finančnih in potovalnih sankcij zoper posameznike, ki so osumljeni sodelovanja v razvoju iranskega jedrskega programa.
31. januar 2008	Resolucija Evropskega parlamenta	Razmere v Iranu glede človekovih pravic in jedrskega oboroževanja.
11. marec 2008	Pravila Evropske komisije 219/2008	Zamrznitev sredstev in skladov.
23. junij 2008	Skupno stališče Evropskega sveta 2008/479/CFSP	Seznam oseb, ki finančno sodelujejo pri razvoju jedrskega programa, in okrepitev ekonomskih sankcij zoper njih.
7. avgust 2008	Skupno stališče Evropskega sveta 2008/625/CFSP	Prepoved finančne podpore in trgovanja z Iranom.

Vir: Iran Watch (2009).

Skupne točke strategij, resolucij, pravil in stališč EU, ki se nanašajo na reševanje iranskega jedrskega vprašanja, so naslednje:

- zavzemanje za politiko neširjenja jedrskega orožja;
- uspešno sodelovanje z IAEA na področju boja proti širjenju jedrskega orožja in popolno podpiranje okrepitve njene vlogee;
- zavzemanje za splošno spoštovanje ureditev strožjega nadzora nad izvozom in uvozom nedovoljenih pošiljk;
- zaskrbljenost nad nevarnostimi širjenja morebitnega jedrskega orožja iz iranskega jedrskega programa;
- zavzemanje za izpolnjevanje mednarodnih obveznosti Irana in popolno transparentnost njegovih dejavnosti, povezanih z bogatenjem in predelavo urana in plutonija;
- zavzemanje za reševanje vprašanja brez vojaškega posredovanja;
- poudarjanje pomena sodelovanja z ZDA, Kitajsko, Rusijo in neuvrščeniimi državami, da bi preučili različne možnosti za doseg celovitega sporazuma;
- opozarjanje Irana, da je morebitna sklenitev sporazuma o sodelovanju in trgovini med Iranom in EU v prihodnosti odvisna od občutnega izboljšanja stanja na področju človekovih pravic v Iranu in tudi od popolnega sodelovanja te države z IAEA ter od objektivnih zagotovil glede miroljubne narave njenega jedrskega programa.

5.4.1 Začetna faza pogajanj med Iranom in EU (december 2002–oktober 2003)

Prva pogajanja med EU in Iranom so se začela decembra 2002, in sicer o sklenitvi sporazuma o trgovini in sodelovanju.⁵⁷ Pogovori so potekali v duhu utrjevanja gospodarskih vezi med državami članicami EU in Iranom. Predstavniki obeh strani so potrdili nadaljna pogajanja za leto 2003 (Iran Watch 2002). Konec avgusta 2003 se je Javier Solana sešel s predsednikom Katamijem, s katerim sta govorila o trgovskem sporazumu in tudi o jedrskem programu oziroma o poročilu direktorja IAEA, v katerem je bilo zapisano, da se v zvezi z iranskim jedrskim programom pojavljajo številna nerešena vprašanja, ki jih mora Iran nemudoma rešiti in nanje odgovoriti (Iran Watch 2003).

---

⁵⁷ Ang. *Trade and Cooperation Agreement*.

5.4.2 Druga faza pogajanj med Iranom in EU (oktober 2003–avgust 2005)

Kljub podpisu Pariškega dogovora je IAEA ugotovila, da Iran ne upošteva njegovih določil. EU je od Irana zahtevala, da mora opustiti jedrski program, začeti popolnoma sodelovati z IAEA in priskrbeti vse potrebne podatke o njegovem jedrskem programu, sicer bo IAEA zadevo predložila VS OZN (Sauer 2004, 10). Decembra 2004 je pogajalska skupina določila tri vsebinske točke pogajanj, in sicer prenos jedrske tehnologije, trgovinsko sodelovanja in varnost. Iranska stran je bila prepričana, da se bodo pogajanja zaključila v roku enega meseca, vendar EU tega ni mogla zagotoviti. Konec februarja 2005 je EU prepričala ZDA o novi nagradi (korenčku) za Iran – sprejem v WTO. Nesorazumi in pomanjkanje komunikacije med EU in Iranom, tudi zaradi pritiska ZDA na EU, je Iran zagrozil, da bo nadaljeval z izvajanjem programa. EU je posledično reagirala z izjavo, da se pogajanja ne bodo končala v prvotno predvidenem roku (Sauer 2004, 11). Odnosi so se še dodatno zaostri, ko je bil junija 2005 izvoljen nov predsednik Mahmud Ahmadinedžad. Po izjavi novega predsednika, da ima Iran neodtujljivo pravico do jedrskega programa in da bo še naprej izvajal bogatenje urana, je EU pogajanja nemudoma prekinila (prav tam).

5.4.3 Tretja faza pogajanj med Iranom in EU (avgust 2005–februar 2006)

Zaradi napetih odnosov med Iranom in EU se je slednja odločila, da se bo z Iranom pogajala le v primeru, če bo popolnoma opustil jedrsko bogatenje urana. V decembru 2005 se je začel nov krog pogajanj, ki ni prinesel nobenih rezultatov, saj je Iran še vedno vztrajal pri svojem stališču. Iran je tako prestopil kritično mejo, zato sta bili ZDA in EU odločeni, da bosta zadevo predstavili VS OZN (Sauer 2004, 12).

5.4.4 Četrta faza pogajanj med Iranom in EU (od februarja 2006 dalje)

Zaradi resolucij, ki jih je EU predlagala v VS OZN, je Iran storil prav tisto, s čimer je grozil ves čas – zaustavil je sodelovanje z IAEA in nadaljeval z izvajanjem jedrskega programa. Po pismu iranskega predsednika ameriškemu se je stanje nekoliko umirilo, EU pa je poskušala nadaljevati s pogovori z Iranom. EU je v tistem času tudi uspelo prepričati ZDA, da ponovno vzpostavi diplomatske odnose z Iranom, ki so bili prekinjeni od leta 1979. Prav tako ji je uspelo prepričati ZDA, Kitajsko in Rusijo o skupnem predlogu⁵⁸, ki

---

⁵⁸ Skupni predlog je zajemal pogovore z Iranom na multilateralni ravni. Visoki predstavnik je ob tem dajl, da se bodo sankcije zoper Iran izvajale tudi v primeru zavrnitve Irana. Čeprav roka za odgovor ni bilo postavljenega, pa je mednarodna skupnost upala na odziv Irana vsaj pred srečanjem G-8 junija 2006 v Saint Petersburgu (Sauer 2004, 13).

ga je uradnemu Teheranu 5. junija 2006 predstavil Visoki predstavnik EU za SZVP Javier Solana (Sauer 2004, 12–3). Vendar je Iran predlog zaradi pogojev zavrnil, zato se je v reševanje vprašanja iranskega jedrskega programa ponovno vključil VS OZN, ki je v naslednjih dveh letih izdal še tri nove resolucije (Sauer 2004, 13–4).

5.4.5 Analiza uspešnosti EU kot mediatorja pri reševanju iranskega jedrskega vprašanja

Glavni cilj EU v pogajanjih z Iranom je, da Iran ne proizvaja jedrskega orožja na podlagi bogatenja urana in plutonija. EU želi preprečiti Iranu, da bi bogatil uran ter zaključil obsežen jedrski cikel (Sauer 2004, 16).

Vidni nameni EU so razvidni že iz okvira Strategije Evropske unije proti širjenju orožja za množično uničevanje, v kateri je zapisano, da si bo EU prizadevala preprečevati, odvrniti in odstraniti vse programe, ki bi vključevali orožje za množično uničevanje. Na podlagi omenjene strategije EU popolnoma nadzira svoj uvoz in izvoz dobrin in finančnih sredstev.

Politika in strategija EU je v primeru Irana je naravnana v smeri strategije korenčka in palice. V procesu pogajanj je bilo mogoče opaziti, da je EU Iranu ponudila veliko število nagrad. Le-te so bile pogojene predvsem z iransko opustitvijo jedrskega bogatenja urana, s sodelovanjem z IAEA, zlasti glede transparentnosti namenov in dejanj iranske vlade pri izvrševanju programa ter pri sodelovanju z mednarodnimi inšpektorji. Zaradi neupoštevanja pravil in splošnega neodobranja številnih predlogov EU, je slednja v določenih obdobjih procesa pogajanja postavljala ultimate oziroma zagrozila tudi s pomočjo pri sestavljanju resolucije VS OZN. Nekatere grožnje so bile neposredno povezane tudi s časovnim pritiskom, zlasti, ko je EU po sprejetju resolucije 1696 VS OZN konec julija 2006 določila natanko en mesec, da Iran razčisti nerešena vprašanja in preneha z bogatenjem urana (Sauer 2004, 16 – 17).

Kljub temu lahko rečemo, da je taktika EU pri reševanju iranskega jedrskega vprašanja naravnana na že opisano mehko moč. Prav tako ne moremo mimo dejstva, da je EU trojka v določenih primerih težko prepričala nekatere države članice EU, kot so Italija, Avstrija in Grčija, v izvajanje sankcij zoper Iran, predvsem zaradi tesnega ekonomskega sodelovanja z Iranom (Kile 2005, 131).

Nekoliko prikriti nameni EU v reševanju iranskega jedrskega vprašanja so po mnenju Toche usmerjeni predvsem v vlogo mediatorja, ki se želi s svojimi pogajalskimi sposobnostimi v širši mednarodni skupnosti profilirati kot uspešen pogajalec na

diplomatskem parketu.⁵⁹ Njeni nameni so prav tako pridobiti status v sklopu mednarodne skupnosti in priznanje s strani ZDA (Tocha 2009, 12).

Vlogo EU kot mediatorja in mostu med dvema akterjema, ki že štiri desetletja nimata diplomatskih odnosov, lahko ocenjujemo kot dokaj uspešno. V smislu ocenjevanja pogajalskih taktik in kvalitete pogajanj lahko trdimo, da se je v različnih obdobjih pogajanj izkazala kot uspešen pogajalec, kjub nekaterim preprekam in nestrinjanji z obeh strani. Uspešna je bila tudi pri prepričevanju ZDA, Rusije in Kitajske in pri oblikovanju njihove nove skupne iniciative za Iran. Uspešna je bila tudi pri vzpostavitvi ponovnih pogovorov med obema stranema. Kljub številnim neuspehom pri končnih izidih pogajanj, lahko trdimo, da se je EU izkazala kot uspešen in kredibilen mediator in tudi kot uspešen ohranjevalec koalicije.

---

⁵⁹ EU oziroma Evropska komisija je v času pogajanj sprejela kar nekaj skupnih stališč o iranskem jedrskem orožju, katerih skupna točka je popolna opustitev bogatenja urana in jedrskega programa.

6 SKLEPI

6.1 Verifikacija tez

»*Iranski brezizrazni obraz.*«⁶⁰

Republikanski politik Ed Royce, 12. januar 2009

Diplomska naloga je osnovana na podlagi treh tez in enega delovnega vprašanja, ki se nanašajo na reševanje iranskega jedrskega vprašanja in na uspešnost njegovega reševanja.

Prva teza trdi, da se moč ZDA v boju proti osovraženemu Iranu kaže kot boj za prevlado znotraj mednarodne skupnosti in da želijo ZDA svojo dominantnost ohraniti predvsem na vojaškem, političnem in kulturno-ideološkem področju. Teza se navezuje na razumevanje pomena moči znotraj mednarodne skupnosti, ki sem ga opredelila že v prvem delu diplomske naloge. Lahko trdim, da se moč kljub liberalnim teorijam o vzpostavitvi režima protijedrskega oboževanja ter o ustanovitvi in opredelitvi norm, pravil in standardov obnašanja, ki se nanašajo na pridobivanje jedrskega materiala za miroljubno uporabo ter na omejevanje izdelave jedrskega orožja, še vedno opredeljuje skozi vidik realizma. Države se zaradi nezaupanja in ohranjanja lastnih vitalnih in nacionalnih interesov vključujejo v različne akcije, ki niso nujno vojaške.

Trk zahodnega in vzhodnega sveta se tako kaže v prevladi moči. ZDA kot vodilna svetovna velesila z jedrskim orožjem skuša z uporabo različnih sredstev uveljaviti svojo moč. Ob sebi ima enako misleče zaveznice, ki prav tako posedujejo jedrsko orožje, kot sta na primer VB in Francija, pa tudi Izrael. Državi, ki se ne želita podrediti njihovim zahtevam, sta Iran in Severna Koreja. Busheva administracija je ti dve državi poimenovala državi Osi zla, saj naj bi po mnenju ZDA predstavljali veliko nevarnost mednarodni skupnosti. Tako lahko trdim, z vidika teorije realizma, da želijo ZDA svojo moč uveljaviti z vojaškimi posegi, s pritiskom na države, ki ne upoštevajo njihovih zahtev, z uvajanjem unilateralnih sankcij zoper države, ki ne upoštevajo pravil, in podobno.

Druga teza se glasi, da vloga EU v procesu reševanja iranskega jedrskega vprašanja temelji predvsem na vlogi posrednika, pri čemer EU napram Iranu uporablja mehko moč.

EU se s problematiko iranskega jedrskega programa ukvarja od leta 2002 in je do oktobra 2009 sprejela zajetno število resolucij Evropskega parlamenta in pravil

---

⁶⁰ Ang. *Iran's poker face.*

Evropskega sveta. Cilji EU, ki so zapisani v omenjenih dokumentih, so zavzemanje za neširjenje jedrskega orožja, za popolno opustitev procesa jedrskega bogatenja v Iranu, uspešno oziroma popolno sodelovanje z IAEA in zavzemanje za izpolnjevanje mednarodnih obveznosti Irana glede svojih dejavnosti, povezanih z bogatenjem in predelavo urana.

Strategija EU je kljub številnim različnim interesom in motivom držav članic usmerjena v ohranjanje vloge posrednika med Iranom in ZDA. Ta pristop je diplomatski in skrbno načrtovan. Glavni cilj EU je nadaljevanje pogovorov ne glede na številne nesporazume, do katerih prihaja med procesom pogajanj. Strategija EU pri reševanju iranskega jedrskega vprašanja je osnovana na strategiji korenčka in palice. EU je v procesu pogajanj ponudila veliko število možnih nagrad za nadaljevanje pogovorov, vendar jih je pogojevala z iransko popolno opustitvijo bogatenja urana in s popolnim sodelovanjem z IAEA. Vendar je v procesu pogajanj prišlo do številnih preobratov na iranski strani, predvsem glede neupoštevanja mednarodnih pravil in splošnega neodobravanja predlogov EU s strani uradnega Teherana. V določenih obdobjih procesa pogajanj je EU Iranu postavljala tudi ultimato, ki so bili povezani s časovnim pritiskom. Vendar je EU v primeru nasprotovanja in ovir vedno izbrala taktiko preučevanja, ocenjevanja in nadaljevanja pogovorov, nikakor pa ni želela zaustaviti pogovorov z Iranom. EU se je bila tako pripravljena pogovarjati oziroma pogajati, hkrati pa znala postaviti meje in zagovarjati svoja stališča. EU Iranu dopušča veliko manevrskega prostora za odločitev med sodelovanjem z EU, ZDA in mednarodnimi organizacijami ter neposrednim soočenjem z ZDA, kar je glede na interese preostalih akterjev malo verjetno.

Tretja teza se nanaša na motive Irana za uporabo jedrskega programa. Ti motivi so lahko notranjepolitični, vendar tudi zunanjepolitični.

Skozi diplomsko nalogo sem prišla do ugotovitve, da Iran uporablja svoj jedrski program predvsem zaradi lastnega prepričanja, da mora imeti vodilno vlogo na Bližnjem vzhodu, hkrati se počuti nekoliko ogroženo, predvsem zaradi prisotnosti ameriških sil v njegovi neposredni bližini. Obenem mu program predstavlja politično neodvisnost in varnost pred politiko ZDA in njenih zaveznic. Iran svoj jedrski program uporablja kot vojaško sredstvo, ki naj bi mu omogočilo status velesile na mednarodnem prizorišču, in tudi kot diplomatsko sredstvo, ki ga spretno in včasih tudi manipulativno uporablja v procesu pogajanj. S programom želi ustvariti pritisk na nasprotnike, predvsem v njihovih kritičnih in šibkih točkah. Menim, da nasprotnikove šibke točke izrablja sebi v prid, saj je resnična Ahilova peta v samem Iranu in v njegovi notranjepolitični ureditvi. Iran je namreč

v zadnjih treh desetletjih v močni krizi, ki se kaže tudi v gospodarskih kazalcih, kot so visoka stopnja brezposelnosti, slabšanje ekonomskega položaja in nizek življenjski standard. Ekonomske posledice sankcij VS OZN le še dodatno slabijo že tako neuspešno gospodarstvo.

Delovno vprašanje, ki sem si ga zastavila, je povezano z uspešnostjo oziroma neuspešnostjo mednarodnih akterjev, ki so vpeti v reševanje iranskega jedrskega vprašanja. Zanimalo me je, ali je kateri izmed posrednikov, kot so EU, IAEA in VS OZN, dovolj uspešen, da bi rešil sporno vprašanja in v kolikšni meri je Iran pripravljen popustiti zahtevam mednarodne skupnosti?

Menim, da je uspešnost oziroma neuspešnost možno preučevati in dokončno določiti šele po dokončnem procesu pogajanj, ki so zaključena natanko takrat, ko so vsa vprašanja rešena. Vendar pogajanja med akterji po vsej verjetnosti še kar nekaj časa ne bodo zaključena, zato je potrebna vmesna analiza uspešnosti tistih delov pogajanj, ki so se odvijala do oktobra 2009.

V vseh letih pogajanj je bilo mogoče zaznati številne vzpone in padce v procesu pogajanj, tako na iranski strani, kot tudi na strani ZDA, EU in IAEA. Sprte strani so v določenih časovnih točkah prišle do skorajšnjega skupnega stališča, vendar je Iran dostikrat zavrnil predloge, saj je mnenja, da mu pravica do pridobivanja jedrske energije za miroljubne namene ne more biti odvzeta, saj je zapisana v Pogodbi za neširjenje jedrskega orožja, pogodbenica katere je tudi sam. Iran se je ves čas skliceval na določila Pogodbe in zavračal stališča IAEA, da proizvaja jedrsko orožje.

Do danes ni bilo mogoče popolnoma potrditi, da Iran razvija jedrsko orožje. Vsebina jedrskega programa, netransparentnost dokumentov o jedrskem bogatenju urana in o gradnji novih jedrskih objektov ter sumljivi testni poskusi vodijo do nezaupanja med akterji, ki sodelujejo v procesu pogajanj in odločanja glede iranskega jedrskega programa. Vendar je potrebno poudariti, da morajo biti akterji izjemno previdni, saj se lahko Iran že v naslednjem trenutku odloči, da bo odstopil od Pogodbe za neširjenje jedrskega orožja in se tako pognal v izolacijo in izsiljevanje. Mednarodna skupnost mora biti prav tako previdna, da se ne ujame v past napak politike, ki jo izvaja VS OZN. Iranci se namreč, kljub nasprotovanju notranji politiki pod vodstvom iranskega predsednika Mahmuda Ahmadinedžada, počutijo ogrožene s strani ZDA in njihove politike do njihove države, zato še bolj spodbujajo in odkrito odobravajo vsebino jedrskega programa in bogatenje urana v Iranu, ki naj bi imela moč legitimnega zastraševanja in hkrati legitimne obrambe. Zunanja grožnja bi tako poenotila razburjeno opozicijo, nevtralizirala notranjepolitične

težave in zedinila iransko ljudstvo z vrhovnim voditeljem na čelu. Sankcije in negativna propaganda zoper Iran dodatno krepijo položaj in moč iranskega predsednika Ahmadinedžada.

Z vidika diplomatskega reševanja iranskega jedrskega vprašanja s strani EU bi lahko dejali, da je EU nedvomno vložila velik vložek in veliko časa v proces pogajanj z Iranom. Kljub vsem kritikam diplomacije EU ji je uspelo ohraniti enotno evropsko stališče do iranskega jedrskega programa in upočasniti razvoj jedrske tehnologije v Iranu, ki bi bil brez posredovanja EU lahko hitrejši. Prav tako je velik uspeh EU tudi to, da se Iran še vedno drži pravil Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, kljub temu da je že večkrat zagrozil, da bo od Pogodbe odstopil. EU je pripomogla tudi k obstoju mednarodne koalicije in hkrati premaknila ameriško diplomacijo z mrtve točke ter jo spodbudila k sodelovanju in podpori lastni diplomaciji pri reševanju iranskega jedrskega vprašanja.

Reševanje iranskega jedrskega vprašanja bi lahko označili kot igro pokra na diplomatskem parketu.

Iranski predsednik Ahmadinedžad je pred petimi leti v igro vstopil kot nov igralec, ki v rokah drži iranske karte. Pri igri ga hkrati vodi nacionalni ponos, zato igra izjemno preračunljivo oziroma taktično igro, preostalim igralcem pa daje vtis večne žrtve, ki je za svoj cilj oziroma zmago pripravljena narediti prav vse. V primeru izenačitve stave oziroma v primeru podajanja predloga o možni rešitvi, iranski predsednik vedno znova zviša stavo na podlagi razkritja novice o novih gradnjah jedrskih objektov v Iranu in s tem poskuša prepričati nasprotnike, da ima v rokah najboljšo možno kombinacijo.

Na drugi strani pogajalske mize sedi ameriški predsednik, ki je prav tako nov igralec v igri. od svojega prehodnika je podedoval izjemno šibko kombinacijo kart, prav tako ga pestijo tudi druge težave, zlasti vojni v Iraku in v Afganistanu, ki njegovo pozicijo še dodatno slabita. Tako se ZDA zanašajo na druge igralce, ki imajo v rokah dobre kombinacije kart, vendar ne najboljših. ZDA pričakuje, da bodo preostali akterji delovali v skupnem interesu in tako zaigrali razsodnika igre. Že nekaj časa preostali akterji, kot so IAEA, EU in VS OZN, namreč taktično preizkušajo moč Irana in stavijo na višje karte, predvsem z novimi predlogi, ki bi rešili igro z uporabo miroljubnih sredstev reševanja sporov. Hkrati opozarjajo Iran, da je boljše položiti stavo in končati igro, kot nenehno zviševanje stave, saj bi to povzročilo še večje nesporazume med akterji. Vendar Iran pritisku mednarodne skupnosti nikakor ne želi popustiti, četudi se igra zanj ne bi končala dobro. Čigava je torej naslednja poteza?

7 LITERATURA

- 1 Abrahamian, Ervand. 1982. *Iran Between Two Revolutions*. New Jersey: Princeton University Press.
- 2 Acronym Reports. 2000. *The Non-Proliferation Treaty: Challenging Times*. Dostopno prek: <http://www.acronym.org.uk/acrorep/a13exec.htm> (16. september 2009).
- 3 *Afriška pogodba o območju brez jedrskega orožja – African Nuclear-Free Zone Treaty or Pelindaba Treaty*. 1996. Dostopno prek: <http://disarmament.un.org/TreatyStatus.nsf/44e6eeabc9436b78852568770078d9c0/2e6aeb0aa73f6613852568770079dda1?OpenDocument> (9. november 2009).
- 4 Al Jazeera. 2009. *The Iranian Political System*. Dostopno prek: <http://english.aljazeera.net/news/middleeast/2009/06/200961111422655588.html> (04. januar 2010).
- 5 Agencija Republike Slovenije za okolje. 2008. *Katalog podatkovnih virov*. Dostopno prek: http://kpv.arso.gov.si/index_html/Gemet_search/Gemet_report/report_gemet_term?ID_CONCEPT=6346&L1=302&L2=94 (12. september 2009).
- 6 Avramov, S. in Milenko Kreča. 1983. *Međunarodno javno pravo, novo izmenjeno i dopunjeno izdanje*. Beograd: Savremena administracija.
- 7 Bailey, Kathleen C. 1993. *Strengthening Nuclear Nonproliferation*. San Francisco: Westview Press.
- 8 Baldwin, David A. 2005. Power and International Relations. V *Handbook of International Relations*, ur. Walter Clarsnaes, Beth A. Simmons in Thomas Risse-Kappen, 177–91. London: SAGE.
- 9 Barsamian, David. 2007. *Targeting Iran*. New York: New York University.
- 10 Batora, Jozef. 2003. Does the European Union Transform the Institution of Diplomacy? V *Clingendael Discussion Papers in diplomacy*, ur. Spencer Mawby, 87. Den Haag: Netherlands Institute of International Relations Clingendael. Dostopno prek: http://www.clingendael.nl/publications/2003/20030700_cli_paper_dip_issue87.pdf (2. marec 2009).
- 11 Baylis, John, Steve Smith in Patricia Owens, ur. 2007. *Globalizacija svetovne politike*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- 12 Beeman, William. 2005. *The Great Satan vs. the Mad Mullahs: How the United States and Iran demonize each other*. Westport CT: Greenwood Publishing Group.
- 13 Benko, Vladimir. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: FDV.
- 14 --- 1998. Mesto in funkcija diplomacije v razvoju mednarodne skupnosti. V *Diplomacija in Slovenci: zbornik tekstov o diplomaciji in o prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*, ur. Milan Jazbec, 39–58. Celovec: Založba Drava.
- 15 Berridge, Geoff. 2006. *Diplomacy: theory and practice*. New York: Palgrave Macmillan.
- 16 Bobbio, Norberto. 1991. Politica. V *Il Dizionario di politica*, ur. Norberto Bobbio, Nicola Matteucci in Gianfranco Pasquino, 66–7. Torino: Utet Libreria.
- 17 Bohte, Borut in Vasilika Sancin. 2006. *Diplomatsko in konzularno pravo*. Ljubljana: Cankarjeva založba in Pravna fakulteta.
- 18 Brzezinski, Zbigniew, Robert Michael Gates in Suzanne Maloney. 2004. *Iran: Time for a new approach : report of an independent task force sponsored by the Council on Foreign Relations*. New York: Council on Foreign Relations. Dostopno prek: <http://books.google.com/books?id=4-ENPKqXS2gC&printsec=frontcover&hl=sl> (1. maj 2009).
- 19 Brglez, Milan. 1998. Kodifikacija sodobnega diplomatskega prava V *Diplomacija in Slovenci: zbornik tekstov o diplomaciji in o prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso*, ur. Milan Jazbec, 59–88. Celovec: Založba Drava.
- 20 Bunn, George. 2007. Nuclear safeguards – How far can inspectors go? *IAEA Bulletin* 48(2). Dostopno prek: <http://www.iaea.org/Publications/Magazines/Bulletin/Bull482/pdfs/13GBunn.pdf> (25. september 2009).
- 21 Byman, Daniel in Shahram Chubin. 2001. *Iran's Security Policy in the Post-revolutionary Era*. Santa Monica: National Defense Research Institute, Rand Corporation. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=moJ_K0RU-gYC&printsec=frontcover&hl=sl#PPA14,M1 (3. maj 2009).
- 22 Cirincione, Joseph. 2008. *Bomb Scare: The History and Future of Nuclear Weapons*. New York: Columbia University Press.
- 23 Clegg, Stewart. 1979. *The Theory of Power and Organization*. London: Routledge.
- 24 Cowen Karp, Regina. 1991. *Security with nuclear weapons?: Different perspectives on national security*. New York: Oxford University Press. Dostopno

- prek: <http://books.google.com/books?id=zsJZqRhObqYC&printsec=frontcover&hl=sl> (15. april 2009).
- 25 Cronini, Patrick. 2008. *Double Trouble: Iran and North Korea as Challenges to International Security*. Santa Barbara: Greenwood Publishing Group.
- 26 Daalder, Ivo H. in Nicole Gnesotto. 2006. *Crescent of crisis: U.S.-European strategy for the greater Middle East*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.
- 27 Della Porta, Donatela. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia
- 28 Diehl, Sarah J. in James Clay Moltz. 2008. *Nuclear weapons and nonproliferation: a reference handbook*. Santa Barbara: ABC Clio Inc. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=3PN-NEfl_U0C&pg=PA78&dq=diehl+2007&hl=sl#v=onepage&q=diehl%202007&f=false (15. avgust 2009).
- 29 *Dnevnik.si*. 2009. Barack Obama za nov začetek v odnosih med ZDA in muslimani, (4. junij). Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/1042271974> (19. september 2009).
- 30 *Dodatni protokol k Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja – Model Protocol Additional to the Agreements between States and International Atomic Energy Agency for the Applications of Safeguards*. 1997. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/1997/infcirc540c.pdf> (18. september 2009).
- 31 *Dodatni protokol k Sporazumu med državami in Mednarodno agencijo za jedrsko energijo – Model Protocol Additional to the Agreements between States and the International Atomic Energy Agency (IAEA) for the Applications of Safeguards*. 1997. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/1997/infcirc540c.pdf> (27. april 2009).
- 32 Društvo jedrskih strokovnjakov Slovenije. 2005. *Pojmovnik jedrske tehnike in varstva pred sevanji*. Dostopno prek: <http://www.djs.si/pojmovnik/> (15. september 2009).
- 33 Društvo za Združene narode za Slovenijo. 2009. *Združeni narodi na trideset načinov izboljšujejo svet*. Dostopno prek: <http://www.unaslovenia.org/book/export/html/499> (15. september 2009).

- 34 *Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih - Vienna Convention on Diplomatic Relations*. 1964. Dostopno prek: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (15. februar 2009).
- 35 *Dunajska konvencija o konzularnih odnosih – Vienna Convention on Consular Relations*. 1967. Dostopno prek: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf (15. februar 2009).
- 36 *Dunajska konvencija o predstavljanju držav njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja – Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations*. 1986. Dostopno prek: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf (9. november 2009).
- 37 Dunne, Tim, Milja Kurki in Steve Smith, ur. 2007. *International Relations Theories: Discipline in Diversity*. Oxford: Oxford University Press.
- 38 *Evropska varnostna strategija – European Defense Strategy*. 2003. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIISL.pdf> (9. november 2009).
- 39 Farber, David R. 2005. *Taken hostage: the Iran hostage crisis and America's first encounter with radical Islam*. Oxfordshire: Princeton University Press. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=wOc-SCVsfJAC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false (2. november 2009).
- 40 Fayazmanesh, Susan. 2008. *The United States and Iran: Sanctions, Wars and the Policy of Dual Containment*. New York: Routledge.
- 41 Feltham, Ralph George. 1993. *Diplomatic Handbook*. New York: Longman.
- 42 Flis, Drago. 1979. Revolucija ali samo družbeni pretresi. *Teorija in praksa* 16 (3): 403–12.
- 43 Frey, Frederick. 1989. The Location and measurement of Power: A Critical Analysis. V *Handbook of International Relations*, ur. Walter Clarsnaes, Beth A. Simmons in Thomas Risse-Kappen, 177–91. London: SAGE.
- 44 Gardner, Hall. 2007. *American Global Strategy and the 'War on Terrorism'*. London: Ashgate Publishing, Ltd. Dostopno prek: <http://books.google.com/books?id=BmSpjdDTSnYC&printsec=frontcover&hl=sl> (01. maj 2009).

- 45 Gieling, Saskia. 2006. *Iran-Iraq War*. Dostopno prek: <http://www.iranica.com/newsite/articlenavigation/index.isc> (18. september 2009).
- 46 Goldstein, Joshua. 2003. *International Relations*. New York: Longman.
- 47 Hamilton, Keith in Richard Langhorne. 1995. *The Practice of Diplomacy. Evolution, Theory and Administration*. London in New York: Routledge.
- 48 Hoenig, Milton. 2008. *The New Iranian Leadership Ahmadinejad, Terrorism, Nuclear Ambition, and the Middle East*. Westport: Greenwood Publishing Group. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=_ac30INKAu4C&hl=sl&source=gbs_navlinks_s (25. oktober 2009).
- 49 Howard, Roger. 2007. *Iran Oil – The new Middle East Challenge to America*. London: I.B. Tauris & Co. Ltd.
- 50 IAEA. 1997. *IAEA Bulletin Then&Now*. Dunaj: IAEA Library. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/Publications/Magazines/Bulletin/Bull393/bull393opt.pdf> (25. september 2009).
- 51 Iran Focus. 2005. *Iran's Foreign Minister blasts U.S. "nuclear apartheid"*. Dostopno prek: <http://www.iranfocus.com/en/nuclear/iran-s-foreign-minister-blasts-u.s.-nuclear-apartheid-05028.html> (20. december 2009).
- 52 --- 2003. *Iran Signs Additional Protocol on Nuclear Safeguards*. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/NewsCenter/News/2003/iranap20031218.html> (18. september 2009).
- 53 Iran Watch. 2002. *EU Presidency and Commission Joint Press Release on the Opening of the Negotiations with Iran*. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/EU/eu-tradenegotiations-121202.pdf> (21. september 2009).
- 54 --- 2003. *Summary of the Statement of Javier Solana, EU High Representative of CFSP at a Press Conference in Teheran*. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/EU/eu-council-solana-083003.pdf> (20. september 2009).
- 55 --- 2006. *Summary of UN Security Council 5612nd Meeting: Security Council imposes sanctions on Iran for failure to halt uranium enrichment, unanimously adopting resolution 1737*. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/UNSC/unsc-summary-resolution1737-122306.htm> (20. september 2009).

- 56 ---. 2007. *Summary of UN Security Council 5647th meeting: security Council toughens sanctions against Iran, adds arms embargo, with unanimous adoption of Resolution 1747.* Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/UNSC/unsc-summary-resolution1747-032407.htm> (20. september 2009).
- 57 --- 2008a. *Summary of UN Security Council 5848th meeting: security Council tightens restrictions on Iran's proliferation-sensitive nuclear activities, increases vigilance over iranian banks, has states inspect cargo, with adoption of Resolution 1803.* Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/UNSC/unsc-summary-res1803-030308.htm> (20. september 2009).
- 58 --- 2008b. *UN Security Council reaffirms earlier resolutions on Iran's uranium enrichment, call on country to comply with obligations »fully and without delay« - Resolution 1835 (2008) adopted unianimously.* Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/UNSC/unsc-meetingsummary-092708.htm> (20. september 2009).
- 59 --- 2009. *European Union Reports and other Documents.* Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/EU/> (12. november 2009).
- 60 Istenič, Radko, Igor Jenčič in Melita Lenošek, ur. 2005. *Mala enciklopedija jedrske energije.* Ljubljana: Institut Jožef Stefan, Izobraževalni center za jedrsko tehnologijo. Dostopno prek: <http://www.icjt.org/tech/meje/meje%20cela.pdf> (11. september 2009).
- 61 *Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran – Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran.* 2003. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/IAEA/iaea-iranresolution-091203.pdf> (30. november 2009).
- 62 *Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran – Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran.* 2004. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/IAEA/iaea-iranresolution-112904.pdf> (30. november 2009).
- 63 *Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran – Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the*

- Islamic Republic of Iran*. 2005a. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/IAEA/iaea-iranresolution-2005-64-081105.pdf> (30. november 2009).
- 64 *Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran – Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran*. 2005b. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/IAEA/iaea-iranresolution-092405.pdf> (30. november 2009).
- 65 *Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja v Islamski republiki Iran – Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran*. 2006. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/IAEA/iaea-iranresolution-020406.pdf> (30. november 2009).
- 66 *Izvajanje varnostnega sporazuma Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja in primerni ukrepi Resolucij Varnostnega sveta OZN 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) in 1835 (2008) v Islamski republiki Iran – Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran*. 2009. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2009/gov2009-82.pdf> (30. november 2009).
- 67 Jackson, Robert in Georg Sorensen. 2007. *Introduction to international relations: theories and approaches*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=S-aR9X7llXgC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false (15. avgust 2009).
- 68 Janković, Branimir. 1988. *Diplomatija. Savrenemi sistem*. Beograd: Naučna knjiga.
- 69 Johnson, Rebecca. 2005a. *The 2005 NPT Conference in Crisis: Risks and Opportunities*. Dostopno prek: <http://www.acronym.org.uk/dd/dd79/79npt.htm> (16. september 2009).
- 70 --- 2005b. *The miserable failure of the NPT to contain the nuclear spectre*. Dostopno prek: <http://www.acronym.org.uk/npt/05rep02.htm> (16. september 2009).

- 71 Karsh, Efraim. 2002. *The Iran-Iraq War, 1980-1988*. Wellingborough: Osprey Publishing. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=uaLNr45HmKAC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s (15. april 2009).
- 72 Kayrouz, Anthony in Hanadi Kayrouz. 2007. *Nuclear Iran: A Prelude to WW III*. New York: AuthorHouse.
- 73 Keane, Michael. 2005. *Dictionary of modern strategy and tactics*. Annapolis: Naval Institute Press.
- 74 Keddie, Nikki in Richard Yadd. 2006. *Modern Iran: Roots and Results of Revolution*. Yale: Yale University Press. Dostopna prek: http://books.google.com/books?id=tTqPdDNgfYoC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s (20. junij 2009).
- 75 Kile, Shannon N. 2005. *Europe and Iran: Perspectives on Non-proliferation*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute. Dostopno prek: <http://books.google.com/books?id=3UUIIdGq8V6cC&printsec=frontcover&hl=sl> (27. april 2009).
- 76 Koch, Andrew in Jeanette Wolf. 1998. *Iran's Nuclear Facilities: a Profile*. Washington: Center for Nonproliferation Studies. Dostopno prek: <http://cns.miis.edu/reports/pdfs/iranrpt.pdf> (18. september 2009).
- 77 Kocjan - Barle M. in Drago Bajt, ur. 2004. *Slovenski veliki leksikon: H-O*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- 78 *Konvencija o fizičnem nadzoru nad jedrskim materialom – Convention on Physical Protection of Nuclear Material*. 1987. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/Others/inf274r1.shtml> (9. november 2009).
- 79 Kustec Lipicer, Simona. 2006. *Poseganje države v civilno družbo: Javnopolitična perspektiva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 80 --- 2009. *Vrednotenje javnih politik*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 81 Lasswell, Harold Dweight. 1997. *Essays on the Garrison State*. New Jersey: Transaction Publisher. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=TWJw2nH_dEC&printsec=frontcover&hl=sl (6. junij 2009).
- 82 *Letno poročilo komisije o izvajanju sankcij – Letter dated 31 December 2007 from the Chairman of the SC Committee established pursuant to Resolution 1737 (2006)*. 2007. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/>

- international/UNSC/unsc-committeeannualreport-123107.pdf (20. september 2009).
- 83 Library of Congress 1987a. *Country Studies – Iran. Governments and Politics*. Dostopno prek: [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+ir0008\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+ir0008)) (4. januar 2010).
- 84 --- 1987b. *Country Studies – Iran. The Presidency*. Dostopno prek: [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+ir0128\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+ir0128)) (4. januar 2010).
- 85 Lubi, Darko. 1999. *Jedrsko širjenje po hladni vojni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 86 Maleki, Nima. 2009. *Politics and Critical Thought*. Dostopno prek: http://images.google.si/imgres?imgurl=http://positivity.files.wordpress.com/2009/05/iran_gov_power_structuresvg.png&imgrefurl=http://positivity.wordpress.com/200/05/30/iranspoliticalsystem/&usg=__e_zlawv893Vqw6RXsE9Eix5DdY=&h=419&w=800&sz=67&hl=sl&start=9&sig2=mYJnzmjsBsbC6_QeKlBag&um=1&tbnid=o1v2nzW5WD85QM:&tbnh=75&tbnw=143&prev=/images%3Fq%3Diranian%2Bpolitical%2Bsystem%26hl%3Dsl%26sa%3DG%26um%3D1&ei=N7BIS7mxAZyK_AaYsZD2AQ (5. januar 2010).
- 87 Malešič, Marjan. 1991. *Civilna obramba sodobnih držav*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
- 88 Mednarodna agencija za jedrsko energijo. 2009. *O Mednarodni agenciji za jedrsko energijo – About IAEA*. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/About/index.html> (30. november 2009).
- 89 Mednarodna agencija za jedrsko energijo. 2006. *Resolucija GOV/2006/14*, sprejeta 4. februarja 2006. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2006/gov2006-14.pdf> (19. september 2009).
- 90 *Mednarodna konvencija o odpravi dejanj jedrskega terorizma – International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism*. 2007. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/icsant.htm> (9. november 2009).
- 91 Merritt, Richard L. in Dina A. Zinnes. 1988. Validity of Power Indices. *International Interactions* 14 (3): 141–51.
- 92 Moin, Baqer. 1999. *Khomeini: life of the Ayatollah*. New York: I.B.Tauris. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=b2OL9IEXaAgC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s (20. junij 2009).

- 93 Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodi: Borba za moč in mir*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- 94 Nicholson, Harold. 1988. *Diplomacy*. Washington D.C.: Georgetown University.
- 95 Nick, Stanko. 1997. *Diplomacija: metode i tehnike*. Zagreb: Barbat.
- 96 Nobelprize. 2008. *Dag Hammarskjöld Biography*. Dostopno prek: http://nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1961/hammarskjold-bio.html (11. september 2009).
- 97 Nuclear Energy Agency. 2008. *Nuclear Energy Outlook 2008*. Pariz: OECD Publishing. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=gFRDVOmZ1FoC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false (9. november 2009).
- 98 --- 2009. *The Nuclear Energy Agency*. Dostopno prek: <http://www.nea.fr/html/nea/flyeren.html> (10. november 2009).
- 99 Nuclear Threat Initiative. 2009a. *Iran – Nuclear overview*. Dostopno prek: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/ (19. september 2009).
- 100 --- 2009b. *Iran Nuclear Sites*. Dostopno prek: http://www.nti.org/e_research/profiles_pdfs/Iran/iran_nuclear_sites.pdf (18. september 2009).
- 101 --- 2009c. *Nuclear Chronology – Year 1986*. Dostopno prek: http://nuclearthreatinitiative.org/e_research/profiles/Iran/1825_1856.html (18. september 2009).
- 102 --- 2009d. *Nuclear Chronology – Year 2005*. Dostopno prek: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/1825_4968.html (19. september 2009).
- 103 --- 2009e. *Nuclear Chronology – Year 2006*. Dostopno prek: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/1825_6279.html (19. september 2009).
- 104 --- 2009f. *Nuclear Chronology – Year 2007*. Dostopno prek: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/1825_6349.html (19. september 2009).
- 105 --- 2009g. *Nuclear Chronology – Year 2008*. Dostopno prek: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/chronology_2008.html (19. september 2009).

- 106 --- 2009h. *Nuclear Chronology – Year 2009*. Dostopno prek: http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/chronology_2009.html (19. september 2009).
- 107 --- 2009i. *The Tlatelolco Treaty*. Dostopno prek: http://www.nti.org/e_research/official_docs/inventory/pdfs/tlat.pdf (27. april 2009).
- 108 Nuklearna elektrarna Krško 2009a. *Obogatitev urana*. Dostopno prek: http://www.nek.si/sl/o_jedrski_tehnologiji/jedrsko_gorivo/obogatitev_urana/ (12. september 2009).
- 109 --- 2009b. *Izdelava tabletk in gorivnih elementov*. Dostopno prek: http://www.nek.si/sl/o_jedrski_tehnologiji/jedrsko_gorivo/izdelava_tabletk_in_gorivnih_elementov/ (12. september 2009).
- 110 Nye, Joseph Jr. 1990. *Soft power: the means to success in world politics*. Michigan: Public Affairs.
- 111 *Pariški sporazum - Communication dates 26 November 2004 recieved from the permanent representatives of France, Germany, the Islamic Republic of Iran and the United Kingdom concerning the agreeent signed in Paris on 15 November 2004 – Paris Agreement*. 2004. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/2004/infcirc637.pdf> (16.junij 2009).
- 112 Parsi, Trita. 2007. *Treacherous alliance: the secret dealings of Israel, Iran, and the United States*. Yale: Yale University Press. Dostopno prek: <http://books.google.com/books?id=dLddQVmf4C&printsec=frontcover&hl=sl> (03. maj 2009).
- 113 Paul, T. V. 2000. *Power versus prudence: why nations forgo nuclear weapons*. Montreal: Centre d'études des politiques étrangères et de sécurité McGill-Queen's Press – MQUP.
- 114 Petrovski, Vladimir. 1998. Diplomacy as an instrument of good governance. V *Modern Diplomacy*, ur. Jovan Kurbalija. Malta: Mediterranean Academy of Diplomatic studies, University of Malta. Dostopno prek: http://www.diplomacy.edu/Books/mdiplomacy_book/petrovski/regular/petrovski-7.htm (13. marec 2009).

- 115 *Pogodba o brezjedrskem območju v Južnem Pacifiku – South Pacific Nuclear-Free Zone Treaty or Rarotonga Treaty*. 1986. Dostopno prek: <http://www.armscontrol.org/documents/rarotonga> (9. november 2009).
- 116 *Pogodba o prepovedi jedrskega orožja v Latinski Ameriki in Karibih – The Treaty of Tlatelolco*. 1967. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Treaties//tlatelolco.html> (27. april 2009).
- 117 *Pogodba o območju brez jedrskega orožja v Jugovzhodni Aziji – Treaty on the Sout East Asia Nuclear-Free Zone or Bangkok Treaty*. 1997. Dostopno prek: <http://disarmament.un.org/TreatyStatus.nsf/44e6eeabc9436b78852568770078d9c0/3d4956d9383d92d0852568770079dda0?OpenDocument> (9. november 2009).
- 118 *Pogodba o celoviti prepovedi jedrskih poskusov – Comprehensive Test Ban Treaty*. 1996. Dostopno prek: http://www.ctbto.org/fileadmin/content/treaty/treaty_text.pdf (15. september 2009).
- 119 *Pogodba o območju brez jedrskega orožja v Srednji Aziji – Central Asian Nuclear Weapon – Free Zone*. 2007. Dostopno prek: <http://disarmament.un.org/TreatyStatus.nsf/44e6eeabc9436b78852568770078d9c0/c851f154c73c8837852572f8005597f1?OpenDocument> (9. november 2009).
- 120 Poneman, Daniel. 1982. *Nuclear Power in the Developing World*. London: George Allen & Unwin.
- 121 *Pravila Evropskega sveta 423/2007 – Council Regulation 423/2007*. 2007. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/EU/eu-council-regulation4232007-041907.pdf> (25. september 2009).
- 122 *Pravila Evropskega sveta 219/2009 – Council regulation 219/2008*. 2008. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/EU/eu-commissionregulation2192008-031108.pdf> (25. september 2009).
- 123 Preez, du Jean. 2003. *Nuclear Non– Proliferation Treaty: A Regime in Need of Intensive Care*. New York: Center for Nonproliferation Studies.
- 124 Prezelj, Iztok. 2005. Skupna evropska varnostna in obrambna politika: dosežki, izzivi in dileme v luči učinkovitega kriznega menedžmenta. V *Slovenija in EU: Zmožnosti in priložnosti*, ur. Miro Haček, Drago Zajc, 463–87. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- 125 Rajae, Farhang. 1997. *Iranian perspectives on the Iran-Iraq war*. Gainseville: University Press of Florida. Dostopno prek:

- http://books.google.com/books?id=BABAZqVgfq0C&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s (25. junij 2009).
- 126 Ratković, Branislav. in Petar Petrović, ur. 1981. *Vojni leksikon*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
- 127 Rauf, Tariq. 1999. *Successes of the Nuclear Non-Proliferation Regime*, 8. oktober. Dostopno prek: <http://cns.miis.edu/pubs/ionp/iaea.htm> (9. november 2009).
- 128 *Resolucija Evropskega parlamenta o Iranu – European Parliament resolution on Iran*. 2005. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/EU/eu-parliament-iranresolution-111705.htm> (25. september 2009).
- 129 *Resolucija Evropskega parlamenta o Iranu - European Resolution on Iran*. 2008. Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/ta/p6_ta-prov\(2008\)0031_/P6_TA-PROV\(2008\)0031_sl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/ta/p6_ta-prov(2008)0031_/P6_TA-PROV(2008)0031_sl.pdf) (20. december 2009).
- 130 The 2005 Review Conference of the Parties on the NPT 2005. 2005. Dostopno prek: <http://www.un.org/events/npt2005/> (16. september 2009).
- 131 RTVSLO.si. 2004. Iran: Svet varuhov zavrnil reformo, (24. januar). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/iran-svet-varuhov-zavrnil-reformo/14867> (15. september 2009).
- 132 --- 2009a. Obama hvali pogum iranskih protestnikov, (26. junij). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/obama-hvali-pogum-iranskih-protestnikov/> 206186 (19. september 2009).
- 133 --- 2009b. ZN: Iran pozna skrivnost atomske bombe, (20. september). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/zn-iran-pozna-skrivnost-atomske-bombe/> 212744 (20. december 2009).
- 134 --- 2009c. Iran preizkusil rakete šahab 3, (28. september). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/iran-preizkusil-rakete-sahab-3/213313> (20. december 2009).
- 135 --- 2009d. Iran - dežela tisoč in ene (nasilne) zgodbe, (27. junij). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/iran-dezela-tisoc-in-ene-nasilne-zgodbe/206170> (19. september 2009).
- 136 --- 2009e. G8 graja nasilje v Iranu, ostrejše obsodbe ni, (26. junij). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/g8-graja-nasilje-v-iranu-ostrejse-obsodbe-ni/206181> (20. december 2009).

- 137 --- 2009f. Iran privolil v inšpekcije, vztraja pri svojih pravicah, (1. oktober). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/iran-privolil-v-inspekcije-vztraja-pri-svojih-pravicah/213572> (20. december 2009).
- 138 Russet, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: FDV.
- 139 Samore, Gary. 2005. *Iran's Strategic Weapons Programmes*. London: Taylor & Francis. Dostopno prek: <http://books.google.com/books?id=jqwSWaS-V4C&printsec=frontcover&hl=sl> (9. februar 2009).
- 140 Sauer, Tom. 2007. *Coercive Diplomacy by the EU: The case of Iran*. Antwerp: Netherlands Institute of International relations Clingendael. Dostopno prek: http://www.clingendael.nl/publications/2007/20070100_cdsp_diplomacy_sauer.pdf (21. september 2009).
- 141 Schippert, Steve. 2006. 'Green Salt Project': Iran Admits Another Nuclear Deception. *The Threats Watch*, 24. februar. Dostopno prek: <http://threatswatch.org/inbrief/2006/02/green-salt-project-iran-admits/> (19. september 2009).
- 142 Shai, Shaul. 2005. *The axis of evil: Iran, Hizballah, and Palestinian terror*. New Jersey: Transaction Publishers.
- 143 Singh, Nagendra in Edward McWhinney. 1989. *Nuclear weapons and contemporary international law*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=r2IfMEpPUIsC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false (15. avgust 2009).
- 144 Siracusa, Joseph M. 2008. *Nuclear Weapons: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press US. Dostopno prek: <http://books.google.com/books?id=Q4x-oJ3rGL0C&printsec=frontcover&hl=sl> (15. april 2009).
- 145 Simoniti, Iztok. 1995. *Multilateralna diplomacija*. Ljubljana: Teorija in praksa.
- 146 *Skupno stališče Evropskega sveta 2007/140/CFSP – Council Common Position 2007/140/CFSP*. 2007. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:106:0067:0075:en:PDF> (25. september 2009).
- 147 *Skupno stališče Evropskega sveta 2008/479/CFSP – Council Common Position 2008/479/CFSP*. 2008. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/>

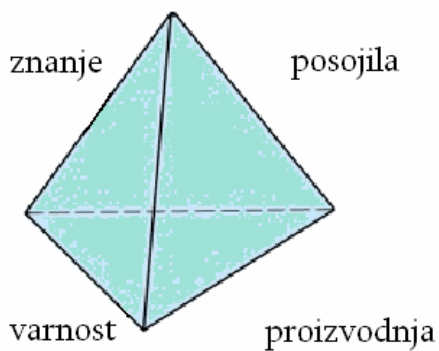
- international/EU/eu-council-commonposition2008479-062308.pdf (25. september 2009).
- 148 *Skupno stališče Evropskega sveta 2008/652/CFSP – Council Common Position 2008/652/CFSP*. 2008. Dostopno prek: <http://www.iranwatch.org/international/EU/eu-council-commonposition2008652-080808.pdf> (25. september 2009).
- 149 Slavin, Barbara. 2007. *Bitter friends, bosom enemies: Iran, the U.S., and the twisted path to confrontation*. New York: St. Martin's Press.
- 150 Smith, Steve, Amelia Hadfield in Timothy Dunne, ur. 2008. *Foreign policy: theories, actors, cases*. Oxford: Oxford University Press.
- 151 Spector, Leonard S. in Jacqueline R. Smith. 1990. *Nuclear Ambitions: The Spread of Nuclear weapons, 1989–1990*. Boulder: Westview Press.
- 152 Spletna demokracija. 2009. *Trideset let od iranske revolucije* (18. februar). Dostopno prek: <http://www.demokracija.si/index.php?sekcija=clanki&clanek=6811> (15. september 2009).
- 153 *Sporazum o sodelovanju v raziskavah na področju miroljubne uporabe jedrske energije – Atoms for Peace Agreement with Iran*. 1957. Department of State Bulletin 36.
- 154 Starič, Peter. 1995. *Izdelava prvih atomskih bomb*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- 155 *Strategija Evropske unije proti širjenju orožja za množično uničevanje – EU Strategy against Proliferation of Weapons of Mass Destruction*. 2003. Dostopno prek: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2004/august/tradoc_118532.en03.pdf (22. september 2009).
- 156 *Statut Mednarodne agencije za jedrsko energijo – Statute of the International Atomic Energy Agency*. 1956. Dostopno prek: <http://www.iaea.org/About/statute.html> (24. november 2009).
- 157 Strange Susan. 1995. *Države in trgi*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.
- 158 Tannenwald, Nina. 2005. *The Nuclear Taboo and the Nuclear Nonproliferation Regime*. Dostopno prek: http://www.carnegieendowment.org/static/npp/2005conference/presentations/tannenwald_remarks.pdf (25. september 2009).

- 159 The World Factbook. 2009. *Iran*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html> (4. januar 2010).
- 160 Tocha, Monika. 2009. *The EU and Iran's Nuclear Programme: Testing the Limits of Coercive Diplomacy*. Bruges: Department of EU International Relations and Diplomacy Studies.
- 161 Tousi, Reza Ra'iss. 1997. Containment and aminosity: The United States and the war. V *Iranian perspectives on the Iran-Iraq war*, ur. Farhang Rajaei, 49–61. Gainseville: University Press of Florida.
- 162 United Nations Office for Disarmament Affairs: *1995 Review and Extension Conference of the Parties to the NTP*. 2007a. Dostopno prek: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/1995-NPT/1995NPT.shtml> (16. september 2009).
- 163 --- *2000 Review and Extension Conference of the Parties to the NTP*. 2007b. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/224/81/PDF/N9922481.pdf?OpenElement> (16. september 2009).
- 164 *Ustanovna listina Združenih narodov – Charter of the United Nations*. 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml> (18. september 2009).
- 165 *Ustava Islamske republike Iran – The Constitution of the Islamic Republic of Iran*. 1979. Dostopno prek: http://www.servat.unibe.ch/icl/ir00000_.html#A109_ (4. januar 2010).
- 166 VS OZN. 1968. *Resolucija 255*, S/RES/255/1968. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/248/36/IMG/NR024836.pdf?OpenElement> (15. september 2009).
- 167 --- 1980. *Resolucija 479*, S/RES/479/1980. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/399/72/IMG/NR039972.pdf?OpenElement> (18. september 2009).
- 168 --- 1987. *Resolucija 598*, S/RES/598/1987. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/524/70/IMG/NR052470.pdf?OpenElement> (18. september 2009).
- 169 --- 2006a. *Resolucija 1696*, S/RES/1696/2006. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8792.doc.htm> (18. september 2009).

- 170 --- 2006b. *Resolucija 1737*, S/RES/1737/2006. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8928.doc.htm> (19. september 2009).
- 171 --- 2007. *Resolucija 1747*, S/RES/1747/2007. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/281/40/PDF/N0728140.pdf?OpenElement> (20. september 2009).
- 172 --- 2008. *Resolucija 1803*, S/RES/1803/2008. Dostopno prek: <http://daccessods.un.org/TMP/537449.5.html> (20. september 2009).
- 173 Vukadinović, Radovan. 1995. *Diplomacija: strategija političnih pogajanj*. Ljubljana: Arah Consulting.
- 174 Waltz, Kenneth. 1993. *Theory of International Politics*. Michigan: University of Michigan.
- 175 Weber, Cynthia. 2005. *International relations theory: a critical introduction*. New York: Routledge. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=4P-RPDXaKzMC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false (10. september 2009).
- 176 Wendt, Alexander. 1995. Social theory of international politics. V *International relations theory: a critical introduction*, ur. Cynthia Weber. New York: Routledge. Dostopno prek Google Books: http://books.google.com/books?id=4P-RPDXaKzMC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false (10. september 2009).
- 177 Young, O. 1989. *International Cooperation: Building Regimes for Natural Resources and the Environment*. Ithaca in London: Cornell University Press.
- 178 Žabkar, Anton. 2004. *Marsova dediščina*. Ljubljana: Hermina Kranjc.

8 PRILOGE

Priloga A: Prikaz strukturne moči v obliki tetraedra

Vir: Strange (1995,25).

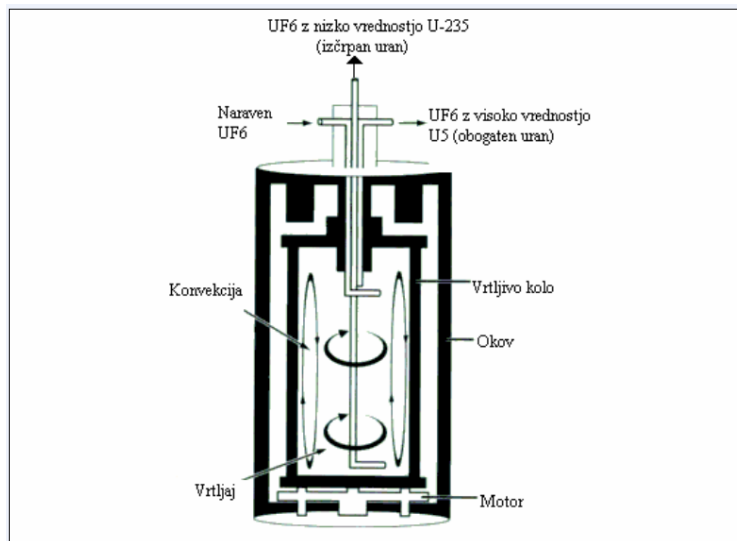
Priloga B: Postopek verižne reakcije

Vir: Cirincione (2008, xvi).

Priloga C: Prikaz jedrskega reaktorja v prerezu

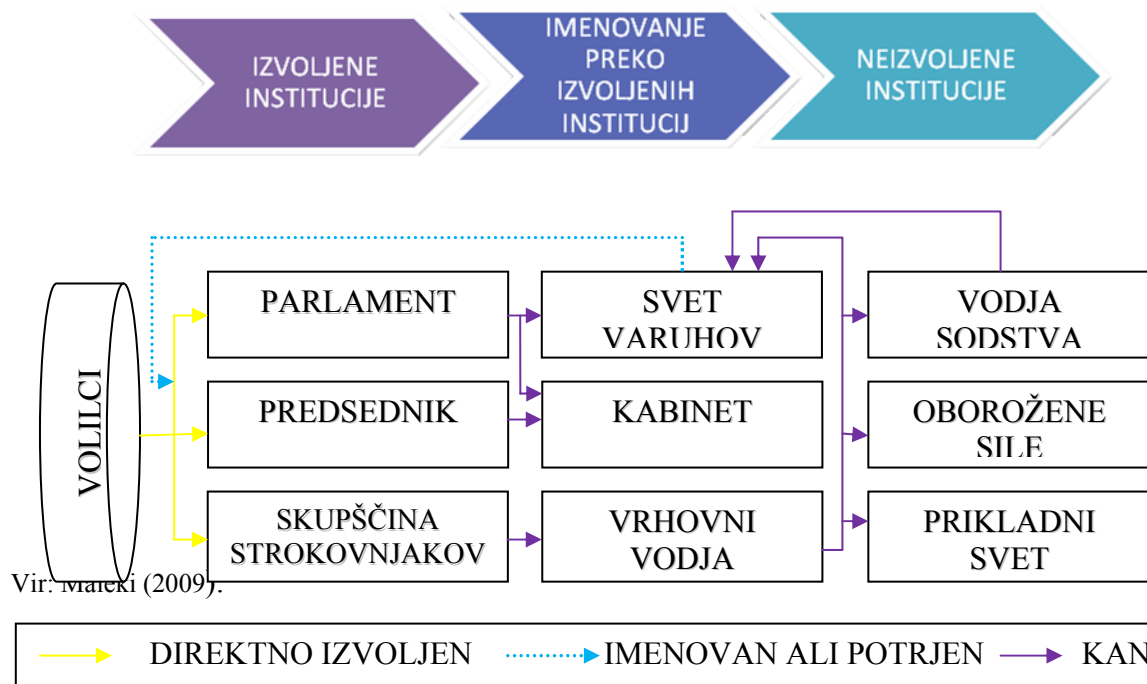
Opomba: slovenski prevod je avtoričin.

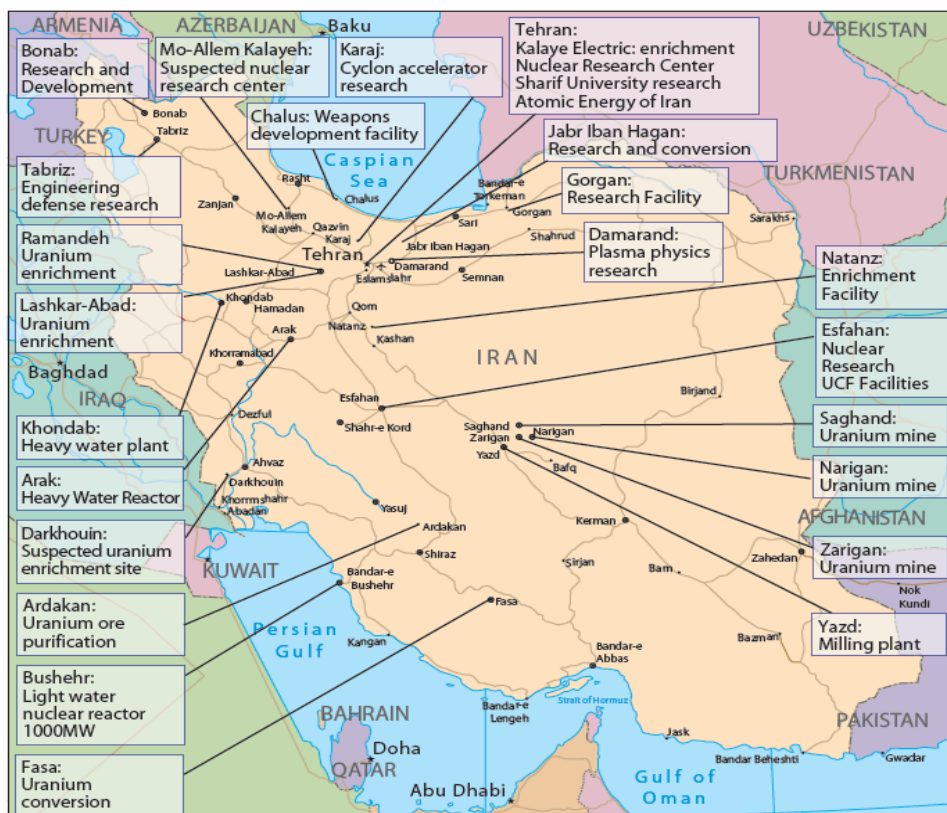
Vir: Cirincione (2008, xvi).

Priloga Č: Iranski politični sistem

Opomba: slovenski prevod je avtoričin.

Priloga D: Iranski jedrski objekti

Vir: Nuclear Energy Agency (2009b).